

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Γλώσσα και Παιδική Λογοτεχνία»

Διπλωματική Εργασία

**«Μελέτη της σειράς βιβλίων συμπληρωματικού υλικού του
ΕΔΙΑΜΜΕ για τα σχολεία της ελληνικής μειονότητας της
Αλβανίας»**

Μαχτσίρα Σοφία Α.Μ.: 423

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Επιβλέπων: Καψάλης Γεώργιος, Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε. Ιωαννίνων

**Μέλη: 1) Παπαδοπούλου Σμαράγδα, αναπληρώτρια καθηγήτρια Π.Τ.Δ.Ε.
Ιωαννίνων 2) Σπανάκη Μαριάννα, επίκουρη καθηγήτρια Π.Τ.Ν. Ιωαννίνων**

Ιωάννινα 2017

Στους γονείς μου και στην Αλεξ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	6
Abstract.....	6
Εισαγωγή.....	7

Κεφάλαιο 1^ο: Ιστορική αναδρομή της ελληνικής εκπαίδευσης στην Αλβανία

1. 1. Η ελληνική εκπαίδευση της Αλβανίας (1914-1945).....	8
1.2. Η ελληνική εκπαίδευση της Αλβανίας (1945-1991).....	10
1.3. Η ελληνική εκπαίδευση της Αλβανίας από το 1991 μέχρι και σήμερα.....	12
1.4. Τα βιβλία της Γλώσσας της ελληνικής μειονότητας.....	15

Κεφάλαιο 2^ο: Παρουσίαση της σειράς βιβλίων συμπληρωματικού υλικού

2.1. Εισαγωγικά για τη σειρά βιβλίων συμπληρωματικού υλικού για τα σχολεία της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας.....	17
2.2. Μελέτη της σειράς «Η Γλώσσα μας 1 έως 6»	
2.2.1. Η Γλώσσα μας 1.....	18
2.2.2. Η Γλώσσα μας 2.....	19
2.2.3. Η Γλώσσα μας 3.....	21
2.2.4. Η Γλώσσα μας 4.....	22
2.2.5. Η Γλώσσα μας 5.....	24
2.2.6. Η Γλώσσα μας 6.....	27
2.2.7. Η Γλώσσα μας 1 έως 6 – Βιβλίο Εκπαιδευτικού.....	29
2.3. Μελέτη της σειράς «Η Γλώσσα μας 7 έως 9»	
2.3.1. Η Γλώσσα μας 7.....	31
2.3.2. Η Γλώσσα μας 8.....	34
2.3.3. Η Γλώσσα μας 9.....	36
2.3.4. Η Γλώσσα μας 7 έως 9 – Βιβλίο Εκπαιδευτικού.....	41
2.4. Μελέτη της σειράς «Η Γλώσσα μας Α' - Β' - Γ' Λυκείου»	
2.4.1. Η Γλώσσα μας Α' Λυκείου.....	43
2.4.2. Η Γλώσσα μας Β' Λυκείου.....	49
2.4.3. Η Γλώσσα μας Γ' Λυκείου.....	55

2.4.4. Η Γλώσσα μας Α΄, Β΄, Γ΄ Λυκείου – Βιβλίο Καθηγητή.....	60
---	----

Κεφάλαιο 3^ο: Αξιολόγηση των βιβλίων

3.1. Γενικά στοιχεία για την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού υλικού.....	62
3.2. Αξιολόγηση των βιβλίων συμπληρωματικού υλικού του Δημοτικού.....	64
3.3. Αξιολόγηση των βιβλίων συμπληρωματικού υλικού του Γυμνασίου.....	66
3.4. Αξιολόγηση των βιβλίων συμπληρωματικού υλικού του Λυκείου.....	68
 Συζήτηση- Συμπεράσματα.....	 70
Βιβλιογραφία.....	71

Περίληψη

Με την παρούσα διπλωματική εργασία επιδιώκεται η παρουσίαση, η μελέτη και η αξιολόγηση σε ένα πρώιμο τουλάχιστον επίπεδο, της σειράς βιβλίων συμπληρωματικού υλικού για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας στη μειονότητα των Ελλήνων της Αλβανίας. Στο πρώτο κεφάλαιο, γίνεται μία ιστορική αναδρομή για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στην Αλβανία από το 1914 μέχρι και σήμερα. Παράλληλα, με την αναφορά στα γλωσσικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούνταν ανά περιόδους, επισημαίνεται η ανάγκη για την έκδοση νέων βιβλίων, ικανών να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες των μειονοτικών σχολείων. Με αυτή την προϋπόθεση, το Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Μελετών του Πανεπιστημίου Κρήτης σε συνεργασία με την επιστημονική ομάδα του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων πήραν την πρωτοβουλία να επιδοθούν στη συγγραφή και την έκδοση συμπληρωματικού και βοηθητικού υλικού. Το δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας λοιπόν, εστιάζει στη μελέτη αυτής της σειράς βιβλίων. Περιλαμβάνεται η παρουσίαση εννέα βιβλίων, ένα για κάθε τάξη του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου. Το τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο αξιολογεί τα συγκεκριμένα εγχειρίδια ως προς τους στόχους και τα επιμέρους γνωρίσματά τους.

Abstract

This bachelor's thesis seeks to present, study and evaluate at an early stage the book series of supplementary material for the learning of the Greek language in the minority of the Greeks in Albania. In the first chapter there is a historical retrospection for Greek- language education in Albania from 1914 until today. Along with the reference to the linguistic textbooks used at times highlights, comes up the need to publish new books, capable of coping with the needs of minority schools. In this condition, the Laboratory of Intercultural and Immigration Studies of the University of Crete in collaboration with the scientific department of Primary Education of the University of Ioannina took the initiative to perform the writing and publishing of supplementary and auxiliary material. As well, the second chapter of this thesis focuses on studying this series of books. Includes the presentation of nine

books, one for each class of the elementary school and lyceum. The third and final chapter assesses these manuals in terms of their objectives and individual traits.

Εισαγωγή

*«Και ο ελληνισμός είναι πατρίδα' παντού όπου, μέσα στο χώρο και μέσα στο χρόνο
έζησαν και πέθαναν Έλληνες' παντού όπου, μέσα στο χώρο και την τωρινή στιγμή, ζουν
Έλληνες και νιώθουν τον εαυτό τους σαν ένα κρίκο από την τεράστια αλυσίδα.»*

Octave Merlier

Η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία αποτέλεσε αφορμή και ταυτόχρονα μία εξαιρετική ευκαιρία για να γνωρίσω και να εντρυφήσω κατά το δυνατόν περισσότερο στην ιστορία και κυρίως στην εκπαίδευση της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας. Πρόκειται για ένα θέμα που δε διδάσκεται ούτε κατά τα σχολικά χρόνια ούτε και στα προπτυχιακά μαθήματα και ως εκ τούτου, θα ήθελα με τη σειρά μου να ευχαριστήσω τον κ. Γ. Καψάλη, καθηγητή του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης και Πρύτανη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, που προτείνοντάς μου να μελετήσω και να παρουσιάσω τη σειρά βιβλίων συμπληρωματικού- βοηθητικού υλικού του Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ. για την ελληνική μειονότητα της Αλβανίας, με έκανε να επιδοθώ σε ένα ζήτημα που απασχολεί την ελληνική κοινωνία στην ολότητά της. Μέσα από τη μελέτη των εγχειριδίων της Γλώσσας για το Δημοτικό, το Γυμνάσιο και το Λύκειο, εστίασαμε στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτού του μαθητικού πληθυσμού με βάση τα οποία είναι γραμμένα και τα εγχειρίδια. Παράλληλα, δώσαμε έμφαση στην παιδαγωγική σπουδαιότητα του υλικού για τη διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας.

Ειδικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας, γίνεται μία σύντομη ιστορική αναδρομή στην εκπαίδευση και τα διδακτικά εγχειρίδια της μειονότητας από το 1914 μέχρι και σήμερα. Στο δεύτερο, παρουσιάζονται τα βιβλία για τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς όλων των τάξεων από το Δημοτικό ως το Λύκειο. Στο τρίτο κεφάλαιο, αξιολογούμε τα βιβλία με γνώμονα κάποια βασικά επιστημονικά κριτήρια. Με το κλείσιμο της εργασίας, διατυπώνονται κάποια συμπεράσματα και προτάσεις για έρευνα και δράση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. Ιστορική αναδρομή της ελληνικής εκπαίδευσης στην Αλβανία

1. 1. Η ελληνική εκπαίδευση της Αλβανίας (1914-1945)

Μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η περιοχή των Βαλκανίων και δη της Ελλάδας και της Αλβανίας, απασχόλησε ιδιαίτερα τόσο τις δυνάμεις της Κεντρικής Ευρώπης όσο και τους Διεθνείς Οργανισμούς. Τα πολιτικά και γεωγραφικά συμφέροντα της Ιταλίας και της Αυστροουγγαρίας, δύο δυνάμεων με βλέψεις στη Βαλκανική, αποτέλεσαν τον βασικότερο λόγο για τον οποίο τα σύνορα της Ελλάδας και της Αλβανίας ορίστηκαν με τον τρόπο που ισχύει και σήμερα. Τα σύνορα του αλβανικού κράτους ορίστηκαν με το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας (17 Δεκεμβρίου 1913) σύμφωνα με το οποίο, η Βόρεια Ήπειρος κατέστη τμήμα του νεοσύστατου κράτους. Αξίζει βεβαίως, να σημειωθεί ότι έγινε κατάφωρη παράβλεψη των δημογραφικών στοιχείων καθότι η πλειοψηφία των κατοίκων ήταν Έλληνες και μάλιστα αυτόχθονες¹. Ο πρωθυπουργός της Ελλάδας, Ελ. Βενιζέλος εν τέλει δέχτηκε τις θέσεις και τις αποφάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων προκαλώντας φυσικά την αντίδραση των κατοίκων της Β. Ηπείρου. Οι τελευταίοι επιθυμώντας την τοπική αυτονομία, δημιούργησαν την Ανεξάρτητη Πολιτεία της Αυτονόμου Ηπείρου που νομιμοποιήθηκε με το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας που υπογράφηκε στις 17 Μαΐου του 1914².

Το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας αποτέλεσε εχέγγυο για την προσωρινή αυτονομία των Ελλήνων της Νότιας Αλβανίας σε διοικητικό, εκπαιδευτικό και γλωσσικό επίπεδο. Στον εκπαιδευτικό τομέα, η αυτονομία ορίστηκε από το όγδοο άρθρο του Πρωτοκόλλου με τίτλο «Δημόσια Σχολεία» σύμφωνα με το οποίο προβλέπονται τα εξής: *«Η εκπαίδευσις είναι ελευθέρα. Εις τα σχολεία των ορθόδοξων κοινοτήτων η εκπαίδευσις ελινιστί. Εις τας τρεις τάξεις του δημοτικού μετά την ελληνική διδάσκεται και η αλβανική αλλά η θρησκευτική διδασκαλία θα γίνεται αποκλειστικώς εις την ελληνικήν»*³.

¹ Βλ. Μαλκίδης, Θ., Η ελληνική εθνική μειονότητα στην Αλβανία. Πανηπειρωτική Ομοσπονδία Αμερικής, 2007, σ. 22.

² Βλ. Μαλκίδης, Θ., Η ελληνική εθνική μειονότητα στην Αλβανία, ό.π., σ.25.

Αργότερα, η ένταξη της Αλβανίας στην Κοινωνία των Εθνών υποχρέωσε τη χώρα να ακολουθήσει και να εφαρμόσει τις γενικές αρχές των διεθνών Συνθηκών για τις μειονότητες και να κατοχυρώσει τα προβλεπόμενα δικαιώματα ιθαγένειας, γλώσσας, θρησκείας, και χρήσης της μητρικής γλώσσας στα δημόσια και τα ιδιωτικά σχολεία⁴. Στις 22 Αυγούστου του 1922, το Υπουργείο Εξωτερικών του αλβανικού κράτους δήλωσε ότι η εφαρμογή των υποχρεώσεων αφορούσε και την ελληνορθόδοξη μειονότητα αποτελούμενη από 16000 πολίτες συντηρώντας με δικά του έξοδα 36 ελληνόγλωσσα μειονοτικά σχολεία με 2614 μαθητές. Σύμφωνα με τη Βούρρη ωστόσο, η διαχείριση των σχολείων αυτών καθώς και οι συνολικές δαπάνες ήταν ευθύνη του ελληνικού κράτους⁵. Δεκατρία χρόνια αργότερα κατοχυρώθηκε το δικαίωμα ίδρυσης ιδιωτικών σχολείων και εκλογής δασκάλων από την ελληνική μειονότητα με κάποιες προϋποθέσεις. Για την ίδρυση ελληνικών σχολείων κρινόταν απαραίτητη η αίτηση της δημογεροντίας της κοινότητας προς το αρμόδιο Υπουργείο ενώ για τον διορισμό δασκάλων απαιτούνταν η αλβανική υπηκοότητα, το εικοστό πρώτο έτος ηλικίας, η γνώση ανάγνωσης και γραφής της αλβανικής γλώσσας, το καθαρό ποινικό μητρώο, το πτυχίο Διδασκαλείου, η εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας στην Αλβανία και καμία ανάμειξη σε ανταλβανικές οργανώσεις⁶. Βεβαίως, τα σχολεία που ιδρύθηκαν έπρεπε να ακολουθούν τη δομή, τα χαρακτηριστικά και τη λειτουργία του αλβανικού εκπαιδευτικού συστήματος. Σε όλες τις τάξεις των μειονοτικών σχολείων, τα μαθήματα διδάσκονταν στη μητρική γλώσσα των μαθητών. Εν τούτοις, το αλβανικό Υπουργείο Παιδείας μπορούσε να επιβάλει την υποχρεωτική εκμάθηση της αλβανικής.

³ Βλ. Χουλιάρας, Το πλαίσιο της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στη σύγχρονη Αλβανία, Μεταπτυχιακή Εργασία. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας: Σχολή Οικονομικών και Περιφερειακών Σπουδών: Τμήμα Βαλκανικών, Σλάβικων και Ανατολικών Σπουδών. Θεσσαλονίκη, 2014, σ. 44.

⁴ Βλ. Βούρρη, Σ., & Μαντά, Ε., *Από τη ζωή της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία*, εκδόσεις: Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο, 2007, σ. 60.

⁵ Βλ. Βούρρη, Σ., & Καψάλης, Γ.Δ., *Ελληνόγλωσση Εκπαίδευση στην Αλβανία*, εκδόσεις: Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο, 2003, σ. 46.

⁶ Βλ. Βούρρη, Σ., & Μαντά, Ε., *Από τη ζωή της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία*, ό.π., σ. 62.

1.2. Η ελληνική εκπαίδευση της Αλβανίας (1945-1991)

Συνολικά, η περίοδος αυτή ταυτίζεται με την εγκαθίδρυση του κομμουνιστικού καθεστώτος με τη μορφή δικτατορίας στο αλβανικό κράτος, γεγονός που μειώνει ακόμη περισσότερο τα δικαιώματα της μειονότητας. Σύμφωνα με τον Δαλιάνη, περί το 1940 η μειονότητα απέκτησε 74 σχολεία με 5354 μαθητές και 141 δασκάλους⁷. Το 1945 τα σχολεία έγιναν 20 και το 1947, 82 σχολεία με 5150 μαθητές και 102 δασκάλους. Στον αντίποδα, η Βούρη επισημαίνει ότι η έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου σηματοδότησε την αναστολή λειτουργίας 74 ελληνικών σχολείων με 5254 μαθητές και 141 εκπαιδευτικούς⁸. Αυτή η πολιτική βεβαίως, συνεχίστηκε σε γενικές γραμμές και μετά τη λήξη του πολέμου κατά την ηγεσία του Εμβέρ Χότζα. Η φιλοσοφία του ως ηγέτη δεν είχε καμία σχέση με τα μέτρα που τελικά εφάρμοσε όσον αφορά στην ελληνική εκπαίδευση, η οποία σταδιακά ελαχιστοποιούνταν.

Η αντιμετώπιση της ελληνικής εκπαίδευσης κατά το καθεστώς του Χότζα μπορεί να διακριθεί σε τέσσερις περιόδους⁹. Συνολικά, δόθηκε έμφαση στον προσδιορισμό των μειονοτικών ζωνών και στο δικαίωμα 101 χωριών να έχουν μειονοτικά σχολεία. Απαγορεύτηκε ωστόσο, η διδασκαλία της ελληνικής στις μεγάλες πόλεις, όπως στους Αγίους Σαράντα, το Αργυρόκαστρο, το Δέλβινο, τη Χιμάρα, τα Τίρανα, το Ελμπασάν και το Φιέρι, όπου κατοικούσε μεγάλη μερίδα Ελλήνων. Κατά την πρώτη περίοδο που διήρκεσε από το 1944 ως το 1952, οι τέσσερις πρώτες τάξεις του δημοτικού διδάσκονταν τα ελληνικά ως βασικό μάθημα ενώ τα αλβανικά ως ξένη γλώσσα. Από την 5^η ως την 8^η τάξη τα ελληνικά απουσίαζαν.

⁷ Βλ. Δαλιάνη, Μ., *Η ελληνική μειονότητα στον εθνικό- απελευθερωτικό αγώνα*, εκδόσεις: Ιωλκός, Αθήνα, 2000, σ.202.

⁸ Βλ. Βούρη, Σ., & Καψάλης, Γ.Δ., *Ελληνόγλωσση Εκπαίδευση στην Αλβανία*, ό.π., σ. 46.

⁹ Βλ. Μπαλτσιώτης, Λ., & Τέλλογλου, Τ., & Τσιτσελίκης, Κ., & Χριστόπουλος, Δ., *Η ελληνική μειονότητα της Αλβανίας*, 2008, σ. 19.

Το ίδιο ίσχυε και για το Λύκειο και το Πανεπιστήμιο¹⁰. Την ίδια περίοδο, κρίνεται σκόπιμο να σημειωθεί ότι ιδρύθηκε η Παιδαγωγική Ακαδημία στο Αργυρόκαστρο¹¹. Η δεύτερη φάση από το 1952 ως το 1960, χαρακτηρίστηκε από μία σημαντικότερη συρρίκνωση της διδασκαλίας των ελληνόγλωσσων μαθημάτων. Τα αλβανικά λαμβάνουν αισθητά το μεγαλύτερο μέρος της εκπαίδευσης και τα ελληνικά διατηρούνται μόνο ως γλωσσικό μάθημα. Επιπλέον, αξίζει να αναφερθεί ότι για πρώτη φορά το 1956 λειτουργεί εκπαιδευτήριο για τους διδάσκοντες της μειονότητας¹². Η τρίτη φάση από το 1960 ως το 1978 σηματοδοτείται από την αναδιοργάνωση της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Αργυροκάστρου που υπολειτουργούσε τα προηγούμενα χρόνια. Η τελευταία περίοδος (1978-1991) με τον θάνατο του Χότζα και την κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος σήμανε κατά κύριο λόγο τη βελτίωση των ελληνόφωνων σχολικών εγχειριδίων και την αναζωπύρωση της εκπαίδευσης της ελληνικής μειονότητας¹³. Σε γενικές γραμμές, η πολιτική όλων αυτών των ετών επιδίωκε την προετοιμασία των πολιτών να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνική ζωή και κυρίως να συμβάλλουν τα μέγιστα στη «σοσιαλιστική παραγωγή»¹⁴.

¹⁰ Βλ. Βούρη, Σ., & Καψάλης, Γ. Δ., *Ελληνόγλωσση εκπαίδευση στην Αλβανία*, ό.π., σ. 50.

¹¹ Βλ. Μπαλτσιώτης, Λ., & Τέλλογλου, Τ., & Τσιτσελίκης, Κ., & Χριστόπουλος, Δ., *Η ελληνική μειονότητα της Αλβανίας*, ό.π., σ. 19.

¹² Βλ. Μπαλτσιώτης, Λ., & Τέλλογλου, Τ., & Τσιτσελίκης, Κ., & Χριστόπουλος, Δ., *Η ελληνική μειονότητα της Αλβανίας*, ό.π., σ. 19.

¹³ Βλ. Βούρη, Σ., & Καψάλης, Γ. Δ., *Ελληνόγλωσση εκπαίδευση στην Αλβανία*, ό.π., σ. 49.

¹⁴ Βλ. Βερέμης, Θ., & Κουλουμπής, Θ., & Νικολακόπουλος, Η., *Ο ελληνισμός της Αλβανίας*, εκδόσεις: Σιδέρης, Αθήνα, 1995, σ. 95.

1.3. Η ελληνική εκπαίδευση της Αλβανίας από το 1991 μέχρι και σήμερα

Ο θάνατος του Χότζα και η πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος άλλαξαν τα δεδομένα της εκπαίδευσης της μειονότητας στην Αλβανία. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ανέλαβε σημαντικές πρωτοβουλίες που οδήγησαν στη σταδιακή βελτίωση των συνθηκών της εκπαίδευσης της μειονότητας οι οποίες στην πλειονότητά τους ισχύουν μέχρι και σήμερα. Η πρώτη κυβέρνηση στην προσπάθειά της να ενταχθεί στην ευρωπαϊκή οικογένεια καθιέρωσε τη διδασκαλία της ελληνικής σε όλα τα μαθήματα όλων των τάξεων της οκτάχρονης εκπαίδευσης των μειονοτικών σχολείων με παράλληλη διδασκαλία της αλβανικής. Σε άρθρο του Συντάγματος του 1991 αναφέρονται τα εξής: « Τα άτομα που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες έχουν το δικαίωμα να ασκήσουν χωρίς καμία μορφή διάκρισης και με ισότητα ενώπιον του νόμου τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες του ανθρώπου. Έχουν το δικαίωμα να εκφράσουν, να διατηρήσουν και να αναπτύξουν ελεύθερα την εθνική, πολιτιστική, θρησκευτική και γλωσσική τους ταυτότητα, να διδάσκουν και να διδάσκονται στη μητρική τους γλώσσα»¹⁴. Επιπλέον, το 1991 ιδρύθηκαν επτά νέα ελληνικά σχολεία στο Αργυρόκαστρο και στους Αγίους Σαράντα¹⁵. Εκείνη την περίοδο, οι μαθητές της ελληνικής μειονότητας φοιτούσαν σε κοινά αλβανικά σχολεία στις περιοχές εκτός των μειονοτικών ζωνών ή σε ελληνόφωνα δημόσια σχολεία εντός των μειονοτικών ζωνών¹⁶.

¹⁴ Βλ. Bici, V., Çështje të dygjuhësisë në shkollat e pakicave, Tirana, 2001, σ. 18. όπως αναφέρεται στην εισήγηση της Μπαρούτα Ξέρρα, Κ., Η παιδεία στο χώρο της εθνικής ελληνικής μειονότητας από την ίδρυση του αλβανικού κράτους μέχρι σήμερα. Στο Κ.Α. Δημάδης (Επιμ.). *Ε' Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών, Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στον ελληνικό κόσμο: οικονομία, κοινωνία, ιστορία, λογοτεχνία, 2-5 Οκτωβρίου 2014*, Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών, Αθήνα, σ.7.

¹⁵ Βλ. Βούρη, Σ., & Μαντά, Ε., *Από τη ζωή της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία*, ό.π., σ. 66.

¹⁶ Βλ. Μπαλτσιώτης, Λ., & Τελλόγλου, Τ., & Τσιτσελίκης, Κ., & Χριστόπουλος, Κ., *Η ελληνική μειονότητα της Αλβανίας*, ό.π., σ. 20.

Το 1993 οι συνθήκες άλλαξαν για την ελληνική μειονότητα με την εκλογή νέας κυβέρνησης που επανέφερε την εκπαιδευτική κατάσταση στην πρώιμη περίοδο του κομμουνιστικού καθεστώτος. Έκλεισαν πολλά ελληνικά σχολεία και πληθώρα μαθητών και εκπαιδευτικών μετοίκησαν στην Ελλάδα. Όπως είναι φυσικό, οι νέες συνθήκες προκάλεσαν θύελλα αντιδράσεων με αποτέλεσμα να κατατεθεί Υπόμνημα από την ελληνική μειονότητα προς την αλβανική κυβέρνηση. Μεταξύ των αιτημάτων ήταν η διδασκαλία της ελληνικής σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης (όπου φοιτούσαν πολλοί Έλληνες μαθητές), η λειτουργία ιδιωτικών σχολείων και φροντιστηρίων, η χρήση σχολικών βιβλίων αντίστοιχων της Ελλάδας και η ένταξη της ελληνικής ιστορίας και του πολιτισμού στο αναλυτικό πρόγραμμα¹⁷. Οι πιέσεις που δέχθηκε η κυβέρνηση σε συνδυασμό με την επιδίωξη για ένταξη στην ευρωπαϊκή κοινότητα με την υπογραφή πολλών συμβάσεων και συνθηκών, έκανε το αλβανικό κράτος να δεχθεί και να εφαρμόσει τα περισσότερα από τα αιτήματα. Συγκεκριμένα, το 1998, η υπογραφή της Σύμβασης Πλαισίου και της διμερούς Συμφωνίας Ελλάδας και Αλβανίας κατοχύρωσε ουσιαστικά την προώθηση της διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας στους μαθητές της ελληνικής μειονότητας και αντίστοιχα της αλβανικής γλώσσας στους Αλβανούς της Ελλάδας. Σημαντικότερη επίσης κρίνεται η αναβάθμιση των σπουδών των Πανεπιστημίων Τιράνων, Αργυροκάστρου, Ιωαννίνων και Αθηνών όσον αφορά στην εκμάθηση της ελληνικής και της αλβανικής αντίστοιχα.

Πιο συγκεκριμένα, η εκπαίδευση της μειονότητας όπως διαμορφώθηκε μέχρι και σήμερα περιλαμβάνει τη διδασκαλία της ελληνικής σε όλες τις τάξεις του δημοτικού. Η αλβανική διδάσκεται ως ξένη γλώσσα για μία διδακτική ώρα κάθε μέρα από τη δεύτερη τάξη ενώ στην πρώτη τάξη διδάσκεται κατά το δεύτερο εξάμηνο.

¹⁷ Βλ. Βούρη, Σ. & Μαντά, Ε., *Από τη ζωή της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία*, ό.π., σ. 68.

Από το πρόγραμμα παιδείας Αργυροκάστρου, γίνεται κατανοητό ότι, κατά το σχολικό έτος 2011-2012, διδάσκεται στα ελληνικά το μάθημα της γλώσσας, της Βιολογίας και Αγωγής Υγείας, της Γενέτειρας, της Ιστορίας, της Γεωγραφίας, της Ιστορίας της Ελλάδας, της Γεωγραφίας της Ελλάδας και της Κοινωνικής Αγωγής¹⁸. Επιπλέον, η ελληνική ξεκινά να διδάσκεται και στις υπόλοιπες βαθμίδες του σχολείου ενώ το 2005, στα οκτώ χρόνια εκπαίδευσης προστίθεται και ένας ακόμη χρόνος.

Εν ολίγοις, από το 1991 και έπειτα, συνέβησαν πολλές ευνοϊκές αλλαγές στην εκπαίδευση των Ελλήνων μαθητών της Αλβανίας, τόσο ποιοτικές όσο και ποσοτικές. Σαφώς, υπάρχει πάντοτε μεγάλο περιθώριο βελτίωσης των συνθηκών, της κατάρτισης των εκπαιδευτικών και των εγχειριδίων που χρησιμοποιούνται. Σε καμία περίπτωση, δεν πρέπει να ξεχνά κανείς ότι τα δεδομένα και τα στοιχεία που παρέχονται από την ελληνική και την αλβανική κυβέρνηση δεν είναι πάντοτε κατατοπιστικά. Υπάρχουν, όπως είναι προφανές, πολλές αποκλίσεις και διαφορές και ως εκ τούτου, η εικόνα δεν μπορεί να είναι πλήρως διαμορφωμένη.

¹⁸ Βλ. Μπαρούτα- Ξέρρα, Κ., Η παιδεία στον χώρο της εθνικής ελληνικής μειονότητας από την ίδρυση του αλβανικού κράτους μέχρι σήμερα, ό.π., σ. 8.

1.4. Τα βιβλία της Γλώσσας της ελληνικής μειονότητας

Για τη δόμηση της διδασκαλίας συνολικά, και ειδικότερα για αυτή που προορίζεται για τις μειονότητες, τα σχολικά εγχειρίδια ανέκαθεν αποτελούσαν ακρογωνιαίο λίθο. Κι αυτό συνέβαινε και εξακολουθεί να συμβαίνει καθώς οι μαθητές των μειονοτήτων αδυνατούν πολλές φορές να προμηθευτούν συμπληρωτικό υλικό ή εξωσχολικά βιβλία που θα τους βοηθήσουν στην ουσιαστική εκμάθηση της γλώσσας¹⁹. Στην περίπτωση της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας ωστόσο, αποτελούσαν παράλληλα και ένα από τα πλέον βασικά προβλήματα εξαιτίας της ρευστότητας της πολιτικής κατάστασης που με τη σειρά της επηρέαζε την εκπαιδευτική πολιτική.

Μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και μέχρι το 1944, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως η εκπαίδευση της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας βρισκόταν σε μία μάλλον απροσδιόριστη κατάσταση. Αυτό βέβαια, συνεπάγεται δυσκολία στην οργάνωση και τη διαχείριση σχολικών μονάδων και φυσικά, την εύρεση σχολικών βιβλίων. Από το 1944 και μέχρι το 1952 διδάσκονταν τα σχολικά εγχειρίδια του 1930 και του 1940, λόγω έλλειψης βιβλίων στην Αλβανία²⁰. Σύμφωνα με τον Κωφό(1994), όπως επισημαίνει η Βούρη, σε αυτά περιλαμβάνονταν αρκετές αναφορές στο ελληνικό έθνος και την ιστορία της Ελλάδας²¹. Με την εγκαθίδρυση του κομμουνιστικού καθεστώτος τόσο η εκπαίδευση όσο και τα εγχειρίδια που χρησιμοποιούνταν είχαν έντονο ανθελληνικό χαρακτήρα. Μάλιστα, στα αναγνωστικά βιβλία της περιόδου κυριαρχούν συνθήματα υπέρ του αλβανικού κράτους και του κόμματος ενώ αποσιωπάται οτιδήποτε ελληνικό και χριστιανικό²².

¹⁹ Βλ. Καψάλης, Γ.Δ., *Η εκπαίδευση της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας: Σχολικά εγχειρίδια, γλωσσική επιμόρφωση, προοπτική*, εκδόσεις: Gutenberg, Αθήνα, 1996, σ. 18.

²⁰ Βλ. Βερέμης, Θ., & Κουλουμπής, Θ., & Νικολακόπουλος, Η., *Ο ελληνισμός της Αλβανίας*, ό.π., σ. 198.

²¹ Βλ. Βούρη, Σ., & Καψάλης, Γ.Δ., *Ελληνόγλωσση εκπαίδευση στην Αλβανία*, ό.π., σ. 52.

²² Βλ. Βούρη, Σ., & Καψάλης, Γ.Δ., *Ελληνόγλωσση εκπαίδευση στην Αλβανία*, ό.π., σ. 85.

Τα βιβλία της γλώσσας ήταν γραμμένα στην ελληνική γλώσσα αλλά προσαρμοσμένα στο αλβανικό πρόγραμμα. Από το 1970 η κατάσταση αλλάζει και τα βιβλία της γλώσσας εκτός από το Αλφαβητάριο, τη Γραμματική και το Συντακτικό αποτελούν μεταφράσεις από τα αντίστοιχα αλβανικά βιβλία. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο Καψάλης, στα βιβλία της γλώσσας της ελληνικής μειονότητας ανήκαν τα «Αναγνωστικά» του πρώτου τετράχρονου κύκλου, η «Ανθολογία» ή τα «Λογοτεχνικά Αναγνώσματα», οι Γραμματικές όλων των τάξεων των μειονοτικών σχολείων και το Συντακτικό της ελληνικής γλώσσας για την τελευταία τάξη του σχολείου²³.

Από τις αρχές του 1990 η εκπαίδευση της ελληνικής μειονότητας άρχισε να αποκτά μια ορισμένη μορφή που διατηρείται σε γενικές γραμμές μέχρι και σήμερα. Αυτό φυσικά, είχε αντίκτυπο και στα σχολικά εγχειρίδια. Το 1996-1997 κυκλοφόρησαν καινούρια. Κατά γενική ομολογία, ακολουθούσαν τη φιλοσοφία των ελληνικών βιβλίων. Αναλυτικότερα, όσον αφορά στα γλωσσικά βιβλία, τα Αναγνωστικά περιλάμβαναν κείμενα των αλβανικών εγχειριδίων σε μετάφραση²⁴. Ωστόσο, στο Αλφαβητάριο και στη σειρά βιβλίων της γραμματικής που φέρουν συνολικά τον τίτλο «Ελληνική Γλώσσα», υπάρχουν κείμενα που έχουν γραφεί κατευθείαν στην ελληνική. Το έργο Ελλήνων συγγραφέων και δη των σύγχρονων απουσιάζει από αυτά τα βιβλία. Τα Αναγνωστικά μοιάζουν να επιδιώκουν την ανάπτυξη της αναγνωστικής δεξιότητας μέσα από την αναλυτικοσυνθετική μέθοδο. Βέβαια, τα κείμενα που παρατίθενται δεν πραγματοποιούν τον επιθυμητό σκοπό²⁴. Το γλωσσικό επίπεδο που έχουν τα βιβλία αυτά μοιάζει αρκετά χαμηλό καθώς απουσιάζει η σαφήνεια και η ακρίβεια στη διατύπωση. Φαίνεται να έχει προσαρμοστεί ο προφορικός λόγος στον γραπτό με την μετάφραση τοπικών ιδιωματικών εκφράσεων. Επιπλέον, οι ερωτήσεις που ακολουθούν κάθε κείμενο στοχεύουν κυρίως στη μνήμη των μαθητών: «*δε βοηθούν στην ανάπτυξη των ανώτερων πνευματικών λειτουργιών των μαθητών*»²⁴. Ως προς το περιεχόμενο, τα γλωσσικά εγχειρίδια διακρίνονται για τον έντονο διδακτισμό τους και επιπλέον, για τις πάμπολλες αναφορές στον απελευθερωτικό αγώνα του αλβανικού λαού.

²³ Βλ. Βούρη, Σ., & Καψάλης, Γ.Δ., *Ελληνόγλωσση εκπαίδευση στην Αλβανία*, ό.π., σ. 86.

²⁴ Βλ. Καψάλης, Γ.Δ., *Η εκπαίδευση της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας: Σχολικά εγχειρίδια, γλωσσική επιμόρφωση, προοπτική*, ό.π., σ. 18-19 και 23.

Το γλωσσικό μάθημα γενικά, διδασκόταν στην ολότητά του. Αντιμετωπιζόταν ενιαία με την παράλληλη εκμάθηση ανάγνωσης, ορθογραφίας, γραμματικής και έκθεσης. Παρόλ' αυτά, τα προβλήματα που επισημάνθηκαν παραπάνω, καθιστούν άμεση την ανάγκη για συγγραφή νέων βιβλίων γλώσσας ή εναλλακτικά τη διάθεση συμπληρωματικού υλικού στην ελληνική μειονότητα για την ενίσχυση της διδασκαλίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2. Παρουσίαση της σειράς βιβλίων συμπληρωματικού υλικού

2.1. Εισαγωγικά για τη σειρά βιβλίων συμπληρωματικού υλικού για τα σχολεία της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας

Τα βιβλία «Η Γλώσσα μας 1- 9» καθώς και τα βιβλία της Γλώσσας για την Α', Β', Γ' Λυκείου συνιστούν αποτέλεσμα της προσπάθειας του προγράμματος «Ελληνόγλωσση Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στη Διασπορά». Το έργο συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση(Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από Εθνικούς πόρους, στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευσης και Διά Βίου Μάθησης, και υλοποιήθηκε από το «Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Μελετών» του Πανεπιστημίου Κρήτης. Το πρόγραμμα στο σύνολό του διήρκεσε τρία έτη. Ξεκίνησε στις 4 Φεβρουαρίου του 2011 και ολοκληρώθηκε στις 30 Σεπτεμβρίου του 2014. Συνολικά, ο πρωτεύοντας στόχος του προγράμματος είναι η ενίσχυση και η αναβάθμιση της ελληνομάθειας των Ελλήνων της διασποράς²⁵.

²⁵ Βλ. Χατζηδάκη, Α., Ελληνόγλωσση Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στη Διασπορά, 7th International Conference in Open and Distance Learning, Αθήνα, 2013, σ. 4.

Αντίστοιχα, αυτός είναι και ο κύριος ρόλος των βιβλίων της Γλώσσας που συντάχθηκαν για την ελληνική μειονότητα της Αλβανίας. Λειτουργούν ως εκ τούτου, ως συμπληρωματικό υλικό στα επίσημα εγχειρίδια με σκοπό να εμπλουτίσει ο εκπαιδευτικός τη διδασκαλία του και να εκσυγχρονίσει τις μεθόδους του με απώτερο στόχο την ουσιαστική εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και όσον αφορά στις μεγαλύτερες τάξεις την πιθανή εισαγωγή των μαθητών στα Ανώτερα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα. Στη συνέχεια, θα γίνει μία όσο το δυνατόν πληρέστερη προσπάθεια παρουσίασης και ανάλυσης του υλικού τόσο των βιβλίων του εκπαιδευτικού όσο και αυτών του μαθητή.

2.2. Μελέτη της σειράς «Η Γλώσσα μας 1 έως 6»

2.2.1. Η Γλώσσα μας 1

Το εγχειρίδιο « Η γλώσσα μας 1» αποτελείται από 112 σελίδες και έχει διαστάσεις 22 X 27. Προορίζεται ως συμπληρωματικό υλικό για μαθητές της Α΄ Δημοτικού. Το εξώφυλλο του βιβλίου είναι εικονογραφημένο με έντονα χρώματα όπως και το ίδιο στο σύνολό του. Την επιμέλειά της έχει αναλάβει η Γκοντού Ελένη και ο Κέλλης Αντώνιος. Η γραμματοσειρά διαβάζεται εύκολα. Τα γράμματα είναι αρκετά μεγάλα και συνολικά το κείμενο είναι προσιτό και ευανάγνωστο στον νεαρό αναγνώστη. Ξεκινά με τη γνωριμία των παιδιών και με προτάσεις προς συμπλήρωση για το όνομά τους, τους φίλους και τα ενδιαφέροντά τους. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι ήρωες του βιβλίου, τα «πειραχτήρια», η Νίνα, ο Αρθούρος, η Νανά, ο Νίκος, το Αβγοτάραχο, ο Θύμιος, η Λουκουμαδένια, ο Ξερόλας και η Γλωσσού.

Μετά το αναγνωριστικό μάθημα, αρχίζει το κυρίως μέρος του βιβλίου. Απευθυνόμενο σε μαθητές Α΄ Δημοτικού, διδάσκονται τα γράμματα με τη σειρά. Προηγείται ένα μικρό εικονογραφημένο κείμενο και έπονται μικρές δραστηριότητες τόσο ατομικές όσο και ομαδικές. Σε αυτές συγκαταλέγονται δραστηριότητες πρώτης γραφής, ζωγραφικής, σκέψης και ακρόασης με έμφαση στην εκμάθηση κάθε γράμματος της αλφαβήτου ξεχωριστά και έπειτα σε κάθε συνδυασμό διψήφιων φθόγγων. Ενδεικτικά, αναφέρουμε το παιχνίδι «όνομα, ζώο, πράγμα», σκετς με διαλόγους, δραστηριότητες κολάζ και αντιστοίχιση λέξεων με εικόνες. Παράλληλα με την εκμάθηση των γραμμάτων βεβαίως, γίνεται ανάλυση και άλλων γραμματικών φαινομένων όπως των κτητικών αντωνυμιών και των δύο αριθμών, του ενικού και

του πληθυντικού. Στο τέλος του βιβλίου, παρατίθεται με τη μορφή παραρτήματος «Το ημερολόγιο του μήνα» που περιλαμβάνει τριάντα ένα σύντομα κείμενα τα οποία μπορούν να γίνουν αφορμή για παιχνίδι και δραστηριότητες εντός και εκτός τάξης με τη αρωγή του εκπαιδευτικού.

Εμβαθύνοντας στο περιεχόμενο του βιβλίου, είναι απαραίτητο να επισημανθεί ότι ήδη από την πρώτη ενότητα εντοπίζονται αναφορές στην Αλβανία, σε πόλεις της Βορείου Ηπείρου όπως το Αργυρόκαστρο και συνάλληλα στον ελληνικό πολιτισμό. Προτείνεται η ακρόαση παραμυθιών και από τις δύο χώρες (λαϊκά παραμύθια από την Αλβανία και μύθοι της αρχαίας Ελλάδας).

Αξιίζει να αναφερθεί ότι παρουσιάζει αρκετές διαφορές με το σχολικό εγχειρίδιο της Γλώσσας για την Α΄ Δημοτικού στην Ελλάδα. Όσον αφορά στην έκταση των κειμένων που παρατίθενται θα λέγαμε ότι το βιβλίο της μειονότητας περιλαμβάνει πιο μακροσκελή κείμενα. Οι δραστηριότητες των δύο βιβλίων ομοιάζουν στο μεγαλύτερο μέρος τους. Η πιο σημαντική πιθανώς διαφορά είναι ότι τα γράμματα δε διδάσκονται με την ίδια σειρά. Στο εγχειρίδιο που μελετάται, τα γράμματα διδάσκονται με τη σειρά της αλφαβήτου ενώ στο άλλο ακολουθούν διαφορετική σειρά ανάλογη με τη εμφάνιση τους στις λέξεις που χρησιμοποιούν οι μαθητές αυτής της τάξης. Ως προς τους στόχους και στη διδακτέα ύλη, τα δύο εγχειρίδια δεν παρουσιάζουν αισθητές διαφορές.

2.2.2. Η Γλώσσα μας 2

Το βιβλίο αυτό έχει τις ίδιες διαστάσεις με το πρώτο βιβλίο της γλώσσας που μελετήθηκε προηγουμένως και ακολουθεί τις ίδιες συνταγές εικονογράφησης τόσο όσον αφορά στα χρώματα όσο και στο ύφος. Περιέχει πέντε μακροσκελείς ενότητες ποικίλων θεμάτων. Ξεκινά με μία ενότητα υπενθύμισης όσων διδάχθηκαν στην Α΄ Δημοτικού. Στην πρώτη σελίδα της εικονίζεται μία πολύ γνώριμη εικόνα από το πρώτο αλφαβητάρι του 1949 και έπεται ένα ποίημα της Θέτης Χορτιάτη με θέμα τα γράμματα της αλφαβήτου. Στη συνέχεια, παρατίθενται είκοσι τέσσερα ολιγόστιχα ποιήματα στα οποία παραλείπονται μερικά γράμματα που οι μαθητές καλούνται να συμπληρώσουν μνημονεύοντας τους κανόνες της ορθογραφίας που έχουν διδαχθεί. Αντίστοιχα, υπάρχουν και αινίγματα προς σκέψη και τέρψη. Στις επόμενες σελίδες αυτής της ενότητας υπάρχουν σύντομα κείμενα με έμφαση στους διφθόγγους και δραστηριότητες ζωγραφικής, γραφής και ανάγνωσης.

Η δεύτερη ενότητα «Πίσω στο σχολείο» εισάγει τους μαθητές στην ύλη της Β΄ Δημοτικού. Ένα ποίημα της Μυλωνά ανοίγει το μάθημα. Ακολουθούν ερωτήσεις κατανόησης και μία άσκηση- δραστηριότητα. Παρόμοιο μοτίβο ακολουθεί και η υπόλοιπη ενότητα (ποίημα-ερωτήσεις κατανόησης- δραστηριότητες). Προς το τέλος της, οι μαθητές καλούνται να μάθουν να περιγράφουν τη διαδρομή προς το σχολείο και την τάξη τους χρησιμοποιώντας τοπικά επιρρήματα και εμπλουτίζοντας τις προτάσεις τους με επιθετικούς προσδιορισμούς.

Η τρίτη ενότητα ονομάζεται «Η ζωή στην οικογένεια». Προηγούνται ποιήματα και κείμενα, έπονται ερωτήσεις και μετά δραστηριότητες. Στην πρώτη αναπαριστάται ένα οικογενειακό δέντρο το οποίο πρέπει να συμπληρωθεί από τα παιδιά και στη δεύτερη προτάσεις και ερωτήσεις σχετικές με την οικογένειά τους. Έπειτα, το ενδιαφέρον εστιάζεται στα σπίτια. Οι μαθητές μαθαίνουν να περιγράφουν το σπίτι τους και το δωμάτιό τους χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα επίθετα. Συνολικά, οι ασκήσεις αποσκοπούν στην εκμάθηση της περιγραφής χώρων, τοποθεσιών και ενεργειών και συνάλληλα στην εκμάθηση επιθέτων και επιρρημάτων. Τα ρούχα, τα χρώματα, τα φαγητά, οι γιορτές και τα γενέθλια αποτελούν επίσης θέματα προς διδασκαλία για τα οποία προσφέρονται ποικίλες ασκήσεις γραφής και σύνθεσης μικρών κειμένων.

Η επόμενη ενότητα ονομάζεται «Παιδί και Φύση». Η φιλοσοφία της είναι ίδια με τις προηγούμενες. Προηγείται το κείμενο, ακολουθούν οι ερωτήσεις που το «ξεκλειδώνουν» και τέλος, οι ασκήσεις και οι δραστηριότητες. Οι εποχές, οι μήνες, τα καιρικά φαινόμενα καθώς και τα κατοικίδια ζώα συνιστούν βασικά θέματα.

Η πέμπτη και τελευταία ενότητα του βιβλίου φέρει το όνομα «Φανταστικός Κόσμος». Αρχίζει με ένα ποίημα που φέρνει μαθητές και εκπαιδευτικούς ένα βήμα πιο κοντά στις καλοκαιρινές διακοπές. Συνεχίζει με το κλασικό μοτίβο «κείμενο-ερωτήσεις- δραστηριότητες». Παρατίθενται κάποια αποσπάσματα παραμυθιών γνωστών συγγραφέων όπως του Ροντάρι, της Σκοπελίτου και του Μακρή και πολλών άλλων καταξιωμένων δημιουργών. Παράλληλα, υπάρχουν μερικές εικόνες προς ανάλυση. Κατά κύριο λόγο, οι δραστηριότητες εστιάζουν στη σύνθεση και συγγραφή κειμένων. Εν ολίγοις, το συγκεκριμένο εγχειρίδιο λειτουργώντας συμπληρωματικά στο επίσημο βιβλίο της γλώσσας εκπληρώνει και ενισχύει πλήρως τους στόχους του αναλυτικού προγράμματος δίνοντας έμφαση στην ανάπτυξη της φαντασίας και της γλωσσικής δυναμικής του μαθητή μέσα από πληθώρα ασκήσεων και δραστηριοτήτων.

2.2.3. Η Γλώσσα μας 3

Το εγχειρίδιο «Η γλώσσα μας 3» λειτουργεί όπως έχει προαναφερθεί ως συμπληρωματικό υλικό στο επίσημο βιβλίο της Γλώσσας για την Γ΄ Δημοτικού. Ακολουθεί τα εξωτερικά χαρακτηριστικά των δύο προηγούμενων βιβλίων τόσο ως προς τις διαστάσεις όσο και ως προς το εξώφυλλο και την εικονογράφηση του. Το βιβλίο αποτελείται από πέντε μεγάλες ενότητες. Οι πρώτες σελίδες είναι αναγνωριστικές για τους μαθητές και περιλαμβάνουν ερωτήσεις για το όνομα, την καταγωγή και τα ενδιαφέροντά τους.

Η πρώτη ενότητα, «Η ζωή στο σχολείο» έχει εννέα κείμενα σχετικά με το θέμα. Ακολουθεί τη συνήθη δομή κατά την οποία προηγείται το κείμενο, έπονται οι ερωτήσεις «ξεκλειδώματός» του και τέλος έρχονται οι δραστηριότητες. Οι δραστηριότητες αυτής της πρώτης ενότητας αφορούν τις ενέργειες των μαθητών κατά τις ώρες του σχολείου, τη σύνθεση φιλικών επιστολών, το ημερολόγιο, τις φράσεις έκφρασης συναισθημάτων και κυρίως σεβασμού.

Η δεύτερη ενότητα έχει το όνομα «Ο κόσμος των συναισθημάτων» και περιλαμβάνει κι αυτή εννέα κείμενα. Ξεκινά με ασκήσεις εκμάθησης των αισθήσεων και των συναισθημάτων, με φράσεις που φανερώνουν αγάπη, σεβασμό, κακία, θυμό, λύπη, συγγνώμη. Συνάλληλα, παρατίθενται και μερικές εικόνες που διατίθενται για παρατήρηση, περιγραφή και ανάλυση. Οι δραστηριότητες της ενότητας αυτής στοχεύουν εκτός από τη σύνθεση προτάσεων και κειμένων, στην ανάπτυξη της φαντασίας και της σκέψης των μαθητών και επιπλέον, αποσκοπούν στο να τους δώσουν μαθήματα συμπεριφοράς και να τους κάνουν να κατανοήσουν τις έννοιες των συναισθημάτων στις καθημερινές τους συναναστροφές.

Η επόμενη ενότητα «Τα Παιχνίδια μου» περιλαμβάνει δώδεκα ξεχωριστά κείμενα και ποιήματα που αφορούν τα παιχνίδια και την αγάπη των παιδιών για αυτά. Μετά την ανάγνωση των κειμένων υπάρχουν ερωτήσεις κατανόησης και ερωτήσεις σχετικές με τους ίδιους και τα ενδιαφέροντά τους. Στις δραστηριότητες που ακολουθούν οι μαθητές καλούνται να περιγράψουν τα παιχνίδια που παίζουν με τους φίλους και την οικογένειά τους, να ζωγραφίσουν το αγαπημένο τους παιχνίδι, να παρατηρήσουν τις εικόνες και να μιλήσουν γι αυτές, να γράψουν προτάσεις και σύντομα κείμενα για τα παιχνίδια τους, να λύσουν κρυπτόλεξα, να μάθουν τα αθλήματα και να μιλήσουν για τις καθημερινές τους συνήθειες (διάβασμα, τηλεόραση, μουσική, άθληση). Όπως και στις προηγούμενες ενότητες, το ίδιο και σε αυτή

παρατίθενται ποιήματα και αποσπάσματα από γνωστούς συγγραφείς και ποιητές, του Μορόνι, του Ρώτα, της Χατζηνικολάου, της Χορτιάτη, του Βελαλίδη και πολλών άλλων.

Στη συνέχεια του εγχειριδίου, η ενότητα «Γιορτάζουμε» περιλαμβάνει τις πιο σημαντικές γιορτές του έτους και τα αντίστοιχα κείμενα που βοηθούν τους μαθητές να τις μάθουν και να τις κατανοήσουν. Ξεκινά με την γιορτή της 28^{ης} Οκτωβρίου και συνεχίζει με αυτή της 17^{ης} Νοέμβρη, με τα Χριστούγεννα και την Πρωτοχρονιά, με τις Απόκριες και την Καθαρή Δευτέρα, με την 25^η Μαρτίου και τελειώνει με το Πάσχα. Τα κείμενα και τα ποιήματα που συνιστούν την ενότητα χαρακτηρίζονται για τον πληροφοριακό τους χαρακτήρα και τη χιουμοριστική τους διάθεση. Η διαφορά της συγκεκριμένης ενότητας είναι ότι δεν περιλαμβάνει ερωτήσεις κατανόησης ούτε ασκήσεις για τους μαθητές.

Η τελευταία ενότητα «Ζήτω το καλοκαίρι», όπως είναι προφανές, καλωσορίζει τους μαθητές στην εποχή του καλοκαιριού και στις διακοπές. Τρία ανάλαφρα κείμενα αποτελούν τη βάση της. Οι ασκήσεις και οι ερωτήσεις είναι περιορισμένες. Μάλιστα, εστιάζουν στη ζωγραφική, στην επίλυση σταυρολέξων και παράλληλα υπάρχουν ελάχιστες ασκήσεις γραφής προτάσεων και κειμένων.

2.2.4. Η Γλώσσα μας 4

Το τέταρτο κατά σειρά εγχειρίδιο απευθύνεται σε μαθητές της Δ' Δημοτικού και έχει τα ίδια εξωτερικά χαρακτηριστικά με τα τρία προηγούμενα τεύχη. Περιλαμβάνει οκτώ ξεχωριστές ενότητες. Κινείται στην ίδια λογική με τα υπόλοιπα βιβλία τόσο όσον αφορά στη δομή των ενοτήτων όσο και στο περιεχόμενο τους, στις δραστηριότητες και στα παρατιθέμενα κείμενα. Η πρώτη ενότητα ονομάζεται «Ένα αλλιώτικο σχολείο» και εισάγει τους μαθητές στο σχολικό έτος με ένα ποίημα που θυμίζει θάλασσα και καλοκαίρι. Η πρώτη δραστηριότητα ζητά από τους μαθητές να εξιστορήσουν την δική τους περιπέτεια του καλοκαιριού τοποθετώντας τη χωροχρονικά και περιγράφοντάς την όσο το δυνατόν με περισσότερες λεπτομέρειες. Μάλιστα, δίνεται συμβουλή να χρησιμοποιήσουν τα ρήματα σε χρόνους ιστορικούς και φράσεις που δηλώνουν χρόνο. Στη συνέχεια, ένα απόσπασμα από τον «Τριγωνοψαρούλη» του Ηλιόπουλου εξηγεί τον τίτλο της ενότητας και εισάγει τον όρο της διαφορετικότητας. Οκτώ ασκήσεις και δραστηριότητες πλαισιώνουν το απόσπασμα και βοηθούν στην κατανόησή του και στην περαιτέρω ανάλυσή του. Σε

αυτές τα παιδιά καλούνται να ζωγραφίσουν τους ήρωες, να περιγράψουν τις συμπεριφορές τους και να φανταστούν τη συνέχεια του βιβλίου. Εικάζεται ότι τέτοιου τύπου δραστηριότητες συμβάλλουν στην ανάπτυξη του αισθήματος της φιλιαναγνωσίας δείχνοντας στους μαθητές τον κόσμο της λογοτεχνίας. Στο τέλος της πρώτης αυτής ενότητας παρατίθενται ένα ποίημα της Θέτης Χορτιάτη με θέμα τα παιχνίδια και ως εκ τούτου στις δραστηριότητες που ακολουθούν οι μαθητές περιγράφουν αγαπημένα τους παιχνίδια που παίζουν στην αυλή συνδυάζοντας τα κείμενα που προηγήθηκαν.

Η επόμενη ενότητα, οι «Οι τέσσερις εποχές» σκοπό έχει την εκμάθηση των εποχών και των μηνών. Οι πρώτες δραστηριότητες ζητούν από τους μαθητές να παρατηρήσουν τις εικόνες και να αναγνωρίσουν τις εποχές, να τις γράψουν και να ζωγραφίσουν οι ίδιοι. Έπειτα, οι εποχές παρουσιάζονται με τα κατάλληλα ποιήματα και εικόνες μία μία ξεχωριστά. Παράλληλα, διατίθενται και οι αντίστοιχες δραστηριότητες κατανόησης. Η τρίτη ενότητα αναφέρεται στα συναισθήματα και τις αισθήσεις. Οι μαθητές καλούνται να μάθουν ποιες είναι οι πέντε αισθήσεις καθώς και τα όργανα των αισθήσεων. Συνάλλα, κατανοούν τις όμορφες και τις άσχημες μυρωδιές, τις αλμυρές, τις γλυκές, τις πικρές και τις ξινές γεύσεις, τις διάφορες υφές και φυσικά τα συναισθήματα, την οργή, τον θυμό, την ευτυχία, την ηρεμία, τη ντροπή και πολλά άλλα. Στη συνέχεια, παρατίθενται διάφορα κείμενα και ποιήματα αναφορικά με τα χρώματα και τα συναισθήματα που τους προκαλούν.

Η τέταρτη ενότητα με τον τίτλο «Κόκκινη Κλωστή Δεμένη» προϋδεάζει μαθητές και εκπαιδευτικό για το περιεχόμενό της. Οι μύθοι, οι παραμυθιακές ιστορίες, τα αινίγματα και οι παροιμίες την συναποτελούν. Το πρώτο παραμύθι προέρχεται από το πρώτο μέρος του Ανθολογίου για τα παιδιά του Δημοτικού και είναι έργο της Γαλάτειας Καζαντζάκη. Μετά την ανάγνωση του κειμένου, υπάρχουν ερωτήσεις κατανόησης και δραστηριότητες για ανάπτυξη της φαντασίας και των συγγραφικών ικανοτήτων των παιδιών. Κατόπιν, παρατίθεται ένας μύθος του Αισώπου, «Ο δειλός κυνηγός και ο ξυλοκόπος» κι ένα μικρό κόμικ και τέλος μερικές παροιμίες, αινίγματα και γλωσσοδέτες. Παράλληλα βέβαια με αυτά, οι δραστηριότητες που προσφέρονται για τους μαθητές τους ζητούν να αναζητήσουν νέες παροιμίες, να επιλύσουν τα αινίγματα και να εξοικειωθούν εν ολίγοις με τον κόσμο της παράδοσης και του μύθου.

«Παραμύθια με πλατύ χαμόγελο» είναι το όνομα της επόμενης ενότητας αυτού του εγχειριδίου. Σε αυτήν υπάρχουν αποσπάσματα παραμυθιών και ποιημάτων του

Ροντάρι, της Χορτιάτη και άλλων συγγραφέων. Ταυτόχρονα, δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές να συνεχίσουν τις ιστορίες συνθέτοντας σύντομα κείμενα, ζωγραφίζοντας χαρακτήρες και διηγούμενοι φανταστικές περιπέτειες και ιστορίες. Στη συνέχεια του βιβλίου, η ενότητα, «Οι φίλοι μας τα ζώα», επιδιώκει να δημιουργήσει αισθήματα στοργής και αγάπης για τα ζώα. Οι μαθητές από την αρχή της ακόμη, απαντούν σε ερωτήσεις που αφορούν το αγαπημένο τους ζώο, βρίσκουν φωτογραφίες και ζωγραφιές γι αυτό και περιγράφουν τα παιχνίδια που παίζουν μαζί του. Μαθαίνουν για τα κατοικίδια και τα άγρια ζώα, για αυτά που κινδυνεύουν υπό εξαφάνιση και γι αυτά που δέχονται κακή μεταχείριση.

Η έβδομη ενότητα σχετίζεται με τα παιχνίδια του κόσμου, τα ατομικά, τα ομαδικά, τα φανταστικά, τα μουσικά, τα θεατρικά και βεβαίως τα παιχνίδια του σπιτιού και της αυλής. Παρουσιάζονται γνωστά παιχνίδια όπως ο μολυβένιος στρατιώτης, η ταινία Toy Story στην οποία τα παιχνίδια ζωντανεύουν, τα μουσικά όργανα καθώς και ένα παιχνίδι για την αυλή ή για εξωτερικό χώρο. Στο τέλος του εγχειριδίου, γίνεται πάλι αναφορά στις γιορτές του έτους με έμφαση στο Πάσχα και στη Μεγάλη Εβδομάδα.

2.2.5. Η Γλώσσα μας 5

Για την Ε΄ Δημοτικού το συμπληρωματικό υλικό πληροί όλες τις απαραίτητες προϋποθέσεις ενός αξιόλογου και χρήσιμου εγχειριδίου για τη γλώσσα. Ακολουθώντας τα ίδια χαρακτηριστικά και την ίδια δομή με τα προηγούμενα τεύχη συνιστά ένα εξαιρετικό εργαλείο για τον εκπαιδευτικό και τον μαθητή. Αποτελείται από οκτώ διαφορετικές ενότητες. Η «Πρώτη Μέρα στο Σχολείο» περιλαμβάνει τρία σύντομα κείμενα. Στο πρώτο καταγράφεται η «Ιστορία της Αριόλας» η οποία είναι κείμενο της συγγραφικής ομάδας. Για την κατανόησή του, προτείνεται μία δραστηριότητα- παιχνίδι ρόλων στο οποίο οι μαθητές καλούνται να χωριστούν σε ομάδες και να αναπαραστήσουν τη συνέχεια της ιστορίας. Έπειτα, τους δίνεται η δυνατότητα συζήτησης και επαναπροσδιορισμού των θέσεων και των ρόλων. Σκοπός της ιστορίας είναι η αποδοχή της διαφορετικότητας και η κατανόηση των εννοιών της ισότητας και της αλληλεγγύης και η πρόσκτηση μίας θετικής και διαλλακτικής συμπεριφοράς από μέρους των μαθητών. Ακολουθεί η ιστορία του Βύρωνα, ένα κείμενο της συγγραφικής ομάδας του βιβλίου επίσης. Υπάρχουν ερωτήσεις κατανόησης κειμένου και περαιτέρω επεξεργασίας. Η «Ιστορία του Μίλτου, της Ελένης και του Λώλου» είναι η επόμενη. Προσφέρεται βήμα- βήμα μία

δραστηριότητα με τη μορφή θεατρικού παιχνιδιού και στο τέλος οι μαθητές καλούνται να ζωγραφίσουν και να γράψουν οι ίδιοι την εμπειρία τους.

Η δεύτερη ενότητα έχει περιεχόμενο την οικογένεια και ξεκινά κατευθείαν με δραστηριότητες. Οι μαθητές καλούνται να παρατηρήσουν την εικόνα που παρατίθεται στη σελίδα, το έργο του Σικελιώτη και να απαντήσουν σε ασκήσεις και ερωτήσεις ενώ στη συνέχεια πρέπει να ζωγραφίσουν και να γράψουν ένα κείμενο για τη δική τους οικογένεια. Μετά το προκαταρκτικό αυτό στάδιο, παρατίθεται το παραδοσιακό παραμύθι «Η ευχή της μάνας» το οποίο ακολουθούν ερωτήσεις και ασκήσεις κατανόησης. Η δραματοποίηση, η ζωγραφική, η σύνθεση προτάσεων και κειμένων είναι βασικά στοιχεία. Στη συνέχεια, με τη βοήθεια μερικών ποιημάτων, νανουρισμάτων και κλασικών εικαστικών επιτευγμάτων τα παιδιά γράφουν τις δικές τους σκέψεις και συναισθήματα για την οικογένεια ενώ παράλληλα με αφορμή τους πίνακες που παρακολουθούν φαντάζονται ιστορίες που πηγάζουν από αυτές και που πιθανότατα αποτέλεσαν κίνητρο για τον δημιουργό.

«Χρώματα και Συναισθήματα» είναι ο τίτλος της επόμενης ενότητας που θα μπορούσε να σημειωθεί ότι μοιάζει αρκετά με την προηγούμενη δομικά καθώς περιλαμβάνει περισσότερες εικόνες και λιγότερα κείμενα. Με έναν πίνακα του Πικάσο ξεκινά η νεότητα. Ακολουθεί η φωτογραφία του ζωγράφου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, φωτογραφικό υλικό από περιοχές και πόλεις της Βορείου Ηπείρου καθώς και ζωγραφίες από τη Χιμάρα και το Αργυρόκαστρο. Βεβαίως, ανάμεσά τους υπάρχουν και ασκήσεις για τους μαθητές και υλικό για εκμάθηση. Ένα εικονογραφημένο κείμενο, μερικές λέξεις από το βασικό λεξιλόγιο σχετικά με την ζωγραφική, ένα παραδοσιακό δημοτικό τραγούδι και ένα παραμύθι παράλληλα με δραστηριότητες ζωγραφικής, επίλυσης σταυρολέξου και σύνθεσης προτάσεων, ανοίγουν το δρόμο προς την τέχνη στους μαθητές της Ε' τάξης.

Η τέταρτη ενότητα με τον τίτλο «Ταξίδια, και άλλα ταξίδια!» επεξεργάζεται εκτός από τα ταξίδια και τις χώρες του κόσμου, τη συναναστροφή με ανθρώπους άλλων χωρών, τη σύνταξη επιστολής, την αλληλογραφία και τα ταξίδια με τα διάφορα μεταφορικά μέσα, το αεροπλάνο και το πλοίο. Ακολουθεί τη φιλοσοφία των άλλων ενοτήτων με την παράλληλη παράθεση εικόνων και κειμένων και φυσικά, με ερωτήσεις κατανόησης, συγγραφής καθώς και ασκήσεις συμπλήρωσης κενών, επίλυσης σταυρολέξων και ζωγραφικής. Μάλιστα, οι μαθητές μαθαίνουν να οργανώνουν ταξίδια, να βρίσκουν τα αξιοθέατα που μπορούν να παρακολουθήσουν και έρχονται σε επαφή με αεροπορικά εισιτήρια και επιστολές. «Το Παιχνίδι» είναι ο

τίτλος της επόμενης ενότητας του εγχειριδίου και πραγματεύεται τα παιχνίδια ανά τον κόσμο. Το πρώτο κείμενο είναι έργο της Παπαδοπούλου που εκδόθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού το 1997 στο περιοδικό «το Παγώνι» και το δεύτερο που παρατίθεται είναι αποτέλεσμα της συγγραφικής ομάδας του βιβλίου. Και τα δύο κείμενα τα ακολουθούν ερωτήσεις αναφορικά με αυτά. Αινίγματα, γλωσσοδέτες, παροιμίες και παιχνιδόλεξα που υποδεικνύονται στην ενότητα, βοηθούν τους μαθητές να μάθουν να σκέφτονται, να φαντάζονται και συνάλληλα να διασκεδάζουν σε ένα πολύτιμο εκπαιδευτικό πλαίσιο. Το ρήμα «παίζω» στο τέλος, παρουσιάζεται σε όλες τις μορφές του σημασιολογικά ενώ παράλληλα οι μαθητές έρχονται σε μία πρώτη επαφή με τις έννοιες της κυριολεξίας και της μεταφοράς.

Η έκτη ενότητα παίρνει το όνομά της από δύο εξαιρετικά παραμύθια και καλείται «Ο Μαρίνος, ο κλόουν και οι χρυσές σερπαντίνες». «Ο Μαρίνος, ο κλόουν» συνιστά κείμενο της συγγραφικής ομάδας. Είναι προφανές ότι με την παράθεση αυτού του παραμυθιού στο γλωσσικό εγχειρίδιο δεν επιδιώκεται μόνο η τέρψη του νεαρού αναγνώστη και για αυτό υπάρχουν δραστηριότητες δημιουργικής γραφής που ναι μεν μοιάζουν απλές αλλά εν τούτοις, κατορθώνουν να εξάψουν το ενδιαφέρον των μαθητών για τη γλώσσα. Το ίδιο βέβαια, συμβαίνει και με το δεύτερο παραμύθι, «Οι Χρυσές Σερπαντίνες», έργο του Ευγένιου Τριβιζά. Αρκετά μεγαλύτερο σε έκταση από όλα όσα προηγήθηκαν στο βιβλίο, επιδιώκει να καταδείξει τον πλούτο της ελληνικής γλώσσας με τη σύνθεση λέξεων και με την εκμάθηση επιθέτων. Τόσο το ίδιο το κείμενο όσο και οι δραστηριότητες που έπονται αποσκοπούν σε αυτό. Εξάλλου, ο Ευγένιος Τριβιζάς είναι ιδανικός για την επίτευξη του στόχου αυτού χάρη στην εφευρετικότητά του ως προς τη χρήση της γλώσσας.

Βασική θεματική της προτελευταίας ενότητας, «...Και καλή μας όρεξη!», είναι η διατροφή. Παράλληλα με τα διάφορα φαγητά, παρουσιάζονται συνταγές, συμβουλές για υγιεινή διατροφή καθώς και η τροφική πυραμίδα. Οι μαθητές καλούνται να γράψουν οι ίδιοι μία συνταγή ενδεχομένως βάζοντας τη φαντασία τους σε δράση και να χρησιμοποιήσουν λέξεις σχετικές με τη διατροφή προκειμένου να περιγράψουν τις δικές τους συνήθειες. Η τελευταία ενότητα έχει άξονα τη θρησκευτική παράδοση που συνιστά και τον τίτλο της. Περιλαμβάνει περισσότερα ποιήματα και λογοτεχνικά κείμενα παρά ασκήσεις και δραστηριότητες. Τα πρώτα αφορούν τα έθιμα και τις παραδόσεις μας καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Ξεκινώντας από τα Χριστούγεννα, περιγράφεται ο στολισμός του Χριστουγεννιάτικου δέντρου, τα κάλαντα, ο Άγιος Βασίλης και έπειτα το Πάσχα, η λαμπάδα, η νονά, τα αυγά και το πασχαλινό αρνί.

Υπάρχουν προτάσεις για χειροτεχνίες, εικονογραφημένα κείμενα, σταυρόλεξα και άλλες ευχάριστες δραστηριότητες που σκοπό έχουν να βοηθήσουν τους μαθητές να την αντιληφθούν την παράδοση και την καταγωγή τους.

2.2.6. Η Γλώσσα μας 6

Για την Στ' τάξη του Δημοτικού, το συμπληρωματικό εγχειρίδιο μοιάζει να αυξάνει το επίπεδο δυσκολίας και να ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντα των μαθητών αυτής της ηλικίας με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Ακολουθώντας τη φιλοσοφία των εγχειριδίων της υπόλοιπης σειράς τόσο στην εικονογράφηση όσο και στο περιεχόμενο, φαίνεται να επιδιώκει την προετοιμασία των μαθητών για την είσοδό τους στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση οπλίζοντάς τους με τις κατάλληλες γνώσεις και την απαραίτητη διάθεση για μελέτη. Το συγκεκριμένο βιβλίο συνίσταται από τέσσερις μεγάλες ενότητες.

Η πρώτη ενότητα «Άνθρωποι, μηχανές...και συναισθήματα» αρχίζει με ένα κείμενο του Μάνου Κοντολέοντος, «Εγώ και το Ρομπότ μου» και εισάγει τους μαθητές στο φάσμα της τεχνολογίας. Υπάρχουν ερωτήσεις κατανόησης κειμένου και βέβαια, στη συνέχεια, προτείνεται η σύνθεση μίας φανταστικής ιστορίας από τους ίδιους τους μαθητές. «Το ρολόι που σταμάτησε» είναι το δεύτερο κείμενο που παρατίθεται. Υπάρχουν και πάλι ερωτήσεις κατανόησης και δραστηριότητες με σκοπό να μάθουν τα παιδιά τα διαφορετικά ρολόγια καθώς και τη διαφορά της ώρας ανά τον κόσμο. Το τρίτο κείμενο, «Το ζωντανό ρομπότ», προσεγγίζει την έννοια της αναπηρίας και αποσκοπεί στο να κατανοήσουν οι μαθητές τη διαφορετικότητα και να την αποδεχθούν. Καλούνται να γράψουν ημερολόγιο για τις εμπειρίες τους και να αναφερθούν σε παραδείγματα για Άτομα με Αναπηρία. Το επόμενο κείμενο, «Όλοι διαφορετικοί, όλοι ίσοι» συμπληρώνει τον σκοπό του προηγούμενου. Παράλληλα, με τις δραστηριότητες γίνεται αναφορά στη νοηματική γλώσσα, στη μέθοδο Μπράιγ, στη νοητική υστέρηση και στα συναισθήματα που κατακλύζουν τόσο το ίδιο το άτομο όσο και τον περίγυρό του. Το τελευταίο κείμενο της ενότητας αποτελεί μία αστεία ιστορία με ήρωες τις ηλεκτρικές συσκευές του σπιτιού. Οι μαθητές έρχονται σε επαφή με τη λειτουργία τους και μαθαίνουν σύνθετες λέξεις με πρώτο συνθετικό το -τήλε. Επιλύουν κρυπτόλεξα, μαθαίνουν να γράφουν κείμενα με επιχειρήματα και γράφουν τις απόψεις τους για τις διαφημίσεις.

«Μαθητές και δάσκαλοι...άλλοτε και τώρα! Αύριο;» είναι η δεύτερη ενότητα του βιβλίου. Όπως είναι προφανές, θέμα του είναι το σχολείο. Ξεκινά με ένα κείμενο της συγγραφικής ομάδας που συνιστά ιστορική αναδρομή για το σχολείο. Παρέχει πληροφορίες για την εκπαίδευση κατά την αρχαιότητα. Μερικές ερωτήσεις βοηθούν τους μαθητές να δεχθούν τις νέες πληροφορίες και κάποιες δραστηριότητες συμπλήρωσης καθιστούν πληρέστατη την κατανόηση. Έπειτα, δίνονται συμβουλές για τη σύνταξη περίληψης και ζητείται από τους μαθητές να γράψουν την περίληψη του κειμένου που προηγήθηκε. Συνάλλαλα, οι μαθητές έρχονται σε επαφή με την αρχαίους ελληνικούς αριθμούς. Στη συνέχεια, το κόμικ «Η επιστροφή των Γαλατών στα θρανία» έρχεται να ελαφρύνει το πληροφοριακό ύφος του προηγούμενου κειμένου. Τα παιδιά μαθαίνουν να γράφουν κόμικς και κατόπιν, να αναλύουν και να αναγνωρίζουν λέξεις σύνθετες με τις λέξεις «φίλος» και «μίσος». Έπεται ένα απόσπασμα από την «Αναφορά στο Γκρέκο» του Καζαντζάκη με έντονο περιγραφικό χαρακτήρα και συνιστά αφορμή για να μάθουν τα παιδιά να συντάσσουν περιγραφικά κείμενα χρησιμοποιώντας επίθετα και μετοχές. Επιπλέον, παρατίθενται άλλα δύο κείμενα με κεντρικό θέμα τη διδασκαλία και την εκπαίδευση. Οι επίσημες επιστολές αποτελούν ακόμη ένα θέμα προς ανάλυση στην ενότητα και στο τέλος αυτής, γίνεται λόγος για τα σχολεία του μέλλοντος με κύριες θεματικές το διαδίκτυο, τον κυβερνοχώρο και το σερφάρισμα στο Ίντερνετ.

Η τρίτη ενότητα, «Μυστήριο και περιπέτειες...στη Γη και στο Διάστημα!» περιλαμβάνει αρκετά κείμενα, επιστολές και αποσπάσματα εφημερίδων με στόχο την ενημέρωση των μαθητών. Οι τελευταίοι καλούνται να μάθουν το λεξιλόγιο του διαστήματος, να γράψουν ένα ηλεκτρονικό μήνυμα περιγράφοντας μία φανταστική ιστορία, να έρθουν σε επαφή με το λεξιλόγιο για τη γη και τα συνθετικά της και να επιλύσουν σταυρόλεξο σχετικό με το περιεχόμενο. Σε κάθε κείμενο υπάρχουν βεβαίως, ερωτήσεις κατανόησης και ανάλυσης. Ταυτόχρονα, προτείνεται η συγγραφή άρθρου και γίνεται αναφορά στις υποθετικές προτάσεις. Αναλύονται οι υποθετικοί λόγοι σε υπόθεση και απόδοση και δίνονται συμβουλές για την περιγραφή προσώπων.

Η τελευταία ενότητα, όπως σε κάθε προηγούμενο εγχειρίδιο της σειράς, αναφέρεται στις επετείους και στις γιορτές του έτους. Σε αυτό ωστόσο, οι αναφορές και τα κείμενα είναι λιγότερα καθώς το θέμα έχει μελετηθεί ενδελεχώς σε πρότερες τάξεις. Εν ολίγοις, δίνεται έμφαση περισσότερο σε γλωσσικά φαινόμενα, στην εκμάθηση

λεξιλογίου και στη σύνταξη κειμένων, περιλήψεων, επιστολών, περιγραφών και άρθρων.

2.2.7. Η Γλώσσα μας 1 έως 6 – Βιβλίο Εκπαιδευτικού

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, στα εισαγωγικά του κεφαλαίου, η συγκεκριμένη σειρά βιβλίων λειτουργεί ως συμπληρωματικό υλικό για την εκμάθηση των ελληνικών στο αλβανικό κράτος. Το βιβλίο του εκπαιδευτικού λοιπόν, για τις τάξεις του Δημοτικού σχολείου, συνιστά αρωγό για τον ίδιο προκειμένου να εκσυγχρονίσει τη διδασκαλία και τις μεθόδους του και φυσικά τον καθοδηγεί από την πρώτη μέρα μέχρι και την Στ΄ Τάξη. Ξεκινά με ένα εισαγωγικό σημείωμα, απαραίτητο τόσο για ατομική όσο και για ομαδική διδασκαλία το οποίο αναφέρεται στην Α΄ Δημοτικού. Ανάλογα με τις μαθησιακές ανάγκες και ιδιαιτερότητες του κάθε παιδιού ο εκπαιδευτικός προσαρμόζει τη διδασκαλία του. Σε περίπτωση που το συγκεκριμένο υλικό κρίνεται προχωρημένου επιπέδου, έχει τη δυνατότητα να το χρησιμοποιήσει στο δεύτερο μισό του έτους. Εξάλλου, υπάρχουν μαθητές που ήδη μιλούν ελληνικά με την εισαγωγή τους στην πρώτη δημοτικού ενώ άλλοι όχι. Βεβαίως, δεν είναι απαραίτητο να υλοποιηθούν όλες οι δραστηριότητες και σίγουρα όχι με τη σειρά που προτείνονται. Καθότι η ελληνική διδάσκεται ως δεύτερη, κρίνεται απαραίτητο να μην παραλειφθεί το εισαγωγικό σημείωμα του πρώτου τεύχους που είναι και αναγνωριστικό. Διασαφηνίζεται ότι ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να προσεγγίσει αρχικά τους μαθητές στη γλώσσα που γνωρίζουν καλύτερα. Η ελληνική γλώσσα θα πρέπει να λειτουργήσει ως ερέθισμα, όπως δηλώνεται στο εγχειρίδιο. Εν ολίγοις, το εισαγωγικό σημείωμα του βιβλίου του εκπαιδευτικού δίνει προτάσεις και συμβουλές, όπως την οπτικοποίηση του προσφερόμενου υλικού με καρτέλες εκμάθησης (ειδικά στην περίπτωση που οι μαθητές δε γνωρίζουν καθόλου ελληνικά), την ακρόαση παραμυθιών (αρχικά στην ελληνική και έπειτα με μία περίληψη στην αλβανική) και τα παιχνίδια ρόλων (ενίσχυση προφορικής επικοινωνίας). Μείζονος σημασίας στόχος στο τέλος της πρώτης τάξης είναι η ανάγνωση και κατανόηση σύντομων κειμένων, η γραφή του αλφάβητου με τον διαχωρισμό πεζών-κεφαλαίων και η γραφή κάποιων βασικών λέξεων. Ως προτεραιότητα τίθεται η μάθηση με παράλληλη ευχαρίστηση. Στο τέλος της εισαγωγής, δίνεται έμφαση στη φιλαναγνωσία με την πρόταση διαφόρων βιβλίων κατάλληλων για τα παιδιά και παρατίθενται πίνακες αντιστοιχίας του λατινικού αλβανικού αλφάβητου με το ελληνικό.

Μετά το πρώτο κατατοπιστικό και άκρως συμβουλευτικό εισαγωγικό σημείωμα για το πρώτο βιβλίο της Γλώσσας, έπεται ένα εισαγωγικό σημείωμα για τις υπόλοιπες τάξεις του δημοτικού. Επισημαίνεται ότι η σειρά βιβλίων λειτουργεί ενισχυτικά στη διδασκαλία του εκπαιδευτικού. *«Η προτεινόμενη διδακτική πρόταση είναι πλήρης και, ταυτόχρονα, χαρακτηρίζεται από το στοιχείο της προσαρμοστικότητας»*, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η συγγραφική ομάδα. Ως πρωτεύοντας στόχος τίθεται η κατανόηση και η παραγωγή γραπτού λόγου, εν ολίγοις, η επικοινωνία. Οι μαθητές, κρίνεται σκόπιμο, να μάθουν να ρωτούν, να απαντούν σε ερωτήσεις, να εκφράζουν απόψεις και να παρουσιάζουν ένα θέμα. Σημειώνεται ότι το διδακτικό μοντέλο στηρίζεται στην ολιστική προσέγγιση. Η γλώσσα, ως εκ τούτου, αντιμετωπίζεται σαν ολότητα. Η ανάγνωση, η γραφή, ο προφορικός λόγος και τα οπτικά ή άλλα ερεθίσματα μάθησης αποτελούν φυσικά μέρη κάθε διδακτικής ενότητας ²⁶(Παπαδοπούλου, 2005: 111). Οι γλωσσολογικές αρχές που διέπουν τα βιβλία είναι η λειτουργική χρήση της γλώσσας, ο κειμενοκεντρισμός και η πολυτροπικότητα. Όσον αφορά στην πρώτη, σκοπό και συνάλληλα μέσο συνιστά η εκτεταμένη χρήση της γλώσσας. Μάλιστα, παρατηρούνται στο εγχειρίδιο ποικίλες προτάσεις για δραστηριότητες θεατρικών παιχνιδιών και διαλόγων. Επιπλέον, οι ερωτήσεις κατανόησης που καταγράφονται δίνουν τα περιθώρια για συζήτηση και διάλογο στην τάξη. Η δεύτερη αρχή του κειμενοκεντρισμού θέτει το κείμενο σε πρώτο λόγο, το καθιστά «σημείο εκκίνησης» της διδασκαλίας. Κι αυτό βέβαια, γίνεται αντιληπτό από την ίδια τη δομή σχεδόν όλων των ενότητων (προηγείται το κείμενο, έπονται ερωτήσεις «ξεκλειδώματος» και τέλος, οι δραστηριότητες). Η τρίτη αρχή της πολυτροπικότητας αφορά τη συνύπαρξη και την παράλληλη παρουσίαση εικόνων, κειμένων, ηχητικών αποσπασμάτων, χειρονομιών και πολλών άλλων. Όλα τα μέσα συνιστούν χρησιμότητα ερεθίσματα και συντελούν στη διδασκαλία. Στα εγχειρίδια εμφανίζονται πάμπολλα έργα γνωστών καλλιτεχνών προς παρατήρηση, μελέτη και συζήτηση. Συνάλληλα, καταγράφονται διάφορα ποιήματα, λαϊκά παραμύθια και δημοτικά τραγούδια.

²⁶ Παπαδοπούλου, Σ., *Η ολική γλώσσα στη διδακτική της γλωσσικής έκφρασης για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση*, εκδόσεις: Τυπωθήτω- Γ. Δάρδανος, Αθήνα, 2005, σ. 111.

Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι του δημοτικού, η κατανόηση και η παραγωγή του γραπτού λόγου και του προφορικού, προτείνονται πολλαπλές δραστηριότητες και τεχνικές. Έμφαση δίνεται στις τεχνικές δημιουργικής γραφής, στην τεχνική των εικόνων, των ερωτήσεων, της συζήτησης και των γραπτών οδηγιών, την τεχνική της δημιουργικής απομίμησης, της τροποποίησης και ανατροπής μοτίβων, της αφετηρίας των λέξεων, των κειμένων αφετηρίας, της ιδεοθύελλας, της ελεύθερης γραφής, της ομαδικής δημιουργικής σύνθεσης και τέλος, σε αυτήν της προσομοίωσης.

Μετά τα δύο εισαγωγικά σημειώματα, ξεκινά κανονικά η ανάλυση των βιβλίων από τη δευτέρα τάξη και εξής. Σε όλα τα βιβλία και για κάθε ενότητα ακολουθείται μία κοινή δομή. Αρχικά, σε έναν πίνακα παρατίθενται όσα θα διδαχθούν στην τάξη και όσα επιδιώκονται να κατακτηθούν. Ακολουθούν δραστηριότητες και προεκτάσεις αυτών με έμφαση στη δημιουργικότητα και στην τέρψη των μαθητών. Στο τέλος κάθε ενότητας, προτείνονται διαθεματικές δραστηριότητες, λογοτεχνικά βιβλία για την προώθηση της φιλιαναγνωσίας, ηλεκτρονικές διευθύνσεις και ακουστικό υλικό που μπορεί να βοηθήσει στην εκπλήρωση των στόχων.

2.3. Μελέτη της σειράς «Η Γλώσσα μας 7 έως 9»

2.3.1. Η Γλώσσα μας 7

Το βιβλίο «Η Γλώσσα μας 7» αποτελείται από 136 σελίδες και έχει διαστάσεις 22Χ27, όπως και τα υπόλοιπα εγχειρίδια. Σε σχέση με τα προηγούμενα ωστόσο, διαφέρει ως προς την ποιότητα του χαρτιού. Τα βιβλία του δημοτικού θυμίζουν περισσότερο σελίδες περιοδικού καθότι είναι πιο γυαλιστερές. Η συγγραφική ομάδα, η επιμέλεια και οι εικονογράφοι παραμένουν ίδιοι. Βέβαια, παρατηρείται προφανής μείωση της εικονογράφησης και αλλαγή της ποιότητάς της όσον αφορά στα χρώματα και φυσικά στην ποσότητα. Κάτι τέτοιο δεν είναι παράλογο καθότι μεγαλώνει η ηλικία των μαθητών και το ενδιαφέρον εστιάζεται στο γραπτό λόγο. Το συγκεκριμένο εγχειρίδιο προορίζεται ως συμπληρωματικό υλικό για την Α΄ Γυμνασίου. Αποτελείται από πέντε ξεχωριστές ενότητες με υποενότητες.

Η πρώτη ενότητα, «Επιστροφή στα θρανία!» ξεκινά με ένα απόσπασμα από το μυθιστόρημα του Μάνου Κοντολέοντος, «ο Εέ από τ' άστρα». Πρόκειται για ένα αποτέλεσμα της συνεργασίας του συγγραφέα με τους αναγνώστες του περιοδικού, «Γεια χαρά, παιδιά». Μετά το κείμενο υπάρχουν ερωτήσεις κατανόησης και στη

συνέχεια τέσσερις δραστηριότητες. Βασική θεματική είναι η αφήγηση επεισοδίων και γεγονότων είτε φανταστικών είτε αληθινών. Η τελευταία δραστηριότητα περιλαμβάνει ένα απόσπασμα που συνιστά αφορμή για συζήτηση στην τάξη και για απάντηση σε σύντομες ασκήσεις και ερωτήσεις κρίσεως. Το δεύτερο τμήμα της ενότητας αφορά τα σχολεία του κόσμου. Έχει τέσσερις φωτογραφίες με βραχείες περιγραφές από σχολεία της Κένυας, της Γκάνα, της Σεούλ και της Στοκχόλμης. Έπειτα, υπάρχουν ερωτήσεις κατανόησης και ασκήσεις συμπλήρωσης που προτείνεται να γίνουν ομαδικά ενώ οι δραστηριότητες που παρατίθενται έχουν κύριο θέμα τις ομοιότητες και τις διαφορές των σχολείων που εμφανίζονται στις φωτογραφίες. Οι τελευταίες δραστηριότητες ζητούν από τους μαθητές να ενεργοποιηθούν, να φωτογραφίσουν τη δική τους τάξη και να συζητήσουν για τα πράγματα που θα άλλαζαν και για αυτά που τους αρέσουν.

Η δεύτερη ενότητα φέρει τον τίτλο «Έχω, έχεις, έχει... Όλοι έχουμε δικαιώματα». Αρχίζει με ένα μέρος από τη «Διεθνή Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού». Περιλαμβάνει δεκατέσσερα άρθρα για τα δικαιώματα των παιδιών διατυπωμένα απλά ώστε να γίνονται κατανοητά. Στη συνέχεια, ακολουθούν ερωτήσεις «ξεκλειδώματος» των κειμένων. Το τμήμα χωρίζεται σε ομάδες, διερωτάται και συζητά για όσα διαβάστηκαν. Κάθε μαθητής εκφράζει τη γνώμη του μέσα από τις ερωτήσεις που τίθενται. Οι υπόλοιπες δραστηριότητες περιλαμβάνουν σταυρόλεξα προς επίλυση, αφίσες και φωτογραφίες για σχολιασμό και σύνταξη παραγράφων ενώ παράλληλα δίνεται στους μαθητές η δυνατότητα να σκεφτούν τα δικαιώματά τους και να μάθουν τις παγκόσμιες διακηρύξεις του ΟΗΕ. Ακολουθεί ένα ποίημα του Σακελλαρίου «Όλου του κόσμου τα παιδιά» με θέμα τη διαφορετικότητα και την αποδοχή της. Τίτλος της υποενότητας είναι «Όλοι διαφορετικοί, όλοι ίδιοι, όλοι ίσοι!». Ακολουθεί η ίδια δομή με ερωτήσεις κατανόησης και δραστηριότητες με παράλληλα κείμενα και φωτογραφικό υλικό. Επιπλέον, ζητείται από τους μαθητές να γράψουν μία συνταγή μαγειρικής. Ακολουθεί ένα απόσπασμα από το έργο «Ένα παιδί ενάντια στην παιδική εργασία». Πρόκειται για μία αληθινή ιστορία ενός αγοριού που κατέστη θύμα εκμετάλλευσης από τους ίδιους τους γονείς. Τίθενται ερωτήσεις κατανόησης κειμένου και δραστηριότητες στις οποίες το τμήμα χωρίζεται σε ομάδες συζητά και συνθέτει ένα κείμενο με τις ιδέες του για το θέμα. Στην τελευταία δραστηριότητα της ενότητας οι μαθητές καλούνται να οργανώσουν τη δική τους διαμαρτυρία με τη σύνθεση ποιημάτων και συνθημάτων κατά της παιδικής εργασίας και εκμετάλλευσης.

Η τρίτη ενότητα έχει τον τίτλο «Με ένα βιβλίο...ταξιδεύω και ονειρεύομαι!». Βασικός άξονας είναι η σημασία των βιβλίων, η αξία τους καθώς και ο ρόλος της φιλιαναγνωσίας. Το πρώτο κείμενο που παρατίθεται αφορά την εφεύρεση της τυπογραφίας. Περιλαμβάνει ασκήσεις για περαιτέρω κατανόηση του κειμένου με τον σχολιασμό φράσεων και με τη συμπλήρωση κενών ενώ παράλληλα δίνεται ένας πίνακας σχετικός με τις λέξεις «ανακάλυψη» και «εφεύρεση». Περιέχει τη σημασία τους, συνώνυμα, αντώνυμα και παράγωγες λέξεις. Το επόμενο μέρος της ενότητας αναφέρεται στη 2^η ημέρα του Απριλίου, στη γιορτή του βιβλίου. Κείμενα, αφίσες και βιβλιοπαρουσιάσεις επιδιώκουν να οικοδομήσουν μία υγιή σχέση ανάμεσα στους μαθητές και το βιβλίο. Στο τέλος, οι μαθητές καλούνται να συμπληρώσουν οι ίδιοι δύο ειδών παρουσιάσεις βιβλίων. Τελευταίο τμήμα της ενότητας συνιστά η «βιβλιοφαγία». Με ένα κείμενο της Λότη Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου καταδεικνύεται η εξαιρετική χρησιμότητα των λογοτεχνικών βιβλίων και συνάλληλα, η ομορφιά αυτής της διαδικασίας. Φυσικά, μετά το κείμενο υπάρχουν ερωτήσεις και ασκήσεις κατανόησης του κειμένου. Σκοπός σε κάθε περίπτωση είναι να καλλιεργηθεί η αγάπη των μαθητών για τα διάφορα αναγνώσματα.

Η επόμενη ενότητα έχει το όνομα «Στου Καραγκιόζη τον μπερντέ!». Όπως φαίνεται από τον ίδιο τον τίτλο, πραγματεύεται τη γέννηση του θεάτρου σκιών και του Καραγκιόζη. Οι μαθητές γνωρίζουν τον ήρωα, τους υπόλοιπους πρωταγωνιστές και την ιστορία τους. Διατίθενται ασκήσεις προς συμπλήρωση για περαιτέρω κατανόηση. Παράλληλα, υπάρχει πίνακας συντακτικών φαινομένων για το ονοματικό και το ρηματικό μέρος της πρότασης και ένας δεύτερος που σκοπό έχει να βοηθήσει τα παιδιά να αφηγηθούν προφορικά ή γραπτά. Επιπλέον, διδάσκονται τα κτητικά σύνθετα, τα συνώνυμα, τα αντώνυμα και τα επιφωνήματα. Στο τέλος της ενότητας, προτείνεται η κατασκευή φιγούρων, σκηνικών, αφίσας και προσκλήσεων για ένα θέατρο σκιών που μπορεί να διοργανωθεί στον σχολικό χώρο. Σε ένα παράρτημα δίνονται κάποιες έτοιμες φιγούρες που μπορούν να κοπούν και να χρησιμοποιηθούν.

Η τελευταία ενότητα όπως και στα τεύχη του δημοτικού σχολείου περιλαμβάνει τις εθνικές επετείους, τα Χριστούγεννα, την Πρωτοχρονιά, το Πάσχα και το καλοκαίρι. Περιέχει πηγές, κείμενα, ποιήματα, φωτογραφίες, γελοιογραφίες και άρθρα για κάθε γιορτή. Γνωστοί συγγραφείς και ποιητές βοηθούν τους μαθητές να μάθουν αυθεντικά περιστατικά και να γίνουν ένα με την ιστορία. Οι δραστηριότητες δεν είναι πολλές. Ωστόσο, αφήνουν τους μαθητές να φανταστούν και να συντάξουν κείμενα πάνω στο εκάστοτε θέμα.

2.3.2. Η Γλώσσα μας 8

Το συμπληρωματικό εγχειρίδιο «Η Γλώσσα μας 8» προορίζεται για την Β΄ Γυμνασίου και δε διαφέρει από αυτό της Α΄ Γυμνασίου ως προς τα εξωτερικά χαρακτηριστικά. Αποτελείται από 120 σελίδες. Ήδη παρατηρώντας το εξώφυλλο, εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι η εικονογράφηση έχει αλλάξει αισθητά σε σχέση με τα βιβλία του Δημοτικού. Διαπιστώνει κανείς ότι τα χρώματα είναι λιγότερα έντονα, τα σχέδια πιο απλά αλλά και λιγότερα σε ποσότητα. Υπάρχουν τέσσερις διαφορετικές ενότητες.

Η πρώτη πραγματεύεται το σημαντικότερο και πλέον σύγχρονο θέμα του διαδικτύου. Στις πρώτες σελίδες, γίνεται προσπάθεια ορισμού της έννοιάς του και των λέξεων που σχετίζονται με αυτή. Παράλληλα, είναι πολύ ενδιαφέρον ότι δίνεται η σημασία της λέξης «ορισμός», πώς διαμορφώνεται αυτός και ποια η χρησιμότητά του. Επιπλέον, γίνεται αναφορά στην ιδεοθύελλα, τον καταγιισμό ιδεών. Στη συνέχεια, ένα διαδικτυακό άρθρο ενημερώνει τους μαθητές για τις θετικές επιρροές και τους κινδύνους που ενέχει η χρήση του διαδικτύου. Ερωτήσεις κατανόησης και ομαδικές δραστηριότητες με την παράθεση παράλληλων κειμένων ακολουθούν το αρχικό βασικό κείμενο. Με μία σειρά δραστηριοτήτων αναφορικά με τα θετικά, τα αρνητικά, τα χρήσιμα και τα απολαυστικά πράγματα που παρέχει το ίντερνετ, οι μαθητές μαθαίνουν να επιχειρηματολογούν. Διατυπώνουν την αρχική τους τοποθέτηση, συγκεκριμένα παραδείγματα, αντικρούουν άλλες θέσεις και καταλήγουν σε συμπεράσματα με αρωγό τις συμβουλές του βιβλίου τους. Επίσης, σε έναν πίνακα δίνονται διάφορες λέξεις και φράσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν κατά τη διατύπωση θέσεων. Το επόμενο κείμενο αναφέρεται στους γονείς και στο διαδίκτυο. Η συγγραφή περίληψης με τον χωρισμό των παραγράφων, των θεματικών προτάσεων, των λέξεων που εξασφαλίζουν τη συνοχή καθώς και η τοποθέτηση πλαγιότιτλων συνιστούν κομμάτι των δραστηριοτήτων. Στο τέλος, το κλίμα ελαφραίνει με δραστηριότητες κατασκευών και μελέτη εικόνων.

Η δεύτερη ενότητα αφορά τη διαφήμιση που δίχως άλλο βρίσκεται στην καθημερινότητα κάθε ανθρώπου. Και αυτή αρχίζει με τον ορισμό της διαφήμισης μέσα από παραδείγματα. Υπάρχουν πέντε φωτογραφίες προς παρατήρηση. Αναλύονται όλα τα στοιχεία της διαφήμισης, οι μορφές, οι στόχοι, τα επιμέρους χαρακτηριστικά, οι τεχνικές πειθούς και δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να

κάνουν μία κριτική ανάγνωση οποιασδήποτε διαφήμισης. Στον αντίποδα, βρίσκονται οι διαφημίσεις για μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, διαφημίσεις ως εκ τούτου, που δεν έχουν εμπορική σκοπιμότητα αλλά επιτελούν θετικούς σκοπούς. Ως προς τη γραμματική και το συντακτικό, μελετώνται οι εγκλίσεις της προστακτικής και της υποτακτικής. Αξίζει να σημειωθεί ότι όλα τα φαινόμενα γίνονται κατανοητά μέσα από ασκήσεις και δραστηριότητες ενώ δεν υπάρχει πληθώρα γραπτών ξερών κανόνων που απαιτούν αποστήθιση. Στη συνέχεια, παρατίθενται παράλληλα κείμενα με στόχο να επαγρυπνήσουν τους μαθητές για τους κινδύνους των διαφημίσεων και να τους προειδοποιήσουν ως καταναλωτές. Οι τρόποι και τα μέσα της πειθούς είναι ένα ακόμη κομμάτι της ύλης που διδάσκεται. Υπάρχουν δραστηριότητες στις οποίες τα παιδιά καλούνται να εντοπίσουν τις τεχνικές πειθούς. Η ενότητα καταλήγει με μερικά άρθρα από το διαδίκτυο σχετικά με τον καταναλωτισμό, τα προϊόντα και τη διαφήμιση. Κρίνεται απαραίτητο να επισημανθεί ότι τα άρθρα είναι άριστα επιλεγμένα χωρίς διδακτισμό και παρουσιάζουν ενδιαφέρον καθότι προέρχονται από το οικείο περιβάλλον των μαθητών.

Η επόμενη ενότητα έχει θέμα το «Φυσικό Περιβάλλον». Το πρώτο κείμενο, «Το μαύρο κύμα», είναι απόσπασμα από ένα μυθιστόρημα του Χιλιανού συγγραφέα Σεπούλδεβα με κύριο άξονα τη ρύπανση των θαλασσών. Υπάρχουν κάποιες ερωτήσεις κατανόησης και μία πολυτροπική²⁷ δραστηριότητα που συνδυάζει τη χρήση του διαδικτύου και την παρακολούθηση ενός βίντεο με τη συγγραφή περίληψης και την κατασκευή κόμικ. Έπειτα, ένα μικρό απόσπασμα από το διήγημα του Παπαδιαμάντη, «Υπό την βασιλικήν δρυν», αφενός ενισχύει το οικολογικό περιεχόμενο της ενότητας και αφετέρου εισάγει τους μαθητές στο λογοτεχνικό ύφος του κλασσικού συγγραφέα. Με βάση αυτό παρατίθεται ένα ενημερωτικό κείμενο που παρουσιάζει τα υπό εξαφάνιση είδη. Στηριζόμενοι οι διδασκόμενοι και στα δύο κείμενα απαντούν σε ερωτήσεις προφορικά και γραπτά. Οι δραστηριότητες που ακολουθούν απαιτούν την εργασία του τμήματος σε ομάδες προκειμένου να αναζητήσουν στοιχεία, να χρησιμοποιήσουν κατάλληλες λέξεις, να συντάξουν σύντομα κείμενα και τελικά να επιδοθούν στην παραγωγή γραπτού λόγου.

²⁷ Σύμφωνα με το βιβλίο του εκπαιδευτικού «Η Γλώσσα μας 1 έως 6», η πολυτροπική δραστηριότητα χαρακτηρίζεται από το συνδυασμό σημειωτικών λόγων, όπως ο γραπτός λόγος, ο προφορικός λόγος, η εικόνα, η φωτογραφία ο ήχος κ.ο.κ

Η τελευταία ενότητα φέρνει στο προσκήνιο τον διάλογο σε γενικό πλαίσιο και στο σχολείο. Μέσα από κάποια σύντομα κείμενα και δύο λήμματα λεξικών γίνεται η προσπάθεια ορισμού της έννοιάς του. Είναι σημαντικό οι μαθητές να κατανοήσουν ότι πέρα από την πλευρά της συζήτησης μεταξύ δύο ή και παραπάνω ατόμων, ο διάλογος σαν έννοια έχει την αξία της ανταλλαγής απόψεων και επιχειρημάτων. Αποτελεί λοιπόν, μέσο ουσιαστικής επικοινωνίας. Στις δραστηριότητες που ακολουθούν τα παιδιά πλουτίζουν το λεξιλόγιό τους με επίθετα, ρήματα και ουσιαστικά κατάλληλα για το επίπεδο των γνώσεων και της τάξης που φοιτούν. Συνάλληλα, σκέπτονται και αναλύουν κοινά θέματα προς συζήτηση όπως η παιδεία, η κοινωνία, η οικονομία και η πολιτική. Μετά από όλα αυτά, δίνεται ένα απόσπασμα από το αφήγημα «Οι εφτά χρωματιστοί ιππότες» στο οποίο μελετώνται τα στοιχεία της αφήγησης και βέβαια, ακολουθούν δραστηριότητες. Κατόπιν, μελετάται ο διάλογος στο σχολείο με την παράθεση δύο κειμένων του Λιβαθινού και του Μωραΐτη. Ζητείται η συγγραφή περίληψης των κειμένων και η επιλογή φράσεων που ενθαρρύνουν ή αποθαρρύνουν τον διάλογο. Οι τελευταίες δραστηριότητες ως συνήθως ζητούν από τους μαθητές να εργαστούν όλοι μαζί ή σε ομάδες, να συζητήσουν τα θέματα της κατανόησης, της ανιδιοτέλειας, της λογικής, της αγάπης και να διοργανώσουν εκδηλώσεις με βάση αυτά συγκεντρώνοντας υλικό και συνθέτοντας κείμενα.

2.3.3. Η Γλώσσα μας 9

Το βιβλίο «Η Γλώσσα μας 9» προορίζεται για τους μαθητές της Γ΄ Γυμνασίου. Συμπληρώνει το επίσημο εγχειρίδιο με επιπλέον ασκήσεις και θέματα ανάλογα του αναλυτικού προγράμματος και των απαιτήσεων της συγκεκριμένης τάξης. Ως προς τις διαστάσεις του βιβλίου, την ποιότητα του φύλλου και την εικονογράφηση, το βιβλίο μοιάζει με την υπόλοιπη σειρά του Γυμνασίου. Αποτελείται από 111 σελίδες και οκτώ ξεχωριστές ενότητες. Με μια πρώτη ματιά στα περιεχόμενα εύκολα διαπιστώνει κανείς ότι το επίπεδο των θεμάτων που πραγματεύεται το εγχειρίδιο μεταβαίνει σε άλλη κλίμακα, δυσκολεύει και φυσικά, μεταφέρεται σε μία περισσότερο λογοτεχνική βάση.

«Για το θέατρο» είναι ο τίτλος της πρώτης ενότητας που ξεκινά με τα λόγια του Καρόλου Κουν: *«Η αφετηρία και η βάση του θεάτρου όπως και κάθε μορφής τέχνης, είναι η ποίηση και η μαγεία. Αν λείψουν αυτά, δεν υπάρχει θέατρο»*. Το δοκίμιο «Οι Μαριονέτες» του Κλάιστ Χάινριχ Φον είναι το πρώτο απόσπασμα που τίθεται προς μελέτη. Γίνεται μία πρώτη επαφή με την κριτική του θεατρικού λόγου και υπάρχει ένας πίνακας με σχετικές λέξεις προκειμένου να εμπλουτίσουν οι μαθητές το λεξιλόγιό τους. Η κάθε λέξη δίνεται πλήρως αναλυμένη με την ετυμολογία της, τα συνώνυμα και τα αντώνυμα. «Ηθοποιός σημαίνει φως» είναι το ποίημα του Μάνου Χατζηδάκη που ακολουθεί ενώ στη συνέχεια παρουσιάζονται βιογραφικά στοιχεία για τον Αλέξη Μινωτή, την Κατίνα Παξινού και την Ειρήνη Παππά. Στις δραστηριότητες δίνεται έμφαση στη συγγραφή περίληψης και στην εκμάθηση λεξιλογίου που μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές. Με το κλείσιμο αυτής της ενότητας παρουσιάζεται το σημαντικό θεατρικό έργο «Το μεγάλο μας τσίρκο» του Ιάκωβου Καμπανέλλη και καθίσταται αφορμή για να οργανώσει ο εκπαιδευτικός με τη συνεργασία των μαθητών ένα παιχνίδι ρόλων. Αυτό με τη σειρά του τους βοηθά να αποκτήσουν μία σειρά δεξιοτήτων προκειμένου να προσαρμοστούν στις εξελίξεις της ζωής και στα συνεχώς μεταβαλλόμενα περιβάλλοντα²⁸. Καταλήγοντας, μελετάται το φαινόμενο του τελικού – ν, πότε χρησιμοποιείται και πότε όχι.

Η δεύτερη ενότητα με θέμα τις παραδόσεις και το τραγούδι ξεκινά με ένα άρθρο του Δημήτρη Δημητράκου, καθηγητή πολιτικής φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, που εξηγεί την έννοια της παράδοσης. Στη συνέχεια, ο Σεφέρης αναφέρεται στη λαϊκή παράδοση στο έργο του «Δοκιμές» λειτουργώντας συμπληρωματικά στο πρώτο άρθρο. Έμφαση δίνεται στα είδη της περίληψης και στη σύνθεσή της ενώ σε ένα έντονα γραμμένο πλαίσιο παρουσιάζονται όσα χαρακτηριστικά δεν πρέπει να έχει μία σωστή περίληψη. Κρίνεται σκόπιμο να τονιστεί ότι σε όλες τις ενότητες παράλληλα με τα κείμενα υπάρχουν και γραμματικοσυντακτικά στοιχεία. Ως εκ τούτου, το ενδιαφέρον της συγγραφικής ομάδας φαίνεται να εστιάζει εξίσου και στο περιεχόμενο και στη σωστή εκμάθηση των κανόνων της ελληνικής γλώσσας.

²⁸. Βλ. Unesco, Εκπαίδευση- Ο Θησαυρός που κρύβει μέσα της, εκδόσεις: Gutenberg, Αθήνα, 2002,σ. 125-126.

Το δεύτερο μέρος εισάγει το μαθητικό κοινό στο δημοτικό τραγούδι. «Το τραγούδι του Τρυγητού» είναι το πρώτο που λειτουργεί ως αφορμή για τον διαχωρισμό των δημοτικών τραγουδιών σε αφηγηματικά και λυρικά. Μελετάται, επιπλέον, η χρήση των τόνων. Τα δημοτικά τραγούδια «Βασιλικός θα γίνω» και «Γιάννη μου το μαντήλι σου» πλαισιώνουν την ενότητα. Οι δραστηριότητες που ακολουθούν ζητούν από τους μαθητές να εντοπίσουν τα σχήματα λόγου, να συμπληρώσουν κενά προτάσεων με το οριστικό και το αόριστο άρθρο και να εξοικειωθούν στη χρήση του.

Το ραδιόφωνο είναι η βάση της τρίτης ενότητας. Με το γνωμικό, *«Προτιμώ το ραδιόφωνο από την τηλεόραση. Στο πρώτο ακούω τα παράσιτα, στο δεύτερο τα βλέπω κιόλας»*, του κ. Κανελλόπουλου δίνεται μία πρώτη ιδέα για τις θέσεις που πρόκειται να μελετηθούν. Αρχικά, οι μαθητές πληροφορούνται σχετικά με το ραδιόφωνο, για την παγκόσμια ημέρα, τις εκπομπές και τις μεταδόσεις. Οι δραστηριότητες, παρέχοντας το απαραίτητο λεξιλόγιο, ζητούν από τους μαθητές να δραματοποιήσουν μια εκπομπή βρίσκοντας τον τίτλο, το ακροατήριο, το θέμα και το ύφος ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους. Εν συνεχεία, γίνεται αναφορά στις ραδιοφωνικές κεραίες, στις μετρήσεις, και συνολικά, στις Ηλεκτρονικές Επικοινωνίες. Οι μαθητές επιδίδονται στη συγγραφή επιστολών με επιχειρηματολογία και λαμβάνουν χρήσιμες συμβουλές για το λεξιλόγιο, τη δομή και τις τεχνικές πειθούς που θα τους βοηθήσουν να επιτύχουν τον στόχο τους. Παρατίθεται ένα διαδικτυακό άρθρο με τίτλο «Ο κινητός ραδιοφωνικός σταθμός για την επαρχία του Αφγανιστάν» το οποίο καθίσταται αφορμή για την ανάληψη δράσης από μέρους των μαθητών. Θα οργανωθεί λοιπόν, μία συζήτηση στρογγυλής τραπέζης με τον ορισμό εισηγητών και ακροατηρίου προκειμένου να συζητηθεί η αναγκαιότητα του ραδιοφώνου ιδιαίτερα στις απομακρυσμένες περιοχές. Δίνεται ένα ενδεικτικό κείμενο εισηγητή ορμώμενο από τους New York Times για το οποίο προσφέρεται μία ερευνητική δραστηριότητα για την τάξη. Ακόμη, παρουσιάζεται το κειμενικό είδος της βιογραφίας με πρωταγωνιστές τον Γουλιέλμο Μαρκόνι και τον Νικόλα Τέσλα. Τα δύο βιογραφικά κείμενα αποτελούν αφορμές για επιχειρηματολογία καθότι παρουσιάζονται δύο θέσεις και οι μαθητές καλούνται να αποφασίσουν για την ορθότητά τους. Τονίζεται η ορθή χρήση των βουλευτικών ρημάτων και οι δραστηριότητες εστιάζουν στο συντακτικό. Παράλληλα, επισημαίνεται η διαφορά ανάμεσα στις λέξεις ανημέρωτος και ανενημέρωτος έτσι ώστε να αποφευχθούν πιθανά λάθη. Με το κλείσιμο της ενότητας, προτείνονται δραστηριότητες που συνδυάζουν την επιχειρηματολογία με τη

σύνταξη επιστολών και φυσικά, με τη χρήση των λέξεων και των φράσεων που διδάχθηκαν.

Η τέταρτη ενότητα μιλά για την Ελλάδα. Ήδη, πριν ξεκινήσει το κύριο μέρος, αναφέρονται τα ονόματα κάποιων Ελλήνων συγγραφέων και ποιητών, του Σολωμού, του Κρυστάλλη, του Παπαντωνίου και του Σουρή. Αυτό προϋδεάζει το αναγνωστικό κοινό για τη λογοτεχνική και ποιητική κλίση που αναμένεται να έχει η ενότητα. Αρχίζει με το ποίημα του Κώστα Κρυστάλλη, «Χειμάρρα, πάρε τα άρματα» και βέβαια, με τα βιογραφικά στοιχεία του δημιουργού. Οι δραστηριότητες αποσκοπώντας στην καλύτερη κατανόηση του έργου, επιμένουν στον εντοπισμό των σχημάτων λόγου και στην ανάλυση του περιεχομένου. Αξίζει να αναφερθεί ότι πιθανότατα το εναρκτήριο ποίημα σε κάποιο άλλο εγχειρίδιο δεν θα ήταν το συγκεκριμένο. Ωστόσο, ο Κρυστάλλης είναι ποιητής που κατάγεται από την Ήπειρο και το θέμα του ποιήματος και συνάλληλα οι περιοχές στις οποίες αναφέρεται είναι οικείες στους μαθητές της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας. Επομένως, δίνεται η ευκαιρία στον εκπαιδευτικό να συζητήσει με τους μαθητές και να τους πληροφορήσει για την ιστορία του τόπου τους και της καταγωγής τους. Η προστακτική ως έγκλιση, η χρήση της και η σωστή ορθογραφία των ρημάτων στην ενεργητική και παθητική φωνή είναι το φαινόμενο που μελετάται. Άλλο ένα κείμενο του Κρυστάλλη, ένα γράμμα αυτή τη φορά συμπληρώνει την ενότητα και αποτελεί ερέθισμα για τη συγγραφή επιστολών εκ μέρους των μαθητών στις οποίες εκφράζουν κάποιο αίτημα. Σε έναν πίνακα παρέχονται οι απαραίτητες συμβουλές και ενδεικτικά κάποιες φράσεις- κλειδιά για το τέλος της επιστολής. Σε κάθε περίπτωση, δίνεται έμφαση όλες τις ενότητες. Στη συνέχεια, έρχεται ένα ποίημα του Ζαχαρία Παπαντωνίου, «Ανθρώπινη Ιστορία(1932)». Οι δραστηριότητες που ακολουθούν αφορούν το νόημά του ενώ η γλώσσα του δημιουργού καθίσταται αφορμή για να παρατηρήσουν και να μελετήσουν οι μαθητές τις δυσκολίες και τις διαφορές της δημοτικής γλώσσας με την καθαρεύουσα. Σε ένα πιο ανάλαφρο κλίμα με το ποίημα «Στην Ευρώπη» του Σουρή κλείνει η ενότητα. Ο Σουρής χαρακτηρίζεται για τον σαρκασμό και τα σκωπτικά του σχόλια. Το «χαρούμενο» ύφος των στίχων του συνήθως έρχεται σε αντίθεση με το πολιτικό και πολεμικό περιεχόμενο των έργων του και αυτό βεβαίως, τον καθιστά μοναδικό. Και πάλι δίνεται έμφαση στην εκμάθηση νέου λεξιλογίου. Στις δύο τελευταίες σελίδες, τα είδη των παραγράφων καθώς και τα επιμέρους στοιχεία, η θεματική πρόταση, το κύριο μέρος και η κατακλείδα, παρουσιάζονται σε έναν

πλήρως ενημερωμένο πίνακα. Προτείνονται δραστηριότητες ανεύρεσης των διαφόρων τύπων παραγράφων και επίσης, η παραγωγή γραπτού λόγου.

Η πέμπτη ενότητα πραγματεύεται το θέμα της ειρήνης. «Ένας- ένας στην άβυσσο» του Νικηφόρου Βρεττάκου, είναι το πρώτο κείμενο που παρατίθεται μαζί με μερικά βιογραφικά στοιχεία του συγγραφέα. Ακολουθώντας τη συνήθη δομή κατά την οποία προηγούνται τα κείμενα και έπονται οι δραστηριότητες, έτσι και στη συγκεκριμένη περίπτωση προτείνονται δραστηριότητες παραγωγής τόσο γραπτού όσο και προφορικού λόγου. Σημειώνεται ότι υπάρχει μία δραστηριότητα δημιουργικής γραφής, δίνεται ως εκ τούτου η ευκαιρία στους μαθητές να φανταστούν και να αποτυπώσουν τα συναισθήματα των ηρώων, τους ίδιους τους πρωταγωνιστές και το τέλος της ιστορίας, ευτυχές ή ατυχές. Επιπλέον, καταγράφονται κάποια γνωμικά σπουδαίων ανθρώπων για την ειρήνη και τον πόλεμο. Το κείμενο, «Η Μάχη», του Στέλιου Ξεφλούδα είναι το επόμενο κατά σειρά. Συνοδεύεται από μεγάλη ποικιλία ασκήσεων απλών και σύνθετων. Περιλαμβάνονται δραστηριότητες δραματοποίησης, δημιουργικής γραφής, συζήτησης και κατανόησης και πολλές ακόμη. Το «Διαβατάρικο Τρυγόνι», του Γεώργιου Δροσίνη, είναι το τελευταίο ποίημα που μελετάται στην ενότητα και πλαισιώνεται από δύο δραστηριότητες περισσότερο γνωστικού χαρακτήρα.

Οι οικουμενικές αξίες είναι ο κύριος άξονας γύρω από τον οποίο κινείται η έκτη ενότητα. Ξεκινά με ένα ρητό του Άλμπερτ Αϊνστάιν, «*Να μην προσπαθείς να γίνεις άνθρωπος επιτυχίας, αλλά άνθρωπος αξίας*». Με ένα άρθρο του Andrew Pollack, «*Έχει αξία η επιστήμη;*», ορμώμενο από την εφημερίδα «Το Βήμα», δίνεται η αφορμή στο μαθητικό κοινό αφενός, να ανακαλύψει τους κλάδους, την έννοια και την αξία της επιστήμης και αφετέρου, να έρθει σε επαφή με τον δοκιμιακό λόγο. Μαθαίνει να επεξεργάζεται τα δοκίμια και να επιδίδεται στην συγγραφή τους. Προτείνεται ο χωρισμός του τμήματος σε ομάδες και η συζήτηση διαφόρων θεμάτων. Έπειτα, παρατίθεται το δοκίμιο «*Παγκοσμιοποίηση και Ποίηση*» του C.K. Williams και οι δραστηριότητες που ακολουθούν, ζητούν από τους μαθητές να συζητήσουν τις θέσεις του συγγραφέα, να συνδέσουν την επιστήμη με την τέχνη και μιλήσουν για τη σχέση τους μαζί της.

Η έβδομη ενότητα φέρει τον τίτλο «Για την πατρίδα μέσα από τα μάτια του Στρατηγού Μακρυγιάννη». Αναφέρονται αποσπάσματα από τα απομνημονεύματα του στρατηγού και μελετάται το έντονο πατριωτικό και ομαδικό του πνεύμα. Ο Γιώργος Θεοτοκάς σε ένα κείμενό του μιλά για την ανεύρεση αυτών των σπάνιων

χειρογράφων. Οι μαθητές συζητούν τις θέσεις του Μακρυγιάννη με το ιδιαίτερο μεταφορικό τους ύφος και καλούνται να τον περιγράψουν ως άνθρωπο και αγωνιστή χρησιμοποιώντας μια σειρά επιθετικών προσδιορισμών που παρέχονται στην ενότητα. Η ενότητα τελειώνει με τις σκέψεις του Σεφέρη για τον σπουδαίο αυτό Έλληνα και οι μαθητές καλούνται να συντάξουν ένα φανταστικό γράμμα προς τον στρατηγό με βάση όσα διάβασαν, άκουσαν και συζήτησαν στην τάξη.

Η όγδοη και τελευταία ενότητα αναφέρεται στη σύγχρονη τεχνολογία. Ένα άρθρο του Μάριου Πλωρίτη χρησιμοποιώντας τη μεταφορική λειτουργία της γλώσσας εξάγει την αξία της τεχνολογίας. Στον αντίποδα, βρίσκεται ένα άρθρο του Αλαχιώτη που περιλαμβάνει εκτός από τα πλεονεκτήματα αυτή τη φορά, και τα μειονεκτήματα της τεχνολογίας. Οι μαθητές διαβάζοντας τα δύο άρθρα, είναι σε θέση να απარიθμήσουν και να περιγράψουν τόσο τη θετική επίδραση της τεχνολογίας όσο και τους κινδύνους που ενέχει. Στη συνέχεια, γίνεται λόγος για την αλληγορική λειτουργία της γλώσσας και για τα σχήματα λόγου. Στις δραστηριότητες τα παιδιά γράφουν δικά τους παραδείγματα σχημάτων λόγου και τα εντοπίζουν στις προτάσεις που τους δίνονται. Το επόμενο θέμα που απασχολεί μαθητές και εκπαιδευτικό είναι η προετοιμασία για την παραγωγή κειμένων, τη συγγραφή δηλαδή έκθεσης. Παρουσιάζεται ένας εννοιολογικός χάρτης με τη δομή που κρίνεται σκόπιμο να ακολουθήσουν οι μαθητές. Το τέλος του εγχειριδίου σημαίνεται με το αλληγορικό ποίημα, «Δύο δρόμοι», του Robert Frost. Με γνώμονα αυτό, οι μαθητές συζητούν για τις αποφάσεις της ζωής τους, σχολιάζουν με βάση προσωπικά τους γεγονότα και διαχωρίζουν τις λάθος από τις σωστές επιλογές. Σε έναν μικρό πίνακα παρέχονται χρήσιμες συνδετικές φράσεις που αν μη τι άλλο, βοηθούν σημαντικά στην παραγωγή γραπτού λόγου και βελτιώνουν το επίπεδο των μαθητών καθώς πρόκειται να εισαχθούν πια στο Λύκειο.

2.3.4. Η Γλώσσα μας 7 έως 9 – Βιβλίο Εκπαιδευτικού

Για τις τάξεις του Γυμνασίου εκτός από τα βιβλία των μαθητών, προσφέρεται και το βιβλίο του εκπαιδευτικού. Εξωτερικά διαφέρει από τα κύρια βιβλία ως προς την ποιότητα των φύλλων και το δέσιμό του. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι μοιάζει με βιβλίο σημειώσεων. Προτεραιότητα της συγγραφικής ομάδας είναι να βοηθήσει κατά το δυνατόν περισσότερο τον εκπαιδευτικό των μειονοτικών σχολείων να διδάξουν

την ελληνική γλώσσα στην ολότητά της και να εμπλουτίσουν τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις των μαθητών στην παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου.

Ξεκινά με ένα εισαγωγικό σημείωμα που πληροφορούν τον αναγνώστη για το περιεχόμενο και τις δραστηριότητες των βιβλίων για τις τάξεις του Γυμνασίου. Τονίζονται τα γνωρίσματα των δραστηριοτήτων που χαρακτηρίζονται για την ευρηματικότητα, τη λειτουργικότητα, την προσαρμοστικότητα και το επικοινωνιακό τους ύφος. Καταγράφονται επίσης, τα είδη των κειμένων που καλούνται να μελετήσουν οι μαθητές. Πρόκειται για κείμενα πραγματολογικά, κατευθυντικά, επιχειρηματολογικά, αφηγηματικά, περιγραφικά και λογοτεχνικά. Στο τέλος της εισαγωγής, αναφέρονται τα κύρια σημεία στα οποία πρέπει να δίνει έμφαση ο εκπαιδευτικός μεταξύ των οποίων είναι τα σχήματα λόγου και τα συνήθη λάθη των μαθητών.

Το κύριο μέρος αρχίζει με την ανάλυση του εγχειριδίου «Η Γλώσσα μας 7». Για κάθε ενότητα δίνονται προκαταβολικά όσα θα γίνουν στην τάξη και όσα επιδιώκονται να επιτευχθούν μέσα από τις ασκήσεις και τα κείμενα που παρατίθενται. Έπειτα, αναλύονται ένα ένα όλα τα κείμενα της ενότητας. Προηγείται το «ξεκλείδωμα του κειμένου» με ερωτήσεις ανοιχτού τύπου που αποσκοπούν στην κριτική προσέγγιση του αφηγηματικού κειμένου και έπεται η περιγραφή των δραστηριοτήτων και των θετικών συνεπειών που αποφέρουν. Καταλήγοντας, προτείνονται εξωσχολικά αναγνώσματα και ηλεκτρονικές διευθύνσεις που μπορούν να προκαλέσουν το ενδιαφέρον των μαθητών και να εξάρουν την κριτική τους ικανότητα, τη φαντασία και να τους βοηθήσουν στην παραγωγή λόγου. Αυτή είναι η βασική δομή που ακολουθείται στο εγχειρίδιο. Παράλληλα, σε μερικές ενότητες προτείνονται κάποιες διαθεματικές δραστηριότητες και προεκτάσεις των προσφερομένων δραστηριοτήτων.

Μετά την ανάλυση των στόχων, των κειμένων και των δραστηριοτήτων του πρώτου βιβλίου, έρχεται η σειρά του δεύτερου. Ακολουθείται η ίδια, ως επί το πλείστον, δομή. Κρίνεται αναγκαίο να επισημανθεί ωστόσο, ότι δίνονται περισσότερα στοιχεία για τα κείμενα και τις δραστηριότητες και συνεπώς, περισσότερες προτάσεις και πληροφορίες. Ταυτόχρονα, ιδιαίτερα βοηθητικές για την εκπαιδευτική διαδικασία είναι κάποιες σημειώσεις που προσφέρονται αριθμημένες πάνω στα διάφορα θέματα των κειμένων και των επιμέρους ενότητων. Το δεύτερο βιβλίο παρουσιάζεται πιο αναλυτικά (αναμενόμενο εφόσον ανεβαίνει η τάξη βελτιώνεται και το επίπεδο της προσφερόμενης γνώσης).

Το βιβλίο του εκπαιδευτικού τελειώνει με την ανάλυση του εγχειριδίου «Η Γλώσσα μας 9» που προορίζεται για την Γ΄ Γυμνασίου. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, δεν ακολουθείται η προηγούμενη δομή. Καταγράφονται βέβαια, οι ενότητες που περιλαμβάνονται στο βασικό εγχειρίδιο του μαθητή αλλά δε γίνεται στοχοθεσία και ανάλυση των ήδη υπαρχόντων κειμένων. Αντίθετα, για κάθε ενότητα αναφέρονται οι ανάλογες «προεκτάσεις». Προτείνονται, ως εκ τούτου, διάφορα κείμενα με τις αντίστοιχες ερωτήσεις και δραστηριότητες. Συμπεριλαμβάνονται ασκήσεις δραματοποίησης, επιχειρηματολογίας- debate και φυσικά, παραγωγής λόγου.

2.4. Μελέτη της σειράς «Η Γλώσσα μας Α΄ - Β΄ - Γ΄ Λυκείου»

2.4.1. Η Γλώσσα μας Α΄ Λυκείου

Το βιβλίο αυτό προορίζεται για την ενίσχυση της διδασκαλίας της γλώσσας σε μαθητές της Α΄ Λυκείου. Ακολουθεί τα ίδια εξωτερικά χαρακτηριστικά με τα προηγούμενα τεύχη του Γυμνασίου. Αποτελείται από 191 σελίδες και ως εκ τούτου είναι το μεγαλύτερο σε μέγεθος. Περιέχει τέσσερα κεφάλαια με πολλές ενότητες, υποενότητες και ένα παράρτημα. Πριν το κύριο μέρος του βιβλίου, υπάρχει ένα επεξηγηματικό κομμάτι για τα σύμβολα που θα συναντήσει ο μαθητής στις ενότητες και τις σημασίες τους. Κάθε κεφάλαιο ακολουθεί μία συγκεκριμένη δομή, όμως δίνεται έμφαση στην οργάνωση και την παραγωγή λόγου στο τέλος του καθενός. Το πρώτο κεφάλαιο, «Γλώσσα και Γλωσσικές Ποικιλίες» αρχίζει με δύο ποιήματα, ένα του Οδυσσέα Ελύτη και ένα του Νικηφόρου Βρεττάκου. «Τα όρια της γλώσσας» είναι η πρώτη ενότητα του κεφαλαίου και περικλείει την απεραντοσύνη, την πολυμορφία, την παντοδυναμία και τις οπτικές της. Περιλαμβάνει αποσπάσματα και γνωμικά αποφθέγματα σπουδαίων Ελλήνων και ξένων συγγραφέων, φιλοσόφων και ποιητών, όπως του Αριστοφάνη, του Σολωμού, του Σεφέρη και του Wittgenstein. Οι μαθητές καλούνται να τα διαβάσουν και να απαντήσουν σε ερωτήματα είτε προφορικά είτε συνθέτοντας παραγράφους επιχειρηματολογώντας. Υπάρχουν επίσης, δραστηριότητες μετασχηματισμού γλωσσικών εκφράσεων και λέξεων με στόχο την εκμάθηση της ποικιλίας και της πολυμορφίας της γλώσσας. Η δεύτερη ενότητα με τίτλο «Οι ποικιλίες της γλώσσας» αναφέρεται στις διαλέκτους, τα ιδιώματα, τις

διάφορες γλωσσικές ποικιλίες καθώς και στο κοινωνικό και υφολογικό επίπεδο που μπορεί κάθε μορφή επικοινωνίας να αποκτήσει. Οι μαθητές του Λυκείου συνειδητοποιούν μέσα από παραδείγματα και σύντομες ασκήσεις τις διαφορές στη χρήση της γλώσσας ανάλογα με το φύλο, την ηλικία, το επάγγελμα και τη μόρφωση εκάστοτε ανθρώπου. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται πληροφορίες για τα είδη των επιστολών και τη δόμησή τους. Παράλληλα, παρατίθενται δύο επιστολές με διαφορετικά υφολογικά στοιχεία και διαφορετικούς στόχους ενώ γίνεται αναφορά και στο ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Με βάση αυτά, τα παιδιά καλούνται να συντάξουν μόνα τους δύο αντίστοιχα μηνύματα ίσης έκτασης με τα προτεινόμενα. Η επόμενη υποενότητα, «Δημιουργικότητα της Γλώσσας», εισάγει τους μαθητές στην αναφορική και την ποιητική λειτουργία της γλώσσας. Προηγούνται κάποιες σύντομες διευκρινήσεις με χαρακτηριστικά παραδείγματα και ακολουθούν ασκήσεις εντοπισμού της κυριολεξίας και της μεταφοράς. Επιπλέον, στις ασκήσεις ζητείται να συντάξουν φράσεις και προτάσεις με δήλωση και συνυποδήλωση.

Η τέταρτη ενότητα του πρώτου κεφαλαίου αναφέρεται στην παραγωγή κειμένων. Συζητά τις ποικιλίες γραπτού λόγου, τις λειτουργίες του και τους επικοινωνιακούς του στόχους. Γίνεται αναφορά στις ανακοινώσεις, στις προσκλήσεις, στις επιστολές, στα προγράμματα, στις αιτήσεις, στις περιγραφές, στις διαφημίσεις και σε πολλά άλλα είδη κειμένων. Με σύντομες δραστηριότητες και ασκήσεις ο μαθητής εξασκείται στην παραγωγή γραπτού λόγου προσαρμόζοντας κατάλληλα το ύφος και τα χαρακτηριστικά της γλώσσας που χρησιμοποιεί. Σε επόμενο στάδιο, δίνεται έμφαση στην οργάνωση του λόγου, στην πειθώ και στη διατύπωση επιχειρημάτων. Με ένα συντομευμένο και διασκευασμένο κείμενο του Μανώλη Τριανταφυλλίδη τονίζεται η επιχειρηματολογία στη γλώσσα και η έννοια των συλλογισμών, του παραγωγικού, του επαγωγικού, του αναλογικού, του άμεσου και του έμμεσου. Αναλύονται οι ορισμοί και προσφέρεται μία άσκηση αντιστοίχισης για περαιτέρω κατανόηση. Στη συνέχεια, μελετάται η μέθοδος της αιτιολόγησης για την ανάπτυξη παραγράφου και ολόκληρου κειμένου. Δίνονται οι απαραίτητοι αιτιολογικοί, τελικοί, υποθετικοί και συμπλεκτικοί σύνδεσμοι καθώς επίσης, και οι φράσεις που δηλώνουν αιτία. Συνάλληλα, παρουσιάζεται και η δομή των παραγράφων. Οι μαθητές καλούνται να μελετήσουν συγκεκριμένες παραγράφους και κείμενα και να εντοπίσουν αφενός, τα δομικά στοιχεία της παραγράφου και αφετέρου, τις λέξεις που υποδηλώνουν αιτιολόγηση. Με το κλείσιμο της ενότητας τίθενται κάποια θέματα για συζήτηση, έκφραση και έκθεση. Με αποσπάσματα και γνωμικά γνωστών Ελλήνων

και ξένων συγγραφέων και επιστημόνων, οι μαθητές ανακαλύπτουν το εύρος, τη σημασία καθώς και τα δείγματα φθοράς της ελληνικής γλώσσας. Διαβάζουν αυτά τα αποσπάσματα, τα συζητούν στην τάξη και τέλος, συνθέτουν δικά τους κείμενα επιχειρηματολογίας. Τελευταίο τμήμα της ενότητας είναι η εκμάθηση ξένων γλωσσών, η αναγκαιότητά της, ο χρόνος διδασκαλίας που απαιτείται και φυσικά, τα θετικά αποτελέσματα που αποφέρει.

Το δεύτερο κεφάλαιο του βιβλίου έχει βασική θεματική τον λόγο, τον προφορικό και τον γραπτό. Αρχικά, παρατίθενται τα στοιχεία του προφορικού λόγου, το λεκτικό εκφώνημα, τα εξωγλωσσικά και τα παραγλωσσικά στοιχεία, οι τρόποι που μπορεί να αποτυπωθεί και να μελετηθεί. Ως δραστηριότητα κατανόησης παρατίθεται ένα απομαγνητοφωνημένο κείμενο προφορικού λόγου σε αντιπαραβολή με το αντίστοιχο κείμενο στον γραπτό λόγο. Οι μαθητές καλούνται να παρατηρήσουν και να επισημάνουν τις διαφορές. Και, βέβαια, μετά από αυτή τη δραστηριότητα έρχεται η σύγκριση του προφορικού με τον γραπτό λόγο. Καταγράφονται τα πλεονεκτήματα και οι διαφορές των δύο ειδών ενώ επισημαίνεται ότι τα προηγούμενα χρόνια οι γλωσσολόγοι θεωρούσαν σημαντικότερο τον γραπτό από τον προφορικό, άποψη που αργότερα άλλαξε εκ θεμελίων. Η σύγκριση γίνεται με άξονες την επικοινωνία, την οργάνωση, τη δομή, την έκφραση, το λεξιλόγιο, το ύφος, το νόημα και φυσικά, τη δυνατότητα απόδοσης των δύο ειδών. Οι δραστηριότητες που ακολουθούν τη θεωρία είναι σχετικά σύντομες με στόχο να διαπιστώσουν και τα ίδια τα παιδιά τις διαφορές του γραπτού και του προφορικού λόγου.

Ο διάλογος είναι το επόμενο θέμα που θίγει το εγχειρίδιο σε αυτό το κεφάλαιο. Αρχικά, αποδίδεται ο ορισμός του ως συνομιλίας, επικοινωνίας και αντιπαραθέσης απόψεων. Ακόμη, περιγράφεται η σχέση του λόγου με τις εκφράσεις του σώματος, με τον χρόνο ομιλίας, με τον ρόλο του συντονιστή και τον χώρο που λαμβάνει χώρα. Δεν πρόκειται ωστόσο, για μία απλή περιγραφή καθώς δίνεται και η δυνατότητα στους μαθητές να σκεφτούν τυχόντα προβλήματα που μπορεί να ανακύψουν κατά τον διάλογο και βέβαια, τις αιτίες τους. Έπειτα, αναλύονται οι προϋποθέσεις για την επιτυχία ενός διαλόγου, η ειλικρίνεια, η σαφήνεια, η επαρκής πληροφόρηση και η δεκτικότητα του δέκτη και του πομπού. Παράλληλα, μελετάται ο λογοτεχνικός και ο θεατρικός διάλογος και τα χαρακτηριστικά των. Οριοθετείται ο ευθύς, ο πλάγιος και ο μεικτός λόγος και οι μαθητές καλούνται να μάθουν να μετατρέπουν τον ευθύ σε πλάγιο και τούμπαλιν. Η φυσικότητα, η θεατρικότητα και η δραματοποίηση αποτελούν επίσης, θέματα προς συζήτηση. Στο τέλος της ενότητας, η δραστηριότητα

ζητά από τους μαθητές από τη μία, να γράψουν οι ίδιοι έναν διάλογο σε θεατρική μορφή και από την άλλη, διατυπώνοντάς τον σε πλάγιο λόγο να τον στείλουν σε κάποιον υποθετικό φίλο.

Η τελευταία ενότητα του δεύτερου κεφαλαίου, τα θέματα για συζήτηση και έκφραση- έκθεση, θέτει το ζήτημα των λειτουργιών του γραπτού λόγου, του αναλφαριθμητισμού, του διαλόγου ως συζήτησης «στρογγυλής τραπέζης» και της εφηβείας, του χάσματος γενεών και των προτύπων. Τα θέματα αυτά αναλύονται ξεχωριστά με πληροφορίες που προσφέρονται στο βιβλίο και με τη συνδρομή του εκπαιδευτικού. Με σύντομες ερωτήσεις και ασκήσεις, οι μαθητές διερωτώνται και συζητούν στην τάξη, οργανώνουν διαλόγους και αναπτύσσουν τη μέθοδο της συνέντευξης.

Το τρίτο κεφάλαιο του εγχειριδίου πραγματεύεται την «Περιγραφή». Στην αρχή, ένα λήμμα από το «Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής» του Μ. Τριανταφυλλίδη αποδίδει πλήρως τον ορισμό της έννοιας. Κατόπιν, αναφέρονται οι γενικοί και οι ειδικοί στόχοι της περιγραφής, η μεθόδευσή της και παρατίθεται ένα διασκευασμένο κείμενο από το διαδίκτυο ως παράδειγμα περιγραφής της παραδοσιακής γυναικείας φορεσιάς των Σαρακατσάνων. Ως άσκηση κατανόησης, ζητείται από τους μαθητές αφού μελετήσουν την περιγραφή της φορεσιάς, να παρακολουθήσουν τη δομή της περιγραφής και να διατυπώσουν έναν διαφορετικό τρόπο προσέγγισής της. Επιπλέον, τους ζητείται να φανταστούν κάποιο άλλο ένδυμα και να το περιγράψουν με τον τρόπο που θα δημοσιευόταν σε ένα περιοδικό μόδας. Η άσκηση αυτή βεβαίως, συνιστά συνδυαστικό κρίκο για το επόμενο θέμα συζήτησης που είναι η σαφήνεια στην περιγραφική διαδικασία. Παρατίθενται κάποια αποσπάσματα και σύντομα κείμενα προς μελέτη και παρατήρηση των στοιχείων τους. Σε επίπεδο συντακτικού, οι μαθητές μαθαίνουν την μετατροπή της ενεργητικής σύνταξης σε παθητική και το αντίστροφο. Εν συνεχεία, η γλώσσα, τα σχόλια και η οπτική γωνία της περιγραφής γίνονται άξονες αναφοράς. Η ειδική ορολογία, τα μορφοσυντακτικά φαινόμενα, τα επίθετα και τα άμεσα και έμμεσα σχόλια αναλύονται διεξοδικά. Στις δραστηριότητες οι μαθητές απαντούν σε ερωτήσεις σύμφωνα με παρατιθέμενα κείμενα και συνθέτουν οι ίδιοι κείμενα με γνώμονα όσα διδάχθηκαν.

Η ενότητα που έπεται πραγματεύεται τα αντικείμενα της περιγραφής, τα τοπία, τα πρόσωπα και τα έργα τέχνης. Η περιγραφή ενός χώρου συνιστά το πρώτο θέμα και ξεκινά με απλούς κανόνες περιγραφής. Ένα λογοτεχνικό περιγραφικό κείμενο του Γ. Καψάλη συνιστά αφορμή για να έρθουν οι μαθητές σε αφορμή με την περιγραφικό

λογοτεχνικό λόγο, να παρατηρήσουν το ύφος, τα σχόλια και συνολικά, τα γλωσσικά στοιχεία που την πλαισιώνουν. Με τη σειρά τους καλούνται να επιλέξουν ένα μέρος ή ένα κτήριο και ακολουθώντας τα βήματα του συγγραφέα να προβούν στη δική τους περιγραφή χωρίς να παραλείψουν να αναφερθούν στα συναισθήματα που τους δημιουργεί το αντικείμενο περιγραφής. Τρεις ακόμη δραστηριότητες παρόμοιου τύπου βοηθούν στην καλύτερη κατανόηση. Η περιγραφή προσώπων ακολουθεί αυτή των χώρων και αρχίζει με ένα ενδεικτικό διάγραμμα για τη σύνθεσή της. Έμφαση δίνεται στο σχόλιο που συνήθως ενέχει αυτού του τύπου η περιγραφή. Προσφέρονται τρεις δραστηριότητες με παράλληλα κείμενα, φωτογραφίες και εικόνες. Τις περιγραφές χώρων και προσώπων ακολουθεί η περιγραφή έργων τέχνης με την παράθεση ενός οδηγού με πρόλογο, κύριο μέρος και επίλογο και με κατάλληλα διαμορφωμένες βοηθητικές ερωτήσεις. Τελευταίο θέμα της ενότητας είναι η περιγραφή ενός συγκεκριμένου αντικείμενου με αναφορά στη λειτουργία, την κατασκευή και τη χρησιμότητά του. Προτείνεται στους μαθητές η χρήση της παρατακτικής και της υποτακτικής σύνδεσης και της προστακτικής έγκλισης. Με δύο ασκήσεις οι μαθητές συζητούν για ένα συγκεκριμένο αντικείμενο και το περιγράφουν γραπτά και προφορικά.

Στην επόμενη ενότητα, «Οργάνωση του Λόγου», γίνεται αναφορά στην ανάπτυξη παραγράφου με αναλογία. Περιγράφεται η μέθοδος της αναλογίας, ο τρόπος και η δομή της παραγράφου καθώς και η λειτουργικότητα αυτής της μεθόδου. Μετά το θεωρητικό μέρος, υπάρχουν μερικές ασκήσεις με παράλληλα κείμενα με σκοπό να εντοπίσουν οι μαθητές τη συγκεκριμένη μέθοδο. Μία από τις δραστηριότητες ζητά τη σύνθεση παραγράφου σε αυτό το στυλ με αφορμή τα αποσπάσματα που παρατίθενται. Επισημαίνεται ταυτόχρονα, η άμεση σχέση της αναλογίας με την παρομοίωση και την παραβολή και σαν επιστέγασμα της θεωρίας υπάρχει ένα απόσπασμα του Χατζιδάκη με έντονο αλληγορικό περιεχόμενο το οποίο οι μαθητές καλούνται να αποκωδικοποιήσουν. Το τελευταίο μέρος της έκφρασης-έκθεσης που παρουσιάζει ενδιαφέροντα θέματα για συζήτηση και τελικά συγγραφή ασχολείται με την ενδυμασία και τη μόδα. Αφορμή για σκέψη τίθεται ένα απόσπασμα του Παπανούτσου και ακολουθούν ερωτήσεις προς συζήτηση. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι οι σύντομες δραστηριότητες που το πλαισιώνουν αφορούν τόσο τη σύγχρονη εποχή όσο και τα παλαιότερα χρόνια. Μάλιστα, συνδυάζουν και προηγούμενες αποκτηθείσες γνώσεις όπως τη μέθοδο της επιχειρηματολογίας.

Μετά την «περιγραφή» που αναλύθηκε στο τρίτο κεφάλαιο, το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζει την «αφήγηση». Αρχικά, λοιπόν, δίνεται ο ορισμός της ως μία πράξη επικοινωνίας που δεν σχετίζεται αποκλειστικά με τη λογοτεχνία αλλά και με την καθημερινή ζωή. Τονίζονται οι προϋποθέσεις και τα βασικά χαρακτηριστικά της. Η πρώτη δραστηριότητα περιλαμβάνει τον γνωστό μύθο του Αισώπου, «Ο τζίτζικας και ο μέρμηγκας», και ζητά από τους μαθητές να σημειώσουν τα μέρη της αφήγησης. Προσφέρονται τρεις ακόμη δραστηριότητες με παραδείγματα από τον δημοσιογραφικό λόγο και από την απλή γλώσσα της υπαίθρου που βοηθούν στην περαιτέρω κατανόηση. Σε επόμενο στάδιο, καθορίζονται το αφηγηματικό περιεχόμενο και η αφηγηματική πράξη ως γνωρίσματα της αφηγηματικής διαδικασίας και περιλαμβάνονται δύο σύντομες δραστηριότητες εντοπισμού και αντιστοίχισης. Έπειτα, μελετώνται τα διαφορετικά είδη, το ύφος και ο σκοπός της αφήγησης. Σε αυτό το σημείο επισημαίνεται ότι οι ασκήσεις που ακολουθούν είναι αντιστοίχισης, ασκήσεις ιδιαιτέρως προσφιλείς στα παιδιά. Σε άλλη υποενότητα γίνεται αναφορά στον αφηγητή, στη σχέση του με τον συγγραφέα και στην οπτική γωνία. Κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι ύστερα από κάθε ορισμό υπάρχουν ορισμένες δραστηριότητες με τη μορφή ερωτήσεων ή ασκήσεων που επιλύουν οι μαθητές είτε ατομικά είτε ομαδικά. Τόσο το είδος του αφηγητή όσο και της οπτικής γωνίας καταγράφονται αναλυτικά σε επίπεδο λογοτεχνίας. Από τη μία πλευρά, αναφέρεται ο ομοδιηγητικός και ο ετεροδιηγητικός αφηγητής και από την άλλη, αναφέρεται η μηδενική εστίαση, η εσωτερική και η εξωτερική. Αναλύονται ακόμη, οι αφηγηματικοί τρόποι και ο χρόνος της ιστορίας και της αφήγησης (αναδρομική, προδρομική, επιτάχυνση, επιβράδυνση). Βέβαια, προσφέρεται πληθώρα δραστηριοτήτων κατανόησης με μικρά αποσπάσματα από ποιήματα και διηγήματα.

Η επόμενη ενότητα του τέταρτου κεφαλαίου συνδυάζει την περιγραφή με την αφήγηση. Γίνεται διάκριση των δύο με εμφανή καταγραφή των αντιθέσεών τους. Ωστόσο, συνήθως ο λόγος, γραπτός και προφορικός εμπεριέχει και τις δύο μορφές. Εξάλλου, η περιγραφή περιλαμβάνεται στην αφήγηση προκειμένου να την εμπλουτίσει, να τη διανθίσει και να αποδώσει πληρέστερα και ακριβέστερα τα γεγονότα, τα πρόσωπα και την ιστορία στο σύνολό της.

Στην ενότητα που ακολουθεί, στην «Οργάνωση του Λόγου», κεντρικό θέμα καθίσταται η συνοχή του κειμένου και οι τρόποι επίτευξής της. Διεξοδικά καταγράφονται οι διαρθρωτικές λέξεις και φράσεις που βοηθούν στη συνοχή, αυτές που δηλώνουν αιτιολόγηση, αντίθεση, διάζευξη, επεξήγηση, βεβαίωση, έμφαση,

συμπέρασμα, σκοπό, απαρίθμηση επιχειρημάτων και τα λοιπά. Με γνώμονα τη συνοχή του κειμένου, οι μαθητές διδάσκονται την περίληψη. Περιγράφονται τα βήματα της περίληψης και δίνονται οδηγίες και συμβουλές για την ορθή σύνταξή της. Παράλληλα, παρέχονται και χρήσιμες πληροφορίες για τη χρήση της ενεργητικής και της παθητικής σύνταξης. Συγκεκριμένες δραστηριότητες δεν προσφέρονται παρά μόνο θεωρία.

Στο τέλος του κεφαλαίου, όπως και στα προηγούμενα, προσφέρονται θέματα για συζήτηση και έκφραση- έκθεση. Το πρώτο από αυτά είναι ο διάλογος μεταξύ των γενεών, η αντίθεση ως εκ τούτου ανάμεσα στις απόψεις των νέων και των μεγαλύτερων. Διατίθενται εννέα δραστηριότητες κυρίως δημιουργικής γραφής, ατομικές και ομαδικές καθώς και μία δραματοποίησης. Το δεύτερο θέμα είναι οι αφηγήσεις κωμικών ιστοριών. Χωρίς παρατιθέμενα κείμενα αφορμή για συζήτηση και παραγωγή λόγου είναι τέσσερις δραστηριότητες έρευνας, δραματοποίησης και σύνταξης κειμένου.

Το εγχειρίδιο ολοκληρώνεται με το παράρτημα. Είναι χωρισμένο ανά κεφάλαια και περιλαμβάνει κάποια αποσπάσματα και ολόκληρα κείμενα που σκοπό έχουν να συνδράμουν στην πλήρη κατανόηση της θεωρίας που διδάχθηκε. Τα κείμενα είναι έργα γνωστών επιστημόνων, δημοσιογράφων, συγγραφέων και γλωσσολόγων. Ενδεικτικά αναφέρονται ο Τριανταφυλλίδης, ο Παπανούτσος, ο Μπαμπινιώτης, ο Παναγιωτόπουλος, η Φραγκουδάκη και πολλοί άλλοι.

2.4.2. Η Γλώσσα μας Β΄ Λυκείου

Το εγχειρίδιο αυτό προορίζεται για τη διδασκαλία της γλώσσας σε μαθητές της Β΄ Λυκείου. Συνιστά συμπληρωματικό υλικό στο βασικό βιβλίο. Ακολουθεί περίπου την ίδια δομή με τα υπόλοιπα εγχειρίδια ως προς τα κεφάλαια και την εικονογράφηση του εξωφύλλου κυρίως, καθώς ενδιάμεσα δεν υπάρχει ιδιαίτερη. Αποτελείται από 208 σελίδες και από τέσσερα κεφάλαια και ένα παράρτημα, όπως και το προηγούμενο βιβλίο της Α΄ Λυκείου. Πριν ξεκινήσει το κύριο μέρος του βιβλίου επεξηγούνται τα σύμβολα που θα συναντώνται στις σελίδες του.

Το πρώτο κεφάλαιο, «Η Είδηση», εισάγει τους μαθητές στην ύλη της γλώσσας της Β΄ Λυκείου. Η πρώτη υποενότητα αναφέρεται στη σχέση της είδησης με το σχόλιο και συνακόλουθα σε αυτή του γεγονότος με το σχόλιο. Γίνεται αναφορά στο κομμάτι της δημοσιογραφίας, της ειδησεογραφίας και της ερμηνευτικής δημοσιογραφίας. Οι

ασκήσεις που προσφέρονται είναι ασκήσεις συμπλήρωσης και αποσαφήνισης, παρατίθενται κείμενα και σύντομα αποσπάσματα προς ανάλυση. Έπειτα, αναλύονται οι τεχνικές σχολιασμού ενός γεγονότος με επίθετα, επιρρήματα, ρήματα, σχήματα λόγου και σημεία στίξης. Ένα ακόμη θέμα που θίγεται είναι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, τα ασύγχρονα και τα σύγχρονα και ακολουθούν πέντε μικρές ασκήσεις που στοχεύουν στην εκμάθηση των λέξεων και φράσεων που χρησιμοποιούνται στον κόσμο των ΜΜΕ. Στη συνέχεια, συζητείται το κομμάτι της διαφορετικής προβολής των ειδήσεων και της πολυσημίας μιας λέξης στην παρουσίασή τους. Σε αυτό το μέρος εστιάζουν και οι δύο δραστηριότητες έπονται. Επόμενο θέμα είναι η παρεμβολή ξένου σχολίου στην είδηση και η χρήση ειδικών εκφράσεων, πλαγίου λόγου και εισαγωγικών. Η τελευταία υποενότητα με αρκετές δραστηριότητες αναφέρεται στη διαπλοκή του γεγονότος με το σχόλιο και την είδηση. Στις δραστηριότητες παρατίθενται σύντομα κείμενα και οι μαθητές καλούνται να εντοπίσουν τα σχόλια που ενέχονται και τις φράσεις που ενδεχομένως να παραπλανήσουν τον δέκτη.

Η δεύτερη ενότητα του κεφαλαίου μελετά τον τρόπο οργάνωσης και παρουσίασης της είδησης. Παρουσιάζεται η συνήθης δομή της με τον τίτλο, την περίληψη και την ανάπτυξη της είδησης. Παράλληλα, περιγράφεται η τακτική της ανεστραμμένης πυραμίδας που χρησιμοποιείται στη δημοσιογραφία και μετά, τονίζεται η ανάγκη ιεράρχησης των ειδήσεων ανάλογα με την επικαιρότητα, την εγγύτητα, τη σπουδαιότητα, την εκρηκτικότητα, την εκκρεμότητα, τη συγκίνηση και τη συνέπεια. Η οπτική γωνία του δημοσιογράφου, ο τίτλος της είδησης, τα στοιχεία της σύνταξης (ρηματικά και ονοματικά σύνολα) και τέλος, ο σχολιασμός πάνω στην είδηση συνιστούν άξονες συζήτησης και συνάμα, θεματικές ενότητες. Διατίθενται δραστηριότητες που ζητούν από τους μαθητές να βρουν συγκεκριμένες ειδήσεις, να τις μελετήσουν και να εντοπίσουν τα βασικά χαρακτηριστικά τους. Έμφαση επίσης, δίνεται στην παθητική και την ενεργητική σύνταξη και στο νόημα που προσδίδει η καθεμία.

Στην τρίτη υποενότητα του κεφαλαίου αναλύεται η μέθοδος ανάπτυξης παραγράφου και αντίστοιχα κειμένου με παραδείγματα. Δίνεται η δομή της, με τη θεματική περίοδο, την ανάλυση και την κατακλείδα. Συνάλληλα, δίνονται χρήσιμες πληροφορίες- συμβουλές που διευκρινίζουν την έννοια του παραδείγματος στην ανάπτυξη της παραγράφου. Ενδεικτικά, προσφέρονται δύο δραστηριότητες για περαιτέρω κατανόηση. Η πρώτη με μερικά αποσπάσματα από τις προαγωγικές

εξετάσεις της Β΄ Λυκείου ζητά από τους μαθητές να εντοπίσουν τη μέθοδο και να ξεχωρίσουν τη δομή της και η δεύτερη δίνοντας μία θεματική περίοδο τους καλεί να γράψουν μία παράγραφο με τη συγκεκριμένη μέθοδο.

Η τελευταία ενότητα, «Θέματα για συζήτηση και έκφραση-έκθεση», αποτελεί, όπως διαφαίνεται κι από τον τίτλο της, αφορμή για σκέψη και παραγωγή λόγου. Η πληροφόρηση και η παραπληροφόρηση είναι δύο έννοιες που αποσαφηνίζονται μέσα από δραστηριότητες σύνταξης κειμένου. Επιπλέον, θέματα είναι η δημοσιογραφία, το βιβλίο και το ηλεκτρονικό βιβλίο, τα ΜΜΕ και τέλος, το διαδίκτυο. Σε κάθε περίπτωση προσφέρονται εργασίες ομαδικές και ατομικές, παρέχονται κείμενα για προβληματισμό και σύνθεση εισηγήσεων, επιστολών και γενικά, δοκιμίων επιχειρηματολογίας.

Το δεύτερο κεφάλαιο του εγχειριδίου, τα «Βιογραφικά Είδη», αρχικά παραθέτει τον ορισμό αυτού του είδους αφήγησης και διαχωρίζει την απλή βιογραφία από την αυτοβιογραφία και τη μυθιστορηματική βιογραφία. Περιγράφονται αναλυτικά τα χαρακτηριστικά της, η σχέση της με τη λογοτεχνία και την ιστορία καθώς και ο καίριος ρόλος του συγγραφέα που είτε περιγράφει αμέτοχος τα γεγονότα είτε τα βιώνει ως πρωταγωνιστής. Οι δραστηριότητες που ακολουθούν τη θεωρία περιλαμβάνουν αποσπάσματα τα οποία οι μαθητές μελετούν και αναγνωρίζουν το είδος στο οποίο ανήκουν, καταγράφουν τα κριτήρια της επιλογής τους και αναγνωρίζουν τον συγγραφέα, τη γλωσσική ποικιλία και τις προθέσεις του. Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στο βιογραφικό σημείωμα, στη δομή και το περιεχόμενό του. Ακολουθούν τέσσερις εργασίες που περιλαμβάνουν τα βιογραφικά σημειώματα του Καβάφη, του Τέλλου Άγρα, του Χατζόπουλου και του Αναγνωστάκη. Οι μαθητές τα συγκρίνουν ως προς τον τρόπο έκθεσής τους και τις πληροφορίες που παρουσιάζουν. Έπειτα, μελετάται η συστατική επιστολή, ο σκοπός, η δομή, το ύφος και ο τόνος της. Ως άσκηση ζητείται από τους μαθητές να πάρουν τη θέση διευθυντή εκδοτικού οίκου και να συντάξουν δύο συστατικές επιστολές για έναν υποτιθέμενο εργαζόμενο. Η αναφορά σε βίους Αγίων και συναξάρια κλείνει την υποενότητα.

Η άλλη υποενότητα εστιάζει στον αφηγητή- βιογράφο. Πρώτο θέμα είναι η αυτοβιογραφία και τα γνωρίσματά της. Εν συνεχεία, λαμβάνει θέση το μυθιστόρημα με αυτοβιογραφικά στοιχεία και βεβαίως, τα δύο είδη συγκρίνονται. Η βέλτιστη κατανόηση έρχεται με την παράθεση κειμένων ως παραδειγμάτων. Το αυτοβιογραφικό σημείωμα ή Curriculum Vitae ακολουθεί τα προηγούμενα είδη. Καταγράφονται μία μία οι ενότητες, τα προσωπικά στοιχεία, οι στόχοι, η εκπαίδευση,

η μετεκπαίδευση, η επαγγελματική εμπειρία, οι διακρίσεις, η γλωσσομάθεια, άλλες γνώσεις, τα προσωπικά ενδιαφέροντα και οι συστάσεις. Ταυτόχρονα, μέσα από μερικές ασκήσεις διαχωρίζεται το αυτοβιογραφικό σημείωμα με το βιογραφικό και καταλήγοντας, οι μαθητές γράφουν οι ίδιοι το βιογραφικό τους σημείωμα για μία υποθετική αγγελία γνωστού εκδοτικού οίκου. Μετά από αυτά, σειρά παίρνει το ημερολόγιο και τα απομνημονεύματα. Δίνονται παραδείγματα, εσωτερικά και εξωτερικά στοιχεία και προφανώς, σύντομες ασκήσεις με παραθέματα προς μελέτη.

Η ενότητα, «Οργάνωση του Λόγου», επικεντρώνεται στην ανάπτυξη παραγράφου με σύγκριση- αντίθεση. Μετά την καταγραφή των χαρακτηριστικών της, οι μαθητές συντάσσουν παραγράφους συγκρίνοντας την παιδεία με την εκπαίδευση και τα απομνημονεύματα με την επιστημονική ιστορική συγγραφή. Επιπλέον, μελετάται η συνοχή των προτάσεων και των παραγράφων με τις κατάλληλες αντιθετικές λέξεις προκειμένου να διαφυλαχθεί η συνοχή του ευρύτερου κειμένου. Περιλαμβάνονται ασκήσεις αντιστοίχισης. Το τελευταίο μέρος του κεφαλαίου αποτελεί, όπως και στο προηγούμενο, αφορμή για σκέψη και σύνθεση κειμένων. Ως θέματα, μελετώνται τα εξής: η εργασία- το επάγγελμα- η ειδίκευση- η ανεργία (ενιαία ενότητα) και τα στερεότυπα- οι προλήψεις- τα άτομα με ειδικές ανάγκες – ο ρατσισμός (ενιαία ενότητα). Οι δραστηριότητες που προσφέρονται σε αυτό το τμήμα του εγχειριδίου επάγονται σε ένα γενικότερο πλαίσιο ολιστικής γνώσης και δημιουργικής γραφής. Περιλαμβάνονται ασκήσεις δραματοποίησης και debate, ασκήσεις σύνθεσης κειμένων με πλούσιο υποθετικό υλικό και βέβαια, όπως είθισται στο τέλος αυτής της ενότητας, υπάρχει μία ομαδική εργασία.

Το τρίτο κεφάλαιο του συμπληρωματικού εγχειριδίου της Β΄ Λυκείου μελετά την παρουσίαση και την κριτική ενός βιβλίου. Ξεκινά με την ταυτότητα του βιβλίου που περιλαμβάνει τον συγγραφέα, τον τίτλο, τον εκδοτικό οίκο, τον τόπο και τον χρόνο έκδοσης και τις σελίδες που χρησιμοποιήθηκαν. Μετά από όλα αυτά, απαραίτητη κρίνεται η αναφορά στον ρόλο και στη συγγραφή παραπομπών και βιβλιογραφικών αναφορών. Υπάρχει μία άσκηση εντοπισμού των λαθών στις παραπομπές και συμπλήρωσής των. Στη συνέχεια, θέμα συζήτησης καθίσταται η βιβλιοπαρουσίαση ως κειμενικό είδος · αναλύονται τα γνωρίσματά της και τονίζεται η σημασία του οπισθόφυλλου και ο στόχος της παρουσίασης. Ως δραστηριότητες, παρατίθενται οι παρουσιάσεις των έργων του Bowra, του Γκαμπριέλ Μαρία Μαρκές, της Φακίνου, του Πάτρικ Ζισκίντ και της Διδώς Σωτηρίου. Η βιβλιοκριτική ή βιβλιοκρισία

αποτελεί την επόμενη υποενότητα και χωρίζεται σε λογοτεχνική κριτική και κριτική άλλων κειμένων. Υπογραμμίζεται ο σκοπός της κριτικής και η σημαντικότητα των σχολίων και των αξιολογικών κρίσεων. Κατόπιν όλων αυτών μελετάται το ύφος του κριτικού, οι λέξεις, η σύνταξη (υποτακτική/ παρατακτική), ο μακροπερίοδος λόγος και η ειδική ορολογία. Δίνονται παραδείγματα κριτικής από διάφορα αποσπάσματα και με αφορμή τα παραπάνω στην υποενότητα που ακολουθεί αναλύεται η απλή και η διαδοχική υπόταξη. Στο θεωρητικό μέρος διακρίνονται οι μορφές σύνδεσης, η παρατακτική σύνδεση, η απλή υπόταξη με την ύπαρξη μίας κύριας και δευτερευουσών και τέλος, η διαδοχική υπόταξη με την ύπαρξη μίας κύριας, δευτερευουσών και άλλων δευτερευουσών που στηρίζονται στις προηγούμενες. Για περαιτέρω κατανόηση προσφέρεται μία άσκηση εντοπισμού του τρόπου σύνδεσης. Με βάση τα προηγούμενα στο σημείο αυτό, διδάσκονται οι αναφορικές προτάσεις. Μετά τον κύριο ορισμό τους, ακολουθεί η διάκρισή τους σε ονοματικές, επιρρηματικές, προσδιοριστικές και παραθετικές. Δε θα μπορούσε να λείπει μία άσκηση κατανόησης με παραδείγματα αναφορικών προτάσεων τις οποίες ο μαθητής καλείται να χαρακτηρίσει.

Στο δεύτερο μέρος του κεφαλαίου γίνεται αναφορά στην παρουσίαση και την κριτική μιας θεατρικής παράστασης. Καταγράφεται η δομή της και ως εργασία παρατίθεται μία συντομευμένη κριτική του Γεωργουσόπουλου, γνωστού Έλληνα κριτικού θεάτρου, πάνω στο έργο «Παραμύθι χωρίς όνομα» του Καμπανέλλη, την οποία οι μαθητές μελετούν και ύστερα απαντούν σε ερωτήσεις που τίθενται. Ταυτόχρονα, υπάρχει μία δραστηριότητα δραματοποίησης ενός διαλόγου για μία θεατρική παράσταση. Το τρίτο μέρος του κεφαλαίου σε ένα περισσότερο ευρύ πλαίσιο αναφέρεται στην παρουσίαση άλλων μορφών τέχνης, κινηματογραφικών έργων, μουσικών δίσκων, έργων ζωγραφικής, ραδιοφωνικών εκπομπών και πολλών άλλων. Καταγράφονται τα αντικείμενα και τα κριτήρια αξιολόγησης όπως και ο σκοπός της ενώ παράλληλα, διατίθενται ποικίλες δραστηριότητες με έμφαση στη σύνθεση κριτικής για διάφορα καλλιτεχνικά έργα.

Η «Οργάνωση του Λόγου» είναι η προτελευταία ενότητα του κεφαλαίου και πραγματεύεται την έννοια του «ορισμού». Αποσαφηνίζεται η οριστέα έννοια, το γένος, η ειδοποιός διαφορά, οι τρόποι διατύπωσης και τα είδη του ορισμού. Επιπροσθέτως, περιγράφεται η μέθοδος ανάπτυξης παραγράφου με ορισμό. Περιλαμβάνονται σύντομες ασκήσεις εντοπισμού της έννοιας που ορίζεται και των

λοιπών στοιχείων. Στη συνέχεια, σειρά έχει ο τρόπος ανάπτυξης ορισμού και παραγράφου με διαίρεση, ο διαχωρισμός ως εκ τούτου της έννοιας στα είδη της.

Τα θέματα για συζήτηση και έκφραση- έκθεση ακολουθώντας το συνολική θεματική περιοχή της ενότητας, θέτουν ως πρώτο άξονα την τέχνη, την κριτική έργων τέχνης και τους ίδιους τους κριτικούς. Για το συγκεκριμένο θέμα προσφέρονται έντεκα δραστηριότητες και ασκήσεις σύνταξης κειμένου με περιορισμένο αριθμό λέξεων σε κάθε περίπτωση. Έπειτα, μέσα από τρεις δραστηριότητες εκ των οποίων η μία είναι ομαδική, τίθενται προς συζήτηση τα θέματα της κριτικής, της αξιολόγησης ατόμου και της αυτοκριτικής.

Το τέταρτο κεφάλαιο του βιβλίου φέρει τον τίτλο «Σημειώσεις- Περίληψη» και κατά συνέπεια, εστιάζει στη σύνθεση περίληψης με τη χρήση σημειώσεων. Αρχικά, σηματοδοτείται η έννοια των σημειώσεων και η χρησιμότητά τους. Καταγράφονται τα βήματα για τον τρόπο που πρέπει οι μαθητές να κρατούν σημειώσεις συνοπτικώς και εκτενώς. Υπάρχει μία δραστηριότητα που επικεντρώνεται στην παραλλαγή των σημειώσεων με τέσσερις διαφορετικούς τρόπους. Ακόμη ένα σημαντικό ζήτημα είναι η δημιουργία πλαγιότιτλων και η επισήμανση των διαρθρωτικών λέξεων ενώ στη συνέχεια, επιδιώκεται η εργασία σε ευρύτερες νοηματικές ενότητες και η σύνθεση διαγράμματος. Παρατίθεται ένα σύνολο σημειώσεων που οι μαθητές καλούνται να εντάξουν σε ένα διάγραμμα κειμένου. Στο δεύτερο μέρος της πρώτης ενότητας περιγράφεται η λήψη σημειώσεων από τον προφορικό λόγο και δίνεται έμφαση σε αυτές που γίνονται κατά τη διάρκεια της παράδοσης ενός μαθήματος ή μίας διάλεξης.

Βέβαια, μετά από την ανάλυση του ρόλου των σημειώσεων και των βημάτων που ακολουθούνται δεν θα μπορούσε να ελλείπει η σύνθεση περίληψης. Περιγράφονται διεξοδικά τα στάδια συγγραφής της με τη συνολική επεξεργασία του κειμένου, την επεξεργασία ανά παράγραφο, τη σύνθεση της περίληψης και τέλος, τον έλεγχο της. Επιπλέον, προσφέρονται συμβουλές για αυτά που πρέπει να επιδιώκονται και να αποφεύγονται κατά τη συγγραφή και εξετάζεται η χρήση της ενεργητικής και της παθητικής σύνταξης. Την περίληψη γραπτών κειμένων ακολουθεί αυτή του προφορικού λόγου με ένα σύντομο θεωρητικό μέρος και μία άσκηση με την παράθεση μίας δημοσιογραφικής συζήτησης με βάση την οποία οι μαθητές απαντούν σε ερωτήσεις. Στο τελευταίο μέρος του κεφαλαίου, στα «Θέματα για συζήτηση και έκφραση- έκθεση», πρώτα καθίσταται θέμα η λακωνικότητα και η εξοικονόμηση χρόνου στην καθημερινή ζωή. Υπάρχουν τέσσερις δραστηριότητες παραγωγής κειμένων και συζήτησης στην τάξη. Η δεύτερη θεματική περιοχή που απασχολεί

μαθητές και εκπαιδευτικό είναι αυτή της ψυχαγωγίας και του ελεύθερου χρόνου. Προσφέρονται τρεις ασκήσεις, η πρώτη εκ των οποίων περιλαμβάνει ένα κείμενο του Παπανούτσου, η δεύτερη θέτει σαν αφορμή για σκέψη ένα αρχαίο ρητό και η τρίτη ένα απόφθεγμα του Αριστοτέλη.

Με το παράρτημα τελειώνει το εγχειρίδιο, όπως και αυτό της Α΄ Λυκείου. Παρατίθενται αρκετά κείμενα, κυρίως άρθρα και δοκίμια βασισμένα στα θέματα των κεφαλαίων που προηγήθηκαν. Σπουδαίοι ξένοι και Έλληνες συγγραφείς και δημοσιογράφοι βοηθούν τα παιδιά να αναπτύξουν το νοητικό τους επίπεδο και φυσικά, την ικανότητά τους στην παραγωγή λόγου.

2.4.3. Η Γλώσσα μας Γ΄ Λυκείου

Το βιβλίο της Γλώσσας για τη Γ΄ Λυκείου συνιστά πολύτιμο εργαλείο για τον εκπαιδευτικό και για τους μαθητές που επιδιώκουν την εισαγωγή τους σε πανεπιστημιακά ιδρύματα. Αποτελεί συμπληρωματικό υλικό για το βασικό σχολικό εγχειρίδιο. Όσον αφορά στα εξωτερικά του χαρακτηριστικά, τις διαστάσεις, την ποιότητα του φύλλου και την εικονογράφηση το εγχειρίδιο αυτό φέρει τα ίδια χαρακτηριστικά με την υπόλοιπη σειρά. Αποτελείται από 181 σελίδες. Δομικά διαφέρει από τα προηγούμενα τεύχη του Λυκείου. Περιλαμβάνει δύο μέρη με δύο εκτενή κεφάλαια το καθένα και στο τέλος του υπάρχει παράρτημα.

Το πρώτο μέρος λοιπόν, με τον τίτλο «Η πειθώ», μελετά την έννοια της πειθούς, τους τρόπους και τις μορφές της. Αρχικά, δίνονται κάποια γενικά στοιχεία για την επικοινωνιακή φύση του ανθρώπου και την τάση του να προσπαθεί να πείσει τον συνομιλητή του για τα πιστεύω του. Σε αυτό το σημείο απαριθμούνται τα είδη της πειθούς, η επίκληση στη λογική, στο συναίσθημα, στο ήθος του πομπού, στο ήθος του δέκτη, στην αυθεντία και στο ήθος του αντιπάλου. Η πρώτη ενότητα του κεφαλαίου μελετά την επίκληση στη λογική. Τα επιχειρήματα και τα τεκμήρια, όπως είναι προφανές, αποτελούν βάση αυτής της μεθόδου και συνακόλουθα, ορίζεται η έννοια του συλλογισμού, του έμμεσου και του άμεσου. Καταγράφονται ακόμη τα τεκμήρια που επιμερίζονται σε παραδείγματα, στατιστικά στοιχεία, πορίσματα, αντικειμενικές αλήθειες, παραθέματα, ιστορικά γεγονότα, επικαιρικά γεγονότα και εποπτείες των αισθήσεων. Για περαιτέρω κατανόηση προσφέρεται μία άσκηση εντοπισμού των διαφόρων τεκμηρίων σε ένα κείμενο του σχολικού βιβλίου της Έκφρασης- Έκθεσης της Γ΄ Λυκείου. Στη δεύτερη υποενότητα, αναλύονται τα είδη

των συλλογισμών ως προς τη συλλογιστική τους πορεία. Περιγράφεται ο παραγωγικός, ο επαγωγικός και ο αναλογικός συλλογισμός τόσο περιφραστικά όσο και σχηματικά. Έπειτα, γίνεται διαίρεση των συλλογισμών ως προς το είδος των προτάσεων. Διακρίνονται σε υποθετικούς, διαζευκτικούς και κατηγορικούς. Ως εργασία, προτείνεται η ανάγνωση και παρατήρηση μερικών παραγράφων και ο εντοπισμός του τρόπου ανάπτυξης των συλλογισμών τους. Η τρίτη υποενότητα επικεντρώνεται στην εγκυρότητα, την αλήθεια και την ορθότητα των επιχειρημάτων και των συλλογισμών. Υπάρχουν τρεις μικρές ασκήσεις στις οποίες οι μαθητές κρίνουν την ορθότητα των συλλογισμών, γράφουν οι ίδιοι έναν δικό τους και καταγράφουν πιθανές αιτίες παραγωγής παραλογικών συλλογισμών. Στο σημείο αυτό, το ενδιαφέρον μεταφέρεται συγκεκριμένα στον επαγωγικό συλλογισμό και στα είδη του, στον συλλογισμό με αναλογία, με αίτιο- αποτέλεσμα και γενίκευση. Καταλήγοντας, το κεφάλαιο εστιάζει στην αξιολόγηση των τεκμηρίων αναλύοντας τις προδιαγραφές ορθότητας και αποδεκτότητάς τους. Οι δύο ασκήσεις που έπονται ζητούν από τους μαθητές να αξιολογήσουν τα τεκμήρια των αποσπασμάτων που παρατίθενται.

Η δεύτερη ενότητα του κεφαλαίου πραγματεύεται την επίκληση στο συναισθήμα. Μετά τη γενική περιγραφή του είδους αυτού, καταγράφονται τα μέσα που χρησιμοποιεί ο πομπός, η περιγραφή, η αφήγηση, το χιούμορ, η ειρωνεία, η ποιητική γλώσσα και τα ρητορικά ερωτήματα. Το θεωρητικό κομμάτι πλαισιώνεται από δύο ασκήσεις. Η πρώτη ζητά από τους μαθητές να σκεφτούν και να αναφέρουν παραδείγματα επίκλησης του συναισθήματος από την καθημερινή ζωή και η δεύτερη να διαβάσουν ένα απόσπασμα από το βιβλίο *«Λόγος και Έκφραση. Γ' Λυκείου»* και να αναζητήσουν την αρχική θέση του πομπού καθώς και τα μέσα που χρησιμοποιεί.

Στην τρίτη ενότητα, σειρά έχει η επίκληση στο ήθος του πομπού με μία συνοπτική αναφορά στα γενικά γνωρίσματα και στα μέσα που χρησιμοποιούνται, την αυτοπροβολή, τον λανθάνοντα αξιολογικό χαρακτηρισμό, την αναφορά σε συμπεριφορές που προβάλλουν το ήθος του πομπού, την παρουσίαση της προσωπικότητάς του και τον αξιόπιστο λόγο. Ακολουθούν δύο μικρές ασκήσεις παρόμοιου τύπου με της προηγούμενης ενότητας.

Η τέταρτη ξεχωριστή ενότητα εστιάζει στην επίκληση στο ήθος του δέκτη, στην ουσία αυτής της πρακτικής και στα μέσα που χρησιμοποιούνται, στον άμεσο ή έμμεσο αξιολογικό χαρακτηρισμό και στη χρήση α' και β' ρηματικού προσώπου. Στη συνέχεια, η πέμπτη ενότητα μελετά την επίθεση στο ήθος του αντιπάλου.

Ακολουθώντας τη δομή και των άλλων ενοτήτων, δίνονται τα βασικά χαρακτηριστικά και τα μέσα αυτής της πρακτικής, τα αποδοκιμαστικά σχόλια, τα κατηγορητήρια και οι αρνητικοί αξιολογικοί χαρακτηρισμοί για το ήθος και τη ζωή του αντιπάλου. Ιδιαίτερης σημαντικότητας κρίνονται οι ασκήσεις που συμπεριλαμβάνονται. Η μία, με την παράθεση ενός αποσπάσματος από τον ρητορικό λόγο του Λυσία, «Λόγος υπέρ του Αδυνάτου», βάζει του μαθητές να αναζητήσουν τα μέσα που χρησιμοποιεί ο ρήτορας. Η δεύτερη ζητά από τους μαθητές να αξιολογήσουν αυτό το είδος πειθούς. Η επίκληση στην αυθεντία είναι το θέμα της έκτης ενότητας. Δίνονται χρήσιμες πληροφορίες για τους λόγους και τις προϋποθέσεις για την ορθή χρήση της. Συνάλληλα, προσφέρονται δύο δραστηριότητες για κατανόηση της ύλης και εφαρμογής της με την παροχή κειμένων από τα σχολικά εγχειρίδια της Γ΄ Λυκείου.

Τα θέματα για συζήτηση και έκφραση- έκθεση αποτελούν και σε αυτό το βιβλίο το τελευταίο μέρος κάθε κεφαλαίου. Ξεκινά με το ευρύ θεματικό πεδίο της παιδείας και αναλύει μέσα από δημοσιογραφικά κείμενα την τριτοβάθμια εκπαίδευση, τις εκπαιδευτικές ανισότητες, τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και τη δια βίου παιδεία. Επιπλέον, με τον ίδιο τρόπο αναλύεται το θέμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και μάλιστα, πιο συγκεκριμένα, στον ελλαδικό χώρο. Ακόμη ένα θέμα, είναι το φυσικό περιβάλλον και η προστασία του και τελευταίο έρχεται το θέμα της κοινωνικής παθογένειας με αναφορές στην επιθετικότητα, τη βία, την τρομοκρατία και τον χουλιγκανισμό. Οι ερωτήσεις που συνοδεύουν τα κείμενα συνδυάζουν τη νοηματική κατανόηση με την ύλη που διδάχθηκε στο υπόλοιπο κεφάλαιο.

Το δεύτερο κεφάλαιο του πρώτου μέρους αναπτύσσει τις μορφές πειθούς και αρχίζει με την πειθώ στον διαφημιστικό λόγο. Καταρχάς, δηλώνεται ο ορισμός της διαφήμισης και τα βασικά στοιχεία της, ο πομπός, ο δέκτης, το μήνυμα, το μέσο, ο κώδικας και ο σκοπός της. Έπειτα, διακρίνονται οι κατηγορίες των διαφημιστικών μηνυμάτων ανάλογα με τη μορφή τους και αναφέρονται οι τεχνικές και τα μέσα της πειθούς. Στη διαφήμιση λοιπόν, χρησιμοποιείται ο συνειρμός ιδεών, η αναλυτική περιγραφή και επίδειξη των ιδιοτήτων του προϊόντος, η επίκληση στη λογική, στο συναίσθημα, στην αυθεντία, στο ήθος του πομπού και του δέκτη και τέλος, ο λανθάνων αξιολογικός χαρακτηρισμός. Σημασία, επίσης, δίνεται και στον σχολιασμό ενός διαφημιστικού κειμένου. Ως εργασία, παρατίθεται ένα διαφημιστικό κείμενο της WWF και τίθενται κάποιες ερωτήσεις σχετικά με τους δέκτες του μηνύματος, τις τεχνικές πειθούς και βέβαια, το περιεχόμενο της διαφήμισης. Η γλώσσα της διαφήμισης είναι το επόμενο θέμα που απασχολεί τους συγγραφείς του εγχειριδίου

και συνακόλουθα, τους μαθητές και τον εκπαιδευτικό. Μελετώνται η σύνταξη, το λεξιλόγιο, οι παρεκκλίσεις από τη γλωσσική νόρμα, ο ελλειπτικός λόγος, ο αξιολογικός λόγος, ο συνθηματικός λόγος, η διατύπωση, οι γραμματικοί τύποι, τα σχήματα λόγου, ο διακειμενικός, ο αφηγηματικός και ο πληθωρικός λόγος. Προκειμένου να εντρυφήσουν οι μαθητές περισσότερο στον διαφημιστικό λόγο τους δίνεται ένα κείμενο της Φραγκουδάκη, στο οποίο πρέπει να αναζητήσουν τα στοιχεία πληθωρικού λόγου και να εξηγήσουν την αιτία που χρησιμοποιείται. Ο ρόλος της εικόνας στη διαφήμιση και οι παραπλανητικές/ αθέμιτες διαφημίσεις κλείνουν την ενότητα. Παράλληλα, περιλαμβάνονται μερικά θέματα για συζήτηση και έκφραση- έκθεση με κεντρικό νόημα τη διαφήμιση. Ειδικότερα, γίνονται αναφορές στη βία, στον ρόλο της διαφήμισης και στη ματαιοδοξία που ενδεχομένως να προκαλέσει. Όπως και στα προηγούμενα κεφάλαια, τα επιμέρους θέματα στηρίζονται σε ποικίλα κείμενα και άρθρα που πληροφορούν τους μαθητές και τους θέτουν ερωτήματα.

Η δεύτερη μεγάλη ενότητα του κεφαλαίου μελετά την πειθώ στον πολιτικό λόγο. Στην αρχή, οριοθετείται ο πολιτικός λόγος και καταγράφονται τα χαρακτηριστικά του. Για πλήρη κατανόηση του θεωρητικού μέρους που προηγείται, έπονται δύο ασκήσεις με την παράθεση αποσπασμάτων από τα βιβλία της Φραγκουδάκη και του Ράουσινγκ. Στη συνέχεια, περιλαμβάνονται θέματα για συζήτηση και έκφραση- έκθεση γύρω από την πολιτική. Μέσα από διάφορα κείμενα δοκιμακής κυρίως μορφής αναλύεται η ελληνική εξωτερική πολιτική, η δημοκρατία, ο λαϊκισμός, ο μεσσιανισμός, η ελευθερία, η θέση της Ελλάδας στην Ευρώπη και η επιρροή της Ευρώπης στην εκπαίδευση. Μετά από κάθε κείμενο τίθενται ερωτήσεις κατανόησης του περιεχομένου και της θεωρίας που διδάχθηκε και οι μαθητές συντάσσουν τελικά σύντομα και εκτενή κείμενα αναφορικά με το εκάστοτε θέμα.

Η πειθώ στον επιστημονικό λόγο συνιστά το ακόλουθο θέμα που καλούνται να μελετήσουν τα παιδιά. Δίνεται έμφαση στον σχολιασμό του επιστημονικού λόγου και στην ανάλυση των χαρακτηριστικών του. Στην άσκηση που ακολουθεί οι μαθητές διαβάζουν ένα κείμενο για τον «εθελοντισμό» και επισημαίνουν τα χαρακτηριστικά του επιστημονικού λόγου. Θεματικός άξονας της ενότητας «Θέματα για συζήτηση και έκφραση- έκθεση» είναι η επιστήμη. Ειδικότερα, το ενδιαφέρον εστιάζεται στην επιστήμη κατά τον 21^ο αιώνα, στη διατροφή και την ποιότητα ζωής και στην κλωνοποίηση. Σε κάθε περίπτωση προσφέρονται τα κατάλληλα κείμενα προς πληροφόρηση με τις απαραίτητες ερωτήσεις βεβαίως, που αφορούν στο νοηματικό κομμάτι, στη γλώσσα και στα χαρακτηριστικά των κειμένων.

Όπως επισημάνθηκε και προηγουμένως, το συγκεκριμένο εγχειρίδιο αποτελείται από δύο εκτενή μέρη με δύο κεφάλαια το καθένα. Το δεύτερο μέρος λοιπόν, πραγματεύεται το δοκίμιο ως γραμματειακό είδος του πεζού λόγου. Αναλύονται τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του δοκιμίου, το περιεχόμενο, ο συγγραφέας, ο δέκτης, ο τρόπος πειθούς, ο σκοπός, η δομή, η γλώσσα και το ύφος. Η πειθώ και η γλώσσα του δοκιμίου είναι δύο από τα χαρακτηριστικά του που απασχολούν περισσότερο τη συγγραφική ομάδα και κατά συνέπεια, το μαθητικό κοινό. Έμφαση επίσης, δίνεται και στο συντακτικό κομμάτι, στη σύνθετη δομή των προτάσεων, στην ευρεία χρήση του υποτακτικού λόγου και στην αποφθεγματική διατύπωση των απόψεων.

Η οργάνωση του δοκιμίου, η δομή και τα είδη του συνιστούν περιεχόμενο της δεύτερης ενότητας του κεφαλαίου. Όσον αφορά στη δομή του, διαγραμματικά επισημαίνεται ότι προηγείται ο πρόλογος, έπεται το κύριο μέρος και καταλήγει με τον επίλογο. Στα είδη του δοκιμίου συγκαταλέγεται το αποδεικτικό και το στοχαστικό δοκίμιο. Σε έναν πίνακα καταγράφονται οι διαφορές των δύο ειδών ως προς τα κριτήριά τους. Η θεωρία που διδάχθηκε πλαισιώνεται από δύο δραστηριότητες με την παράθεση δοκιμίων που τα παιδιά καλούνται να μελετήσουν, να εντοπίσουν τα επιμέρους χαρακτηριστικά τους και να τα κατατάξουν στα είδη τους, αποδεικτικά και στοχαστικά.

Το δεύτερο κεφάλαιο του δευτέρου μέρους συνδέει το δοκίμιο με τα υπόλοιπα γραμματειακά είδη, με τον επιστημονικό λόγο, με τον ρητορικό λογοτεχνικό και με τον δημοσιογραφικό. Η σχέση του δοκιμίου με τον επιστημονικό λόγο είναι το θέμα της πρώτης ενότητας. Αρχικά, καθίσταται σαφές ότι θα συγκριθεί ο επιστημονικός λόγος με την πραγματεία και την μελέτη, δύο από τέσσερα είδη του επιστημονικού λόγου. Οι διαφορές τους καταγράφονται σε έναν πίνακα και προσφέρεται μία δραστηριότητα. Στη δεύτερη ενότητα σχετίζεται το δοκίμιο με τον ρητορικό-λογοτεχνικό λόγο. Πιο συγκεκριμένα, μετά την καταγραφή των ειδών του ρητορικού λόγου, της διδαχής, του ημερολογίου, της επιστολής και της ομιλίας, ακολουθεί η σύγκριση του δοκιμίου με το ημερολόγιο, με την επιστολή και την ομιλία. Διαφορές εντοπίζονται ως προς το περιεχόμενο, τη δομή, το ύφος και βέβαια, τον στόχο τους. Εκτός όμως από το θεωρητικό μέρος, παρατίθεται η ομιλία του Σεφέρη κατά την απονομή του Νόμπελ Λογοτεχνίας η οποία συνοδεύεται από μία σειρά ερωτημάτων. Η τρίτη ενότητα του κεφαλαίου φέρει στο προσκήνιο τη σχέση του δοκιμίου με τον δημοσιογραφικό λόγο. Το άρθρο, η επιφυλλίδα και το χρονογράφημα συνιστούν τα τρία είδη του δημοσιογραφικού λόγου για τα οποία δίνονται κάποια χαρακτηριστικά

γνωρίσματα. Έπειτα, τονίζονται διαγραμματικά οι διαφορές και οι ομοιότητες του δοκιμίου με το άρθρο και με την επιφυλλίδα. Προτείνονται δύο εργασίες· στη μία παρατίθεται ένα διασκευασμένο για τις ανάγκες της άσκησης κείμενο του Μ. Ανδρόνικου και ένα άρθρο από την εφημερίδα «Ελευθεροτυπία». Παράλληλα, τίθενται ερωτήσεις πάνω στη θεωρία και στο περιεχόμενο. Το τέλος του κεφαλαίου σημαίνεται με την ενότητα των «Θεμάτων για συζήτηση και έκφραση- έκθεση». Μελετώνται πάμπολλα ενδιαφέροντα και επίκαιρα θέματα, χρήσιμα για το μάθημα της «Έκθεσης» για τα παιδιά της Γ΄ Λυκείου. Θέματα προς συζήτηση καθίστανται η παράδοση, το έθνος και η παγκοσμιοποίηση, οι μετανάστες και οι πρόσφυγες, ο τουρισμός, ο αθλητισμός, ο ανθρωπισμός, η τέχνη και η φιλοσοφία, οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές, ο πνευματικός άνθρωπος, η τεχνολογία και ο πολιτισμός υπό αμφισβήτηση. Για κάθε θέμα δίνονται άρθρα, δοκίμια και γενικά, διάφορα κείμενα όλων των γραμματειακών ειδών. Οι μαθητές καλούνται να τα μελετήσουν και να απαντήσουν σε ερωτήσεις προκειμένου να επαναλάβουν και να κατανοήσουν πλήρως την ύλη που διδάχθηκε στα κεφάλαια που προηγήθηκαν.

Από το εγχειρίδιο της Γ΄ Λυκείου δε θα μπορούσε να ελλείπει το παράρτημα. Στην προκειμένη περίπτωση, συνιστά πολύτιμο αρωγό στη συγγραφή έκθεσης καθότι περιγράφει αναλυτικά και ένα ένα τα βήματα για επιτυχημένη παραγωγή λόγου. Κάθε βήμα προσδιορίζεται χρονικά, γεγονός που βοηθά τον μαθητή να διαχειριστεί τον χρόνο του. Επιπρόσθετα, έμφαση δίνεται στο είδος του κειμένου που θα κληθεί να συνθέσει ο μαθητής στις εξετάσεις του, στις γλωσσικές εκφράσεις που θα χρησιμοποιήσει για να εξασφαλίσει συνεκτικότητα στο κείμενό του και ένα ανεβασμένο λεξιλογικό επίπεδο και τέλος, στη σύνταξη και στην στίξη.

2.4.4. Η Γλώσσα μας Α΄, Β΄, Γ΄ Λυκείου – Βιβλίο Καθηγητή

Το βιβλίο του καθηγητή για τις τάξεις του Λυκείου συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για την ορθή χρήση των εγχειριδίων συμπληρωματικού υλικού. Όπως κάθε αποτελεσματικό και πλήρες βιβλίο, έτσι και το συγκεκριμένο ξεκινά με έναν αναλυτικό πίνακα περιεχομένων. Μετά τα περιεχόμενα, δίνονται κάποια γενικά στοιχεία για την γλωσσική παιδεία και για τα βιβλία της γλώσσας για την Α΄, Β΄ και Γ΄ Λυκείου. Στο σημείο αυτό επισημαίνονται οι στόχοι στους οποίους αποβλέπουν τα βιβλία της Γλώσσας για το Λύκειο οι οποίοι βασίζονται στους στόχους του

Υπουργείου Παιδείας. Ως στόχοι τίθενται να κατακτήσουν οι μαθητές τη γλώσσα προκειμένου να εκφράζονται προφορικά και γραπτά, να συνειδητοποιήσουν τη σημασία του λόγου, να εκτιμήσουν τη σημασία της γλώσσας ως φορέα πολιτισμού, να επισημάνουν τις διαφορές κάθε γλώσσας και τέλος, να μάθουν να σέβονται τον γλωσσικό κώδικα κάθε λαού. Έπειτα, καταγράφονται οι βασικές αρχές συγγραφής των βιβλίων αυτών όπου τονίζεται ότι με την ένταξη περισσότερης θεωρίας τα εγχειρίδια αυτά μπορούν να αποτελέσουν έναν ενδεικτικό πρώτο οδηγό. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται και αναλύονται τα περιεχόμενα των τριών αυτών βιβλίων κατά κεφάλαιο.

Επιπλέον, ιδιαίτερης σημαντικότητας κρίνεται η καταγραφή της δομής του βιβλίου του καθηγητή που ακολουθεί μία κοινή πολιτική για κάθε κεφάλαιο και τάξη. Στην αρχή κάθε κεφαλαίου, περιγράφονται οι επιμέρους στόχοι και οι προτεραιότητες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τη διδασκαλία. Οι στόχοι, όπως παρατηρείται και στο κύριο μέρος, διατυπώνονται με σαφήνεια και απλότητα. Για παράδειγμα, στο τρίτο κεφάλαιο του βιβλίου της Α΄ Λυκείου επιδιώκεται ο μαθητής να αντιληφθεί τη χρησιμότητα της «περιγραφής», να περιγράψει ως πομπός ένα αντικείμενο με ακρίβεια, να διακρίνει διάφορες περιγραφές όσον αφορά στο επικοινωνιακό τους πλαίσιο και πολλά άλλα. Μετά τη στοχοθεσία, έπεται το τμήμα της «χρήσιμης πληροφορίας» που περιλαμβάνει κάποια σημεία στα οποία πρέπει να δοθεί έμφαση κατά τη διδακτική πράξη. Ενδεικτικά, αναφέρεται η «χρήσιμη πληροφορία» του πρώτου κεφαλαίου για την Γ΄ Λυκείου στην οποία τονίζεται η δυσκολία της κατανόησης και της καταγραφής της συλλογιστικής πορείας σε μία παράγραφο που απαιτεί όσο το δυνατόν περισσότερα παραδείγματα με τον εντοπισμό της θεματικής περιόδου, των προκειμένων και του συμπεράσματος. Εν συνεχεία, απαντώνται όλες οι ερωτήσεις και οι ασκήσεις των βιβλίων ενώ για τα θέματα παραγωγής λόγου στα οποία το εύρος των απαντήσεων είναι μεγαλύτερο, δίνονται κάποιες βασικές ιδέες ανάπτυξης. Αυτή λοιπόν, είναι και η κύρια δομή που ακολουθείται σε όλο το εγχειρίδιο ανά κεφάλαιο. Προηγείται η στοχοθεσία, έπεται το τμήμα της «χρήσιμης πληροφορίας» και απαντώνται όλες οι ερωτήσεις και οι ασκήσεις. Το βιβλίο του καθηγητή τελειώνει με ένα πολύ χρήσιμο και καινοτόμο τυπολόγιο ασκήσεων και ερωτήσεων. Κατ' ουσίαν, προσφέρει ερωτήσεις προκειμένου να βοηθήσει τον εκπαιδευτικό να εμπλουτίσει τη διδασκαλία του συνθέτοντας μία ποικιλία ασκήσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3. Αξιολόγηση των βιβλίων

3.1. Γενικά στοιχεία για την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού υλικού

Το εκπαιδευτικό υλικό ως αναπόσπαστο τμήμα της διδασκαλίας και συνάλληλα, ως συντελεστής της εκπαιδευτικής διαδικασίας, πρέπει να αξιολογείται όσον αφορά στο περιεχόμενο, στην αναγνωσιμότητα, στα ιδιαίτερα παιδαγωγικά χαρακτηριστικά και στις διδακτικές μεθόδους. Έχουν διατυπωθεί βεβαίως, κατά καιρούς τα βασικά κριτήρια αξιολόγησης των διδακτικών βιβλίων τα οποία, όμως, διαφέρουν από ερευνητή σε ερευνητή. Το 1984 ο Eden διαμορφώνει τρεις τύπους αξιολόγησης εκπαιδευτικού υλικού²⁹ (Eden,1984: 287 όπως αναφέρεται στην εργασία της Αγγέλης, 2012:55). Αρχικά, λοιπόν, επισημαίνει την διδακτική κατηγοριοποίηση που περιλαμβάνει τους στόχους, την οργάνωση και τη μεθοδολογία. Έπειτα, τονίζει την περιεκτική κατηγοριοποίηση που αφορά το περιεχόμενο, τις θεωρίες μάθησης και τις στρατηγικές διδασκαλίας και τέλος, την κατηγοριοποίηση με προσέγγιση περιεχομένου που μελετά κυρίως τα μορφολογικά στοιχεία και το περιεχόμενο.

Τρία χρόνια αργότερα, ο Maslankowski αξιολογεί την ποιότητα του εκπαιδευτικού υλικού διατυπώνοντας έξι βασικά κριτήρια. Έμφαση δίνεται στην ενεργοποίηση των κινήτρων μάθησης, στην ανατροφοδότηση του μαθητή, στη δόμηση και στην οργάνωση των διδακτικών θεμάτων, στη χρήση παραδειγμάτων για εμπέδωση της θεωρίας, στην επανάληψη ανά τακτά χρονικά διαστήματα και στην οικοδόμηση της διδασκαλίας με τρόπο παραστατικό³⁰ (Maslankowski,1987:139:140).

²⁹ Βλ. Eden S., Evaluation of learning material in Internationale Schulbuchforschung, Verlag Hahnsche, Hannover, 1984, σ.287. όπως αναφέρεται στην εργασία της Αγγέλης Β., Αξιολόγηση των εργασιών στα σχολικά εγχειρίδια της Ιστορίας Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου: διερεύνηση του βαθμού επίτευξης των διδακτικών στόχων, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ιωάννινα, 2012, σ. 55.

³⁰ Βλ. W., Analyse und Beuteilung von Schulbüchern als Unterrichtsmedien», in Erziehung und Unterricht, v. 137, h.3, Wien: österreichischer Bundesverlag Gesellschaft, σ. 139-140.

Σύμφωνα με τον Ματσαγγούρα, απαραίτητη προϋπόθεση για να χαρακτηριστεί ένα εκπαιδευτικό μέσο ως αποδοτικό και ικανό να προσφέρει τα μέγιστα στην διδακτική πράξη, είναι η ύπαρξη ενός αναλυτικού πίνακα περιεχομένων, η χρήση τίτλων και υποτίτλων για τη σωστή δόμηση των ενοτήτων, η ίδια οργάνωση των επιμέρους κεφαλαίων, η αναλογία μεταξύ κειμένων και εικόνων, η σαφήνεια της γλώσσας και η επεξήγηση των όρων, η χρήση παραδειγμάτων, η νοηματική συνοχή και η συνεκτικότητα ανάμεσα στα κείμενα και η τακτική ανακεφαλαίωση³¹. Παράλληλα, ο Οργανισμός Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών τονίζει σε σχετική μελέτη ότι η αξιολόγηση του συμπληρωματικού εκπαιδευτικού υλικού στηρίζεται στα ακόλουθα κριτήρια: τη συνέπεια σε σχέση με το αναλυτικό πρόγραμμα, την εξυπηρέτηση των διδακτικών στόχων, την επιστημονική και παιδαγωγική αρτιότητα και την λειτουργικότητα των κειμένων, των εικόνων και των πινάκων³². Σε ένα παρόμοιο πλαίσιο, κινείται και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και το Γραφείο Προτυποποίησης (1999) που διατυπώνουν τα κριτήρια συγγραφής διδακτικού υλικού³³. Καταρχήν, όσον αφορά στο περιεχόμενο πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι εμπειρίες των μαθητών, ως προς τη διάθρωση είναι αναγκαίο η ύλη να παρουσιάζεται και να δομείται κατάλληλα και επιπλέον, το εκπαιδευτικό υλικό πρέπει να παρουσιάζεται με τις απαραίτητες εικόνες και μέσα. Μεταξύ των κριτηρίων συγκαταλέγονται ακόμη, η διαθεματικότητα, η αποφυγή των διακρίσεων, η παροχή κινήτρων μάθησης και τέλος, το επίπεδο των βιβλίων πρέπει να ανταποκρίνεται στο επίπεδο όλων των μαθητών.

³¹ Βλ. Ματσαγγούρας Η., *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση: εννοιοκεντρική αναπλαισίωση και σχέδια εργασίας*, εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα, 2012, σ.235.

³² Βλ. Ο.Ε.Π.ΕΚ., (2008). Κριτήρια αξιολόγησης και αξιοποίησης εκπαιδευτικού υλικού. Παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών για την εκπόνηση μελετών.

³³ Βλ. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο & Γραφείο Προτυποποίησης, *Προδιαγραφές Εκπαιδευτικών και Βοηθητικών Μέσων*, Τ. 1. , Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα, 1999.

Καταλήγοντας, οι Κατσαρού και Δεδούλη περιγράφουν αναλυτικά τα κριτήρια για την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών μέσων εστιάζοντας περισσότερο στο ίδιο το περιεχόμενο και λιγότερο στην οργάνωση των εγχειριδίων. Πιο συγκεκριμένα, ένα αποτελεσματικό και άρτιο εκπαιδευτικό εργαλείο πρέπει να συμβάλει στη δημιουργική και διερευνητική μάθηση, να προωθεί την κριτική σκέψη, να ενισχύει την αυτενέργεια και την αυτονομία, να προτείνει ασκήσεις με στόχο την επίλυση προβλημάτων, να τονίζει την σπουδαιότητα της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας, να ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντα των μαθητών, να καθιστά σαφείς τους στόχους, να αξιοποιεί τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις και τις εμπειρίες των μαθητών και να προσφέρει εργασίες αξιολόγησης διαβαθμισμένης δυσκολίας³⁴.

3.2. Αξιολόγηση των βιβλίων συμπληρωματικού υλικού του Δημοτικού

Τα βιβλία της Γλώσσας που προορίζονται για το Δημοτικό ακολουθούν γενικά, μία κοινή πολιτική και έχουν παρόμοια δομή και οργάνωση. Η αξιολόγησή τους θα γίνει σε αυτό το κεφάλαιο με βάση τα θεωρητικά στοιχεία που δόθηκαν στην προηγούμενη ενότητα. Ειδικότερα, γνώμονας της αξιολόγησης θα είναι ο συνδυασμός των κριτηρίων του Ματσαγγούρα, του Ο.ΕΠ.ΕΚ., του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και των Κατσαρού και Δεδούλη.

Σε γενικές γραμμές, πληρούν όλες τις προϋποθέσεις των αποτελεσματικών εκπαιδευτικών βιβλίων. Ξεκινώντας από τα εξωτερικά χαρακτηριστικά και τη δομή τους, τονίζεται ότι όλα τα βιβλία εκτός από αυτό της Α΄ τάξης περιλαμβάνουν έναν αναλυτικό πίνακα περιεχομένων καθώς και τίτλους και υπότιτλους για κάθε ενότητα. Επιπλέον, όπως αναφέρθηκε και στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας, όλα τα εγχειρίδια ακολουθούν παρόμοια δομή (κείμενο-ερωτήσεις κατανόησης-δραστηριότητες). Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον Ματσαγγούρα, βασικό κριτήριο είναι η αναλογία κειμένων και εικόνων, κάτι που φαίνεται να εφαρμόζεται σε όλα τα βιβλία του Δημοτικού³⁵.

³⁴ Βλ. Κατσαρού Ε., & Δεδούλη Μ., Αξιολόγηση εκπαιδευτικού υλικού, Στο *Επιμόρφωση και Αξιολόγηση στο χώρο της Εκπαίδευσης*, ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα, 2008, σ. 204.

³⁵ Βλ. Ματσαγγούρας Η., *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση: εννοιοκεντρική αναπλαισίωση και σχέδια εργασίας*, ό.π., σ.235.

Τόσο στο τμήμα των δραστηριοτήτων όσο και ενδιάμεσα στα κείμενα εντοπίζεται εικονογράφηση και φυσικά, πληθώρα εικόνων προς παρατήρηση. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα τέσσερα πρώτα εγχειρίδια έχουν περισσότερη εικονογράφηση από τα δύο τελευταία.

Αναφορικά με το περιεχόμενο της σειράς, επισημαίνεται η συνοχή και η συνεκτικότητα μεταξύ των κειμένων. Στο πρώτο βιβλίο μάλιστα, οι ενότητες μοιάζουν με ιστορία. Διδάσκονται με τη σειρά τα γράμματα με τη μορφή ιστοριών που παρουσιάζουν μία συνάφεια. Το χαρακτηριστικό αυτό δεν προσδίδει απλά ένα ενιαίο πλαίσιο στα κείμενα αλλά ταυτόχρονα, ενισχύει και τα κίνητρα για μάθηση. Πολύ σημαντικό θεωρείται ακόμη ότι ιδιαίτερα στα βιβλία του Δημοτικού οι αναφορές βασίζονται στα βιώματα των παιδιών. Χαρακτηριστικά, αναφέρονται γνωστές στους μαθητές περιοχές, όπως το Αργυρόκαστρο, η Αλβανία και η Χειμάρρα. Ακόμη, στο βιβλίο της Α΄ Δημοτικού τον ήρωα της πρώτης ιστορίας τον λένε «Αρθούρο», όνομα γνωστό στην ελληνική μειονότητα της Αλβανίας. Ανάλογης σπουδαιότητας θεωρείται και η ανακεφαλαίωση που λαμβάνει χώρα τακτικά στο κύριο μέρος των βιβλίων. Μάλιστα, σε όλα τα βιβλία με εξαίρεση αυτό της Α΄ Δημοτικού, παρατηρείται μία επαναληπτική για την ύλη της προηγούμενης τάξης ενότητα που βοηθά στην ομαλή μετάβαση.

Στο βιβλίο του εκπαιδευτικού «Η Γλώσσα μας 1 έως 6», αναφέρονται οι στόχοι κάθε εγχειριδίου. Στο τέλος της πρώτης τάξης και με τη χρήση του συμπληρωματικού υλικού, οι μαθητές θα πρέπει να έχουν μάθει να διαβάζουν σύντομα κείμενα και απλές καθημερινές λέξεις και να συζητούν στο σχολείο. Δίνεται έμφαση στην ευχαρίστηση και έπειτα στην εκμάθηση³⁶. Γίνεται αντιληπτό ότι η ανάπτυξη της επικοινωνιακής ικανότητας των μαθητών είναι το κύριο μέλημα, κάτι που φαίνεται από τις προτεινόμενες δραστηριότητες. Ενδεικτικά, αναφέρεται η ακρόαση παραμυθιών, το παιχνίδι όνομα-ζώο-πράγμα, καθώς και οι διάφορες ερωτήσεις για το αγαπημένο φαγητό και τα ενδιαφέροντα των παιδιών.

³⁶ Βλ. Γουλής Δ., & Γρόσδος Σ., & Ντάγιου Ε., & Παπαδοπούλου Σ., *Η Γλώσσα μας 1 έως 6: Βιβλίο Εκπαιδευτικού*, Καψάλης, Γ. (Επεξεργασία Κειμένου), Ελληνόγλωσση Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στη Διασπορά: Παραγωγή συμπληρωματικού-βοηθητικού υλικού για τα σχολεία της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας, εκδόσεις Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο, 2013, σ. 12.

3.3. Αξιολόγηση των βιβλίων συμπληρωματικού υλικού του Γυμνασίου

Τα βιβλία συμπληρωματικού υλικού για το Γυμνάσιο αποτελώντας γέφυρα σύνδεσης του Δημοτικού με το Λύκειο και παράλληλα, μεταβατικό στάδιο για βελτίωση των ελληνικών των μαθητών, θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν αξιολογότερα βοηθήματα για τον διδάσκοντα και τους διδασκόμενους. Ξεκινώντας από την αξιολόγηση των εξωτερικών τους χαρακτηριστικών, τονίζεται ότι και τα τρία εγχειρίδια περιλαμβάνουν έναν αρκετά διεξοδικό πίνακα περιεχομένων με σαφείς τίτλους και υπότιτλους που καθιστούν κάθε ενότητα διακριτή από την άλλη. Επιπλέον, όσον αφορά στην οργάνωση των κεφαλαίων παρατηρείται μία παρόμοια δομή σε όλα τα κεφάλαια των εγχειριδίων. Στο βιβλίο της Α΄ Γυμνασίου, πρώτα, παρατίθεται το κείμενο, έπειτα κάποιες ερωτήσεις «ξεκλειδώματός» του και τέλος, κάποιες ασκήσεις και δραστηριότητες. Το βιβλίο της Β΄ Γυμνασίου, έχει μία πιο σύνθετη δομή. Σε γενικές γραμμές, ξεκινά δίνοντας τους ορισμούς των εννοιών που μελετώνται και συνεχίζει με μικρές ασκήσεις. Ενδιάμεσα, υπάρχουν παράλληλα κείμενα και εικόνες προς παρατήρηση και σχολιασμό. Σε αυτό το σημείο, προκύπτει και το κριτήριο αξιολόγησης της αναλογίας κειμένων και εικόνων. Επισημαίνεται λοιπόν, ότι παρατηρείται στα βιβλία της Α΄ και Β΄ τάξης η ύπαρξη πάμπολλων εικόνων. Το βιβλίο της Γ΄ Γυμνασίου διαφέρει ως προς τη δομή από τα υπόλοιπα δύο. Προηγείται το κείμενο, έπεται το τμήμα του «πλουτισμού του λεξιλογίου» και του θεωρητικού μέρους και τελικά, παρατίθενται κάποια ακόμα κείμενα και δραστηριότητες. Οι εικόνες σε αυτό το εγχειρίδιο είναι αισθητά περιορισμένες.

Ένα επιπλέον κριτήριο σύμφωνα με τον Ματσαγγούρα είναι η σαφήνεια της γλώσσας, η επεξήγηση των χρησιμοποιούμενων όρων και η χρήση παραδειγμάτων. Η σαφήνεια και η ακρίβεια στην έκφραση συνιστά χαρακτηριστικό όλων των εγχειριδίων τόσο στο θεωρητικό μέρος τους όσο και στις ασκήσεις και δραστηριότητες. Η επεξήγηση της ορολογίας στο βιβλίο της Α΄ Γυμνασίου γίνεται περισσότερο με τη μορφή υποσημειώσεων και ιδιαίτερα μετά τα παρατιθέμενα κείμενα. Για παράδειγμα, στη σελίδα 77 οριοθετούνται οι έννοιες του «χυδαίου» και του «εξελληνισμού του Καραγκιόζη», φράσεων που χρησιμοποιούνται στο κείμενο. Στο βιβλίο της Β΄ τάξης, η επεξήγηση των όρων είναι περισσότερο αισθητή καθώς οι ενότητες ξεκινούν με τη νοηματική απόδοση των βασικών εννοιών τους. Πιο συγκεκριμένα, στο δεύτερο κεφάλαιο με κύριο άξονα τη διαφήμιση, αποδίδεται στην αρχή ο ακριβής ορισμός της. Στο βιβλίο της Γ΄ τάξης, η οριοθέτηση των εννοιών δε

γίνεται με τον σαφή καθορισμό τους αλλά κυρίως μέσω του τμήματος του «πλουτισμού του λεξιλογίου» και με τη μορφή υποσημειώσεων. Στην ενότητα για το ραδιόφωνο, παραδείγματος χάριν, οι μαθητές καλούνται να συζητήσουν και να εξηγήσουν τους όρους του «πολύγλωσσου ραδιοφώνου», της «κρατικής ραδιοφωνίας» και της «διεθνούς ραδιοφωνικής προπαγάνδας». Πιθανολογείται ότι ο εκπαιδευτικός σε αυτό το σημείο προτείνει στους μαθητές να αναζητήσουν σε λεξικά και στο διαδίκτυο τις παραπάνω έννοιες, ενισχύοντας έτσι τον μαθητοκεντρικό χαρακτήρα της διδασκαλίας του.

Όσον αφορά στην κάλυψη των διδακτικών στόχων που αποτελεί απαραίτητο στοιχείο για ένα άρτιο και άκρως αποτελεσματικό διδακτικό βιβλίο, τα εγχειρίδια αυτά μοιάζουν να ανταποκρίνονται πλήρως στο κριτήριο. Βέβαια, αξίζει να επισημανθεί ότι οι στόχοι δεν περιγράφονται αναλυτικά στο βιβλίο του εκπαιδευτικού. Τονίζεται η ανάγκη να εξασκηθούν οι μαθητές στην παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου μελετώντας διάφορα κειμενικά είδη. Για τα δύο πρώτα βιβλία, οι στόχοι δεν δίνονται με τη μορφή αυστηρής στοχοθεσίας, αλλά, όπως και στα βιβλία του Δημοτικού, καταγράφεται αναλυτικά τι επιδιώκεται να μάθουν τα παιδιά σε κάθε ενότητα. Ειδικότερα, η ενότητα «Φυσικό Περιβάλλον» του βιβλίου της Β΄ Γυμνασίου, αποσκοπεί στην μύηση των μαθητών στις στρατηγικές κατανόησης κειμένων, στην καλλιέργεια δεξιοτήτων προφορικής έκφρασης, στην κατανόηση της εξέλιξης της ελληνικής γλώσσας, στην εξάσκηση στην παραγωγή επιχειρηματολογικών κειμένων, στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου και στη διατύπωση σχολίων³⁷. Όλοι αυτοί οι στόχοι επιτυγχάνονται μέσα από δραστηριότητες και κείμενα της ενότητας. Πιο συγκεκριμένα, στη σελίδα 91 η άσκηση 5 ζητά από τους μαθητές να παρατηρήσουν τη γλώσσα ενός παρατιθέμενου κειμένου που χρησιμοποιεί καθαρεύουσα και να προσπαθήσουν να γράψουν το νόημα στη νέα ελληνική. Για την Γ΄ τάξη, οι στόχοι δεν περιγράφονται ενδελεχώς στο βιβλίο του εκπαιδευτικού αλλά ισχύει ο απώτερος και γενικός στόχος της εξάσκησης των μαθητών στην παραγωγή λόγου, γραπτού και προφορικού.

³⁷ Βλ. Γουλής Δ., & Γρόσδος Σ., & Ντάγιου Ε., & Παπαδοπούλου Σ., *Η Γλώσσα μας 7 έως 9: Βιβλίο Εκπαιδευτικού*, Καψάλης, Γ. (Επεξεργασία Κειμένου), Ελληνόγλωσση Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στη Διασπορά: Παραγωγή συμπληρωματικού-βοηθητικού υλικού για τα σχολεία της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας, εκδόσεις Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο, 2013, σ. 49.

Πιθανότατα, το γεγονός αυτό να αποτελεί μειονέκτημα του εγχειριδίου. Ωστόσο, είναι αναγκαίο να επισημανθεί ότι για την υπό μελέτη ομάδα πληθυσμού στην οποία απευθύνεται η σειρά βιβλίων, η εξειδικευμένη στοχοθεσία θα μπορούσε να μην αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση. Τα παιδιά της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας επιδιώκεται να κατανοήσουν την ελληνική γλώσσα σε βάθος μέσα από το κομμάτι της επικοινωνίας και της παραγωγής λόγου. Τελευταίο μα καθόλου αμελητέο χαρακτηριστικό ενός καλού διδακτικού βιβλίου, είναι να ανταποκρίνεται στο επίπεδο όλων των μαθητών. Αυτό φαίνεται να επιτυγχάνεται σε όλα τα εγχειρίδια κυρίως μέσα από τις ασκήσεις διαβαθμισμένης δυσκολίας που προσφέρονται. Προτείνονται απλές και σύντομες δραστηριότητες παραγωγής λόγου με τη σύνθεση παραγράφων και έπειτα, με τη σύνθεση κειμένων και εισηγήσεων. Ταυτόχρονα, τα κείμενα ποικίλουν ως προς τη δυσκολία τους. Διαφέρουν ως προς το λεξιλόγιο, την έκφραση, τη διατύπωση και το νόημα. Υπάρχουν κάποια πιο εύκολα και κάποια πιο απαιτητικά.

3.4. Αξιολόγηση των βιβλίων συμπληρωματικού υλικού του Λυκείου

Τα βιβλία συμπληρωματικού υλικού για το Λύκειο θα μπορούσαν να αποτελέσουν χρησιμότητα βοηθήματα όχι μόνο για τους μαθητές της μειονότητας αλλά και για τους μαθητές των ελληνικών γενικών σχολείων. Για τη συγγραφή τους, έχει γίνει μία διόλου ευκαταφρόνητη προσπάθεια καθώς εμπεριέχεται αξιολογότερο υλικό πολύ προσεκτικά επιλεγμένο που μπορεί να οδηγήσει με την κατάλληλη διδασκαλία στην εισαγωγή στα ανώτατα πανεπιστημιακά ιδρύματα. Πληρούν όλες τις προϋποθέσεις και τα κριτήρια των καλών εκπαιδευτικών βιβλίων. Πιο συγκεκριμένα, και στα τρία βιβλία υπάρχει αναλυτικός πίνακας περιεχομένων με τα κεφάλαια και τις επιμέρους ενότητες και υποενότητες. Οι τίτλοι τους δίνονται ξεκάθαρα και με ακρίβεια τόσο στα περιεχόμενα όσο και στη συνέχεια. Αποδίδεται το περιεχόμενο και η ύλη που θα παρουσιαστεί και θα μελετηθεί.

Ως προς το κριτήριο της αναλογίας κειμένων και εικόνων, όπως είναι λογικό, τα εγχειρίδια του Λυκείου δεν περιλαμβάνουν τόσες πολλές εικόνες. Εστιάζουν στα κείμενα, όπως όλα τα βιβλία για μαθητές άνω των 15 ετών. Ακόμη, είναι εμφανής η σαφήνεια της γλώσσας, η οριοθέτηση εννοιών και η χρήση παραδειγμάτων. Ειδικότερα, στο βιβλίο της Β΄ Λυκείου, στο πρώτο κεφάλαιο για την είδηση αναλύονται οι όροι της ειδησεογραφίας, της δημοσιογραφίας, του άρθρου και πολλών

άλλων εννοιών. Ως παραδείγματα, για περαιτέρω κατανόηση παρατίθενται κείμενα του ανάλογου είδους. Εξίσου σημαντική κρίνεται η ανακεφαλαίωση που γίνεται ανά τακτά χρονικά διαστήματα σε όλα τα βιβλία. Δε λαμβάνει χώρα με τη μορφή τεστ ή ξεχωριστών ανακεφαλαιωτικών ενοτήτων αλλά γίνεται μέσα από ασκήσεις και δραστηριότητες που περιλαμβάνουν διάφορες θεματικές περιοχές. Για παράδειγμα, στο εγχειρίδιο της Γ΄ Λυκείου, στη σελίδα 93 στα θέματα για συζήτηση και έκφραση-έκθεση, οι ερωτήσεις που ακολουθούν το κείμενο ζητούν από τους μαθητές να ανακαλέσουν στη μνήμη τους τις τεχνικές πειθούς, τον ρόλο των ρητορικών ερωτήσεων και του ευθέως λόγου, ύλης που διδάσκεται σε προηγούμενες ενότητες.

Η κάλυψη των διδακτικών στόχων συνιστά ένα από τα πλέον σημαντικά κριτήρια αξιολόγησης αυτής της κατηγορίας βιβλίων, όπως προαναφέρθηκε. Στο βιβλίο του καθηγητή για τα βιβλία του Λυκείου, καταγράφεται ο συνολικός σκοπός και οι επιμέρους στόχοι κάθε ενότητας. Ενδεικτικά, αναφέρεται η επιδίωξη της κατανόησης της απεραντοσύνης της γλώσσας, της αναφορικής και ποιητικής λειτουργίας της, της εξοικείωσης με την παραγωγή λόγου, του εντοπισμού των εξωγλωσσικών στοιχείων και πολλών άλλων στόχων³⁸. Οι συγκεκριμένοι στόχοι επιδιώκονται στην Α΄ τάξη και επιτυγχάνονται με μία σειρά ασκήσεων. Η αναφορική και η ποιητική λειτουργία της γλώσσας διδάσκεται στις σελίδες 36 έως 40. Μετά το θεωρητικό μέρος, παρατίθενται έξι ασκήσεις που περιλαμβάνουν εκφράσεις στις οποίες οι μαθητές διακρίνουν τα δύο είδη. Με παρόμοιο τρόπο επιτυγχάνονται και οι λοιποί στόχοι. Καταλήγοντας, κρίνεται αναγκαίο να τονιστεί το γεγονός ότι τα βιβλία ανταποκρίνονται στις εμπειρίες και των επίπεδο των παιδιών. Κι αυτό γίνεται αντιληπτό από το ότι δεν γίνονται αναφορές σε καταστάσεις και πράγματα εκτός των ενδιαφερόντων και των οικείων θεμάτων των μαθητών. Στις περισσότερες περιπτώσεις, μελετώνται θέματα που λίγο πολύ είναι γνωστά στο μαθητικό κοινό, όπως είναι η διαφήμιση, το διαδίκτυο, το ραδιόφωνο και οι τέχνες.

³⁸ Βλ. Μανικάρου Μ., *Η Γλώσσα μας: Α΄, Β΄, Γ΄ Λυκείου: Βιβλίο Καθηγητή*, Καψάλης, Γ. (Επεξεργασία Κειμένου), Ελληνόγλωσση Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στη Διασπορά: Παραγωγή συμπληρωματικού- βοηθητικού υλικού για τα σχολεία της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας, εκδόσεις Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο, 2013, σ. 23,34,36.

Συζήτηση- Συμπεράσματα

Κλείνοντας πια την παρούσα διπλωματική εργασία και έχοντας μελετήσει και παρουσιάσει τη σειρά βιβλίων συμπληρωματικού υλικού του Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., καταλήγουμε σε μία σειρά συμπερασμάτων τόσο όσον αφορά στα συγκεκριμένα εγχειρίδια όσο και στην ελληνόγλωσση εκπαίδευση της Αλβανίας ευρύτερα. Οι πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα και στην Αλβανία μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, συνάλληλα με τις σχέσεις των δύο κρατών αποτέλεσαν δύο από τους βασικότερους παράγοντες διαμόρφωσης της εκπαιδευτικής κατάστασης της ελληνικής μειονότητας. Η εγκαθίδρυση του κομμουνιστικού καθεστώτος, ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και έπειτα, ο θάνατος του Χότζα και η κατάργηση του κομμουνισμού επηρέασαν βαθύτατα όλους τους τομείς της ζωής των Ελλήνων του αλβανικού κράτους. Όπως είναι προφανές, δεν θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστη και η εκπαίδευση. Τα μείζονα προβλήματα της εκπαίδευσης συνεχίζουν ως ένα βαθμό μέχρι και σήμερα, να αφορούν και τα διδακτικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται. Έτσι ανέκυψε λοιπόν, η ανάγκη για τη συγγραφή εγχειριδίων συμπληρωματικού υλικού για τη γλώσσα.

Την πρωτοβουλία αυτή ανέλαβε να διεκπεραιώσει το Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ. του Πανεπιστημίου Κρήτης σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Οδηγήθηκαν, ως εκ τούτου, στη συγγραφή και την έκδοση της σειράς βιβλίων που παρουσιάσαμε παραπάνω. Στόχος τους ήταν να συνδράμουν τους εκπαιδευτικούς των μειονοτικών σχολείων στο έργο τους παρέχοντάς τους πληθώρα ασκήσεων, δραστηριοτήτων και συλλήβδην, πρόσθετου διδακτικού υλικού για τον εμπλουτισμό της διδακτικής πράξης. Για τη συγγραφή των βιβλίων, η επιστημονική ομάδα στηρίχθηκε αφενός, στα διδασκόμενα ελληνικά εγχειρίδια και αφετέρου, στις ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών της μειονότητας που διαφέρουν προφανέστατα από αυτές του γηγενή ελληνικού μαθητικού πληθυσμού. Αυτό βέβαια, καθίσταται σαφές και στα βιβλία του εκπαιδευτικού, ιδιαίτερα σε αυτό του Δημοτικού. Κύριος σκοπός είναι η κατανόηση της γλώσσας ως μέσου επικοινωνίας τόσο στον προφορικό όσο και στον γραπτό λόγο. Τα βιβλία για τις τάξεις του Γυμνασίου και του Λυκείου μεταβαίνοντας σε ένα ανώτερο επίπεδο, φαίνεται να επιδιώκουν την κατανόηση της γλώσσας στην ολότητά της, εστιάζοντας στην παραγωγή γραπτού λόγου και τελικά, αποβλέποντας στο να βοηθήσουν το μαθητή να εισαχθεί στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Τα κείμενα, οι

ασκήσεις και οι δραστηριότητες που περιλαμβάνονται είναι προσεκτικά επιλεγμένα και τοποθετημένα στις ενότητες και τα κεφάλαια εκάστοτε βιβλίου.

Εν κατακλείδι, αξιολογώντας τη σειρά βιβλίων συμπληρωματικού- βοηθητικού υλικού, καταλήγουμε στην παιδαγωγική και επιστημονική αρτιότητα των εγχειριδίων. Η επιστημονική ομάδα κατέβαλε μεγάλη προσπάθεια να βοηθήσει αυτόν τον ελληνικό πληθυσμό που δεν ευνοείται από τις υπάρχουσες συνθήκες και που υστερεί σε ευκαιρίες μάθησης αναλογικά με τους αυτόχθονες μαθητές. Οφείλουμε, ωστόσο, να τονίσουμε την ανάγκη επιτόπιας έρευνας που δεν μπορέσαμε να υλοποιήσουμε στην παρούσα φάση και που θα μπορούσε να οδηγήσει σε ασφαλή συμπεράσματα ως προς την αποτελεσματικότητα αυτών των βιβλίων. Συνεπώς, προτείνεται μελλοντικά η διάθεση αυτών των βιβλίων στα μειονοτικά σχολεία και η παρατήρηση της διδασκαλίας με τη χρήση τους προκειμένου να καταστεί σαφής η διδακτική τους αξία.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αγγέλη Β., Αξιολόγηση των εργασιών στα σχολικά εγχειρίδια της Ιστορίας Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου: διερεύνηση του βαθμού επίτευξης των διδακτικών στόχων, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ιωάννινα, 2012, σ. 55.

Βερέμης Θ., & Κουλουμπής Θ., & Νικολακόπουλος Η., *Ο ελληνισμός της Αλβανίας*, εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα, 1995, σ. 95,198.

Βούρη Σ., & Καψάλης Γ. Δ., *Ελληνόγλωσση εκπαίδευση στην Αλβανία*, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο, 2003, σ. 45-47,49,50,52.

Βούρη Σ., & Μαντά Ε., *Από τη ζωή της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία*, εκδόσεις Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ, Ρέθυμνο, 2007, σ. 60,62,66,68.

Γουλής Δ., & Γρόσδος Σ., & Ντάγιου Ε., & Παπαδοπούλου Σ., *Η Γλώσσα μας 1 έως 6: Βιβλίο Εκπαιδευτικού*, Καψάλης, Γ. (Επεξεργασία Κειμένου), Ελληνόγλωσση Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στη Διασπορά: Παραγωγή συμπληρωματικού- βοηθητικού υλικού για τα σχολεία της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας, εκδόσεις Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο, 2013, σ. 12.

Γουλής Δ., & Γρόσδος Σ., & Ντάγιου Ε., & Παπαδοπούλου Σ., *Η Γλώσσα μας 7 έως 9: Βιβλίο Εκπαιδευτικού*, Καψάλης, Γ. (Επεξεργασία Κειμένου), Ελληνόγλωσση Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στη Διασπορά: Παραγωγή συμπληρωματικού- βοηθητικού υλικού για τα σχολεία της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας, εκδόσεις Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο, 2013, σ. 49.

Δαλιάνης, Μ., *Η ελληνική μειονότητα στον εθνικό-απελευθερωτικό αγώνα*, εκδόσεις Ιωλκός, Αθήνα, 2000, σ. 202.

Κατσαρού Ε., & Δεδούλη Μ., Αξιολόγηση εκπαιδευτικού υλικού, Στο *Επιμόρφωση και Αξιολόγηση στο χώρο της Εκπαίδευσης*, ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα, 2008, σ. 204.

Καψάλης Γ. Δ., *Η εκπαίδευση της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας, Σχολικά εγχειρίδια. Γλωσσική Επιμόρφωση. Προοπτική*, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 1996, σ. 18,19,23.

Κωφός Ε., *Τα σχολικά εγχειρίδια της ελληνικής μειονότητας της Βορείου Ηπείρου την εποχή του Ενβέρ Χότζα*, Ελληνική Επιτροπή Σπουδών Νοτιοανατολικής Ευρώπης, Αθήνα, 1994.

Μαλκίδης Θ., *Η ελληνική εθνική μειονότητα στην Αλβανία*, Πανεπιστημιακή Ομοσπονδία Αμερικής, 2007, σ. 22,25.

Μανικάρου Μ., *Η Γλώσσα μας: Α', Β', Γ' Λυκείου: Βιβλίο Καθηγητή*, Καψάλης, Γ. (Επεξεργασία Κειμένου), Ελληνόγλωσση Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στη Διασπορά: Παραγωγή συμπληρωματικού-

βοηθητικού υλικού για τα σχολεία της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας, εκδόσεις Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., Ρέθυμνο, 2013, σ. 23,34,36.

Ματσαγγούρας Η., *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση: εννοιοκεντρική αναπλαισίωση και σχέδια εργασίας*, εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα, 2012, σ.235.

Μπαλτσιώτης Λ., & Τέλλογλου Τ., & Τσιτσελίκης Κ., & Χριστόπουλος, Δ., *Η ελληνική μειονότητα της Αλβανίας*, 2008. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/27377681_E_ellenike_meionoteta_tes_Albanias

Μπαρούτα- Ξέρρα Κ., *Η παιδεία στο χώρο της εθνικής ελληνικής μειονότητας από την ίδρυση του αλβανικού κράτους μέχρι σήμερα*, Στο Κ.Α. Δημάδης (Επιμ.). *Ε' Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών, Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στον ελληνικό κόσμο: οικονομία, κοινωνία, ιστορία, λογοτεχνία, 2-5 Οκτωβρίου 2014*, Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών, Αθήνα, 2015, σ. 7-8.

Ο.ΕΠ.ΕΚ., *Κριτήρια αξιολόγησης και αξιοποίησης εκπαιδευτικού υλικού: Παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών για την εκπόνηση μελετών*, 2008.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο & Γραφείο Προτυποποίησης, *Προδιαγραφές Εκπαιδευτικών και Βοηθητικών Μέσων*, Τ. 1. , Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα, 1999.

Παπαδοπούλου Σ., *Η ολική γλώσσα στη διδακτική της γλωσσικής έκφρασης για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση*, εκδόσεις Τυπωθήτω- Δάρδανος, Αθήνα, 2005, σ. 111.

UNESCO, *Εκπαίδευση – Ο Θησαυρός που κρύβει μέσα της*, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 2002, σ. 125-126.

Χατζηδάκη Α., *Ελληνόγλωσση Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στη Διασπορά*, 7th International Conference in Open and Distance Learning, Αθήνα, 2013, σ.4.

Χουλιάρης Α., Το πλαίσιο της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στη σύγχρονη Αλβανία, Μεταπτυχιακή Εργασία. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας: Σχολή Οικονομικών και Περιφερειακών Σπουδών: Τμήμα Βαλκανικών, Σλάβικων και Ανατολικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη, 2014, σ. 44.

Ξενόγλωσση

Bici V., Çështje të dygjuhësisë në shkollat e pakicave, Tirana, 2001, σ. 18.

Eden S., Evaluation of learning material in Internationale Schulbuchforschung, v.6, Verlag Hahnsche Buchhandlung Hannover ,1984, σ. 287.

Maslankowski W., Analyse und Beuteilung von Schulbüchern als Unterrichtsmedien», in Erziehung und Unterricht, v. 137, h.3, Wien: österreichischer Bundesverlag Gesellschaft, σ. 139-140.